

1^L Gawiya**K'ot'ok ika; Ashonat Noonona****K'ot'ok an dani woro 8 k/w*****K'otokan jen tatsots; daniruwots k'ot'okan dan bok'riye oko;***

1. *Nooni tuwokonat doyon keewituno*
2. *Aap'otssh kaaw biitso imetuno*
3. *Aap'otsi kayeraw aap'otsn bad'ide'e guut'etuno*
4. *K'osh k'osh keewi kis'ots jangatse tero korde'e shiyeyetuno*
5. *K'osh k'osh keewi kis'i jangotsats, t'iiniru k'umotsi sheengsh k'ewude'er b'woshman keewituno*
6. *Aap'otsi tookfaltsonat tookfalwo kayeraw aap'a err galde'er matsituno*
7. *Ar wotts keewonat b'tooki k'umon galde'er keewituno*
8. *Merejo daatsosh wotit nababiyi málo de'er k'osh k'osh mereji t'úúp'otsoke merejo ko'ide'e t'iintsituno*
9. *K'osh k'osh mereji t'úúp'otsoke maastawasho detsetuno*

Fiinowa

Dy. Nbabiyo nnababiyoniye shinon daniruwots k'ot'oki tátsotsi sheengsh nababde'e bot'iwintsish woro íme. Maniye okon tuwi keeweyo maand wekin shiyeyo maand nikindor jeed'il k'aat'otse nooni eeg woto bodantso gawude'er bokeewitok'o k'ali. Maniyere tuwur nibabiye shini aatotsi nt'iintsre keeweyar/shiyeyar botuwituwok'o k'ali. Maniye okon nbabiyo bok'ááro Shishik'ay botookosh bonabish keewi.

Nbabiye shini, nbabiworonat nbabiyere oki k'alet k'alotsi shoyide'er daniruwots nbabiyo sheengsh banababituwok'o woshi.

1^L Gawiya 1^L Aawa

Nooni Waa Waa;

Dani detsotsi

- Andr aap'otsnton daneya
- Nbabiye shíní aatotsí
- Nbabíya

Fiinowa

Dy. Oona daniruwots mas'afatse "Ashonat noonona" etiru k'ot'oki shirotse "Nooni Waa Waa" etiru nbabiyotse mangitune ett kishets aandr aap'otsi daniruwots bodanetuwo'k'o woshri maniye okon nbabiyots b'okindituwo'k'o fiina. Ariyosh; jaandotse "nooni waawaa" etiru aap'o nbabiyotse b'detsts manit biitso noono aake tuwt aak b'boda etosha. Manweeron k'osh andr aap'otsi bodanish fiina.

<i>Taawa</i>	<i>Aap'otsi</i>	<i>Bobiitsa</i>
1	Nooni waa waa	Noono aake tuwt aak b'bóda
2	Ash na'i jángat'ana	Sayinisiyon ash wot t'iwintsa
3	K'úmon keewiruwotsi	Be'eraw keewon kiitsa
4	K'ac'on keewiruwotsi	Be'eyiru keewo kiitsa
5	T'awash woneya	Eenf am
6	Jánga	Keewi tuwok gamata/ k'úma
7	Geya	Bwotísh shuna

Fiinowo

Nbabiya;

Nbabiye shini aata /Keeweyi aatotsi;

1. Dy. Daniruwots nooni waa waa etiru nbabiyo bonababefetse shino ash na'i noon keew tuwo wekin aant'osho s'iilit haniye Shin bodants wekin bodetsts dano, bokeewetuwok'o k'alr, maniye okon nbabiyotse danosh bogeyiru keewo bokeewituwok'o k'ali. Bomas'afotsi beezets jaando weeron bodaftarats guud'r nbabiyo bonababe okonS bodants keewo boguut'etuwok'o woshi.
2. Nooni waa waa etiru nbabiyotse keeshts aap'otsnat s'eematsi keewotsi beezere. Boosho daniruwots aaniyo bo'imiye okon haniye dashi weeron kaatso ím.
- A. Took falaka = etoni aap'i kayi wotat b'tooki biitso deshatse k'osh aap'o maando gitosh kayo falawu aap'a eta.
- Ariyosh;** "nomaa" etiru aap'an nos'ilora; nomaa etiru aap'anitse "no" etiru aap'oni took falaka, k'osh aap'o maando kayo falatse biitsono imatse.
- B. Keeta = yootsi ashots biits bobeeff goop'onat diina
- C. Bera = etoni taawa wekin c'iron 1000 eta
- D. Bod aaniya etoni = aat ikosh sheengshde'er bodet aaniyo beeza eta

Fiinowo

Dy. Noonni waawaa etiru nbabiyo iknoto daniruwotssh nnababere daniruwots neen shoyide'er bonababituwok'o k'alr nababor.

Oona daniyiruwono daniruwots niyir niyiron nbabiyo bonababituwok'o woshi.

Dy. Nbabiyori aato daniruwots bo'aaniyituwok'o woshr, bodaats keewo bokeewituwok'o k'alr nbabiyo maand aaniyu.

Monoro daniruwots nbabiyotse danosh bogeyiru keewo bot'iiwintsituwok'o k'ali.

Dy. Oona dambi beezets jiishi weerann daniruwots botooki mas'afotse beezets

nbabiyo sheengshde'er nababo bofalo haniye dashi nbabiyon deshde'er wekin s'iilfets boshéélor káátso ím.

Nooni waa waa;

Noono gogotse keshiru terets ash na'ots bíín bomanef keewa eta. Ash na'o keewan (noona) awure, ewuke keew b'tuwutsok'o danosh dúre dúron ayi t'natiyotsi fiinere. Ash na'i jang at'anayiru ashots nooni waa woo keewo falituno. Bodetsts arifotsi eteyora keetitsi arotsi, shútsonat shalats beezets guut'otsi bo'at'anayilor, noono yootsik b'wottsatse tuwtsona, guutots/arots andik bowottotse nooni waa woosh bod aaniyo daatsatsno.

B'wottotse dúre dúron tuwuts dantsots k'osh k'osh k'úmi malotsi beezteshrno. Málotsuwe aayi bowotiyalor gitosh kayide'er s'iilo faletúwe. Shintsoni k'úmon keewutsotsi, noono aakneya b'waa et b'wotora, gitlotsmo k'ac'on keewtsots, noono ewuke waake etiruwoni.

K'úmon keewutsotsi “noono ewuke waake” ett aatere bo'ímts aaniyoni “noono ash na'otssh Íík'oke ímek gala” erka, Wotowabáko Íík'e ash na'osh noono ímí err bokeewi weeron k'osh k'oshno.

Íík'o Adamsh b'ímts naashmonat danon shúútso b'kishre, b'kists shúútsmanu fíínats b'jín. Manoriworon tuwt noono b'azewok'o kiitsiruwe. “Ar han wotat ik noon báára teshi wotiyal, and datsi jiik'atse shrt beroniye bog noonots aawuk'owe beyosh bofal?” ett aaterna “Adam naana'ots bodetsts ik naari noonman keeweyat shiyeyat boshúúts s'eegíyosh dar t'awiiít? Góóondo (moo) agf bo'amna, Íík'o oot't waat bonoono k'osh k'oshiyt bad'ar bobeetuwok'o wosh b'k'r” ett bokeewu. Jámona, k'úmon keewíru ashotsi nooni t'úúp'o Íík'oke ímek b'wot dek'atse ik naari doyo detsfno.

Daniruwots haniye dambi itnababts timanotsitse eebi it t'iwints? k'ac'on keewiruwots jango eega err bobeezituwok'owe itsh bí'are ?

Gitlon noono yootsi waawaa jángoni k'ac'on keewiruts bo'ímtsoni “noono t'awash woneyik'awuntsa” etiruwo b'wotora, bok'úmosh tuwoko bowoshtsoni “Ashosh woshtsoni b'kishi danoni (b'fiinoni) err bodek'oni. “Asho ashwotar hambetsosh b'bodetwok'o woshtsoni azewon daatsets keewotsi kaawon fiinats jiitsoniyere beshat dabdek' fiini k'ac'otsi fiinat meec' botuwoni. Hank'o t'awash woneyi weerann ash naaro awud tufon b'sha'o eed'iyit git kishotsi fiinosh bojínetuwok'o woshosh bodre. Fiinosh kisho, kishonu aani fiino woniyif bí'ame fiino ash na'i tohar beyo aatfe b'waa. Tohoo beeyo b'niyiron b'took tookon maneyar beyi geyo azre.

Hank'o moneyar bee geyan bonoon keewats een woneyo betsre. "T'awash noononu ar wotere" ettni ash na'o b'danawont b'jangeraw weeron noono b'daatstsok'o keewurno.

Ash jang at'anayiru ayi ashots, k'c'on keewats ashots jango wotituwe ett dek'rno. Saayinisi weeron keewan bos'iilora, shino ash na'ots bomanefoni k'áaralo ats giwushon wekín c'íron b'teshtsok'o, ash na'i nemi fiino eehefe bíamatse tuwutson teshts k'áaral manemann k'úmo beshiyo maawe.

Manb'wottsotsna t'aawash moneyon ash na'i tooko keeweyi noono terwerfe b'watsok'o danire.

Jámona k'ac'on keewiruwotsnat ash jang at'anayiruwots bo'ímts nooni yootsi waa waa jángo andi dúran beyiru aankat nooni jang at'anayiru ashotsoke k'osh jángotsiye bógo shuneyo daatsre. Shuneyo daatsosh keez keewotsi s'eegetuno. Shini jángoni saayininsi daatsonat s'iilotsnton gonkidek' keewets bwoterna, gitolni nooni waa woo b'fiinonat toho beyi geyonton deshek b'wotoní.

Nooní aze azeyo gítsonat urí s'íilo bdetso k'osh keezl keewooní. Wotowa báko jángghan ash na'í noono shíno aawu b'woto kííts b'k'azonat nooní azazeyo woronat beyokon kep'dek' kííts b'k'azo sheengsh dek'erawok'o k'alre.

b't'úúp'o 2004 dúron k'aníyek^{10L} k'aat'í domní mas'afa.

1^L Gawiya 2^L Aawa

K'aat' ika; Nababar t'iwintsa

Nooni Waa Waa;

Dani detsotsi;

- Nababi weron terwerotsi fiina
- keeweya
- aatotsi fiina

Daniruwots dani k'aat'an bodane okon;

- Nbabi weeron aap'otssh dikshneri biitso ímetuno;
- Nbabi weeron "ara" "koota" ett aatets aatotssh aaniyo ímr eegosh "ara" wekín "koota" bo'etotsok'o keewituno;
- Aap'on s'een matsi keew fiino falítuno;
- Keewi took ikatse keeweyo falitmo.

Fiinowa

Dy. K'aat' ikotse nababar t'iwintsi aatotsi nfiiniyoniye shinon b'wotituwok'on daniruwots aatotssh ara /koota ett bobeezor eegosh ara/koota bo'ettsok'o bokeewish wekin gawo nbabiyotse gede'er bokeewish woshi.

K'aat' gito (keewa) etiru shirotse shini aato k'aat'otse keeweyo wekin

K'aat' hanitse aap'otssh dikshneri biitso bo'imetuwok'o aatere. Man b'wottsotse daniruwots dikshneriyotse aap'osh biitso awuk'o geefok'o s'iiliyir

k'awun shaaniyo imr niyere daniruwots dikshneriyotse aap'osh biitso bogeyituwok'o k'alr jen aap'otsn s'een maatsi keewo bofiinsh washi.

shiyeyo bowoshitk b'wottotse naana'otsi gaarewon beeze nooni waawoo s'iiliyir boshiyetuwok'o woshr boshiyeyor bobodts k'úmo bofaac'ts jiishiruwon k'aat'osh bot'iintsish wosh.

Fiinor

Dy. Nbabiyotse keshts aatots haniye dashan k'osh k'osh jiishon nofiish t'iinrno. Oona Daniyiruwono; daniruwots aatotssh manit ari aaniyo bo'imetuwok'o niyoke kotet fiino fiinar daniruwotssh káátso ím. Manoro daniruwots eegosh "Ara" wokin "koota" bo'ettsok'o bokeewish washi.

1. "Ara" wokin "koota" err aaniyet aatots aaniya;

A. Koota	D. Ara
B. Ara	E. Ara
C. Koota	

2. Nababiyi weeron t'iints aatotssh manit aaniyo faac'on aaniyo imet aati aaniya. Oona daniyiruwono! daniruwots terweran bofiinor boosh b'mangituwotse nbabiyo sheengsh biits biits nababar woo boon b'geyituwok'o keewi.

Manweeron daniruwots bo'imts aaniyo haniye dashi aaniyanots weeron káátso ím.

1. B
2. C
3. A
4. A

5. C

Oona daniyiruwono daniruwots shino botookon fiinde'er bowetuwok'o wosho neen geyiyituwe. Maniye okono dambi beyiru aaniyanotsi naana'otssh aak'marats guud'r kiitsuwe.

2^L Gawiya 1^L Aawa

3. *Aap'otssh dikshneriyi biitso wekin kaaw biitso ími aatots aaniya*

Oona daniyiruwono daniruwoots aap'ots biitso borni dikshneriyotse gede'er waar bokeewo s'iilo neen geyituwe.

1. Jánga = Wotituwe err k'úma
2. Gaala = Anbaron(gizon/ gaala
3. Bera = 1000 ett c'iron beezef taawi s'eega
4. T'úúp'a = tuwoka
5. Ik noona = ik naari noona
6. Naashuma = jiisha(k'eeza)
7. Dats danka = jám ash dank keewa
8. Góónda = koos'a(korora)
9. Waa waa = tuwu tuwa
10. Jángerawo = gawerawo

Oona daniyiruwono aap'antssh imet aaniyo/biitso han mec'ra err daniruwoots bo'imet k'osh k'osh biitso nk'ayawok'owa. Bornon aap' iko k'osh k'osh naari biitsotsi imo b'falituwok'o keewur naana'ots neesh bo'imet biitso dek'o geyituwe.

4. Dy. Dambi taaw keezatse beezets aap'otsh daniruwoots biits detsts s'een matsi keewo bofiinituwok'o woshi.

Ariyosh;

1. Gaala Aber fiinar gaala b'ge.
2. Waawaa Bori noono daniyiruwo nooni waa woo sheengsh daniruwootssh keewure.
3. Ik noona Benshangul Gumz gúúrotse beyiru ashots ik noonali bokeewir.

K'aat' gita; Keewa**Fiinor**

Daniyiruwono daniruwots gaare gaarewon wotde'er bobetuwok'o woshi. Manoro daniruwots máátse nugushon eehar bobetuwok'o woshi.

1. Daniyiuwono daniruwots bogaarewotse keeweyat bobodts maneyonat, moneyobomawuts k'úmotsi k'aat'otse botohootssh boshishituwok'o woshuwe. Err daniru jámots bodaftarats maastawashiyo bodetstuwok'o woshr aayiyuwe.
2. Oana! daniyiruwono daniruwots maastawasho bodetsor bot'ooltso wekin boshéélts k'úmo s'iilr kááts bodek'etuwok'o káátsr jám naana'ots sheegsh maastawasho bodetso t'iwintsr kup'iyi.
3. Daniruwots keeweyi nooni waawaa etiru tookatse bokeewetuwok'o woshr, k'aat'oste keeweyi weeron bodaats k'úmo maastawshiyats deshde'er k'aat'otse botootssh bot'iintsituwok'o washer, bot'iintsor k'oshots sheengsh bok'ebetuwok'o woshr, haniye dashi gaarewon shiyeyor k'alo wekin fiino b'geyiyit keewotsi daniruwots mas'afatse sheengsh beezere. Manweeron daniruwots gaarewan koni etets keewats bokeeweyor beezets kis'manotsi gawudek'o daniruwotsi b'geyituwok'o keewi. Manb'wottotse shrt bezets keewotsi sheengsh dani.

2^L Gawiya 2^L Aawa

K'aat' keeza; Guut'a

Dani detsotsi;

- Guut'a
- Aronat b'tooki k'úmona
- Nooni doyotsi
- Mas'afi maa jiisha

Dani k'aat'an tatsotsi; Daniruwots dani k'aat'an danbok'riye okon;

- K'ac'on keewutsotsnat k'úmon keewotsts jango s'iilir b'kup'onat b'maawon guut'an galde'er beezituno
- Keew iko k'ewude'er keewuman jango botooki k'úmonat ari k'úmon galde'er beezituno.
- Shmt nooni doyotsi galde'er keewituno
- Mas'afi maa jiishotsi t'iwintsr fiinats jiitsituno

Fiinowo

1. Dy. daniruwots mas'ofotse dani k'aat' keezi shirotse guut'o fa'e, Man b'wottotse oona! daniyiruwono daniruwots shuuts aanar nooni waa waa etiru shirotsi nibabiyo aani bonababituwok'o woshr, nooni waa woo s'iilit; k'úmon keewutsotsnat k'ac'on keewutsots k'úmi dágotse beyiru kup'onat maawon galde'er daniruwots bomas'afatse beezets ariyi weeron jaandon

bobezish woshi. Err daniruwots k'aat'otse bonababituk'o woshi. Maniye okon neewere sheengshde'er k'ande'er waa daniruwotssh kaatso ime.

2. Dy. Dniruwots mas'afatse taaw giti shúrotse dnoruwots keew iko sheengsh bonababar "ari keewonat" b'tooki k'úman bobeezituwok'o jiishre. Man b'wottotse oona daniyiuwono daniruwots bomas'afatse beezets ariyi weerotsi shoyide'er guut' iko nababar gúút'man ari keewi k'úmonat botooki k'úmo guut'an k'anide'e bot'iintsituwok'o woshi. Daniruwots mas'afatse ariyosh "A" nat "B" shirots beezets k'úmotsi b'took'i k'úma, ari wotts k'úma eta beezere. Man weeron 1-8 bodfetso beezets guut'i k'úmotsi ariyi weeron bofiinish wosh. **Ariyosh;** (5) Ashots kani etets noonotse beyiru aap'otsi fiinats jiiitso haniye shini shiyibadanaw wekin fiinats jiitsbadanaw andr s'een maatsi keewotsi azde'e boon maneyo falituno err gamotetuwe (b'tooki k'úma). (8) Ash na'o nooni waa waatse b'detsts jángo shíron beek b'wofiyalor k'ac'an keewutsots k'úmo k'oshotskoniye k'anat s'eenwoto k'ayatse. (b'tooki k'úma) Dy. Hanweeron orts (1, 2, 3, 4, 6, 7) shirots guut'ets keewi k'úmotsi ari keewa wekin b'tooki k'úma err guut'on beezuno.

1. Ari keewa

6. Ari keewa

2. Ari keewa

7. Ari keewa

3. Ari keewo

8. B'tooki k'úma

4. B'tooki k'úma

5. B'tooki k'úmo

Han weeron daniruwots botookon shino bofiinituwok'o woshr, maniye okon aaniyo ímr kaatsi.

3^L Gawiya 1^L Aawa

Fiinowa

Nooni doya;

Dy. Daniruwots mas'afotse nooni doyo s'iilit beezets k'úmots fa'ano. Manb'wottotse oona! daniyiruwono shmt nooni doyotsi daniruwotssh sheengsh daniyir, ni'ete okon daniruwots ik ikon noono s'eenb'oto, ashk b'woto, b'waatsok'on, Wushretk b'woto, teretsk b'woto, bek'erak b'woto, terweron (danon) daatsetk b'woto, shuweyar, eenr, k'iritk b'woto ik ikon keewo bofalitywok'o woshir daniyu.

Eshe datsi jiik'atse keeweyiru noon jámo nos'iilar b'took took falk maneyi weero b'detsalor haniye dashi beezets shmt keewanotsn ik woti doyo detsfno.

Bowere;

1. Noono s'een b'wotoni
2. Noono aashk b'erak b'wotoni
3. B'waatsok'on keeweyiruwo b'woton
4. Noono iko ke iko wushro bdetsok'on
5. Noono teretsk b'wotoni
6. Noono bek'erak b'woto
7. Noono terweron, danon daatso faletk b'woton
8. Noono shuweyar, eenr, k'iritk wekin t'afitk b'woton ik woto falitk keewa err sheengsh ik ikon shaaniyide'er keewi.

3^L Gawiya 2^L Aawa

3. Daniyiruwono daniruwoots masafotse taaw keezatse (3) beezets aato daniruwoots beezets ariyi weeron jaandon sheengshde'er Bori noono k'osh ash noonoke wushirat fiinats b'jiitsiru aap'otsi b'múk'iyal tats bodet aap'otsi jaandots beezr konoke wushretsok'o noono doonzi beezuno.

Wushor Borno fiinats b'jiitsiruwootsi	Wushrets aap'i doonza
• Góma	Domna
• K'ulfiya	Domna
• Maastawasha	Domna
• Programiya	Ingliz noona

Ariyosh;

Oona! daniyiruwono k'osh k'osh aap'otsi gede'er Bori noono wushron fiinats bjiitsts k'osh ashi nooni aap' wottsotsi daniruwoots gede'er waar, bokeewituwok'o woshir koni etets noono wushneyal b'beerawok'o sheengsh dani.

Mas'afi maa jiisha;

4. Oona! daniyiruwono daniruwoots gaare gaarewon wotde'e bodani mooke wotere bogálotsi ashots mas'afi mootse daatseyar mas'afi maa manitse bodaatsit k'osh k'osh mas'afi naarotsitse ariyosh mas'afotse, gazet'otse, mes'etiyotse nooni doyo s'iilits k'úmo k'awunon maastawasho derhde'er waar shawushde'er k'aat'otse bot'iintsituwok'o woshi. Maniyere okon oona daniyiruwono daniruwoots mas'afotse mas'afi maa jiisho beezere. Manb'wottsotse sheengshde'er daniyir daniru jámots mas'afi maa nemo wekin jiisho danr mas'afi mootse kindr ma'safo bonabobitok'o woshi.

4^L Gawiya 2^L Aawa

K'aat' awuda; Keba

Dani detsotsi;

- K'eba
- K'ewude'er guut'a
- Nooni jawa
- K'ot'oki gúúpa
- Aatotsi fiina

Dani tatsotsi; daniruwots dani k'aat' awudl gawiya dani detsan dan bok'riye okon;

- Daniruwots nbabiyo k'ewude'er maastawasho detsetuno
- Maastawashon bodetsts keewo nababituno
- Took faltsonat took falaw kayeraw aap'otsi galde'er kiitsituno
- K'ot'kan gen jen dani detsotsi t'iwintsituno
- K'ot'okanitse keshts k'osh k'osh gúúpi aatotsi aaniyituno

Fiinowa

1. Dy. Oona! daniyiruwono! k'aat' awudi (k'ebi) terwero fiiniyosh shino daniruwots maastawosh detsosh k'an bodek'etuwok'o washi. A-E borfetso beyiru aatotsi aaniyosh haniye dashon t'iints guut'o sheengsh bok'ebetuwok'o woshir nbabiman t'awashde'er kark'ayir daniruwotssh nababa.

T'iinr beyi k'awuntso awur b'wotiyalor sheengali, kic'etsk gonda. T'iintso wotowa t'iintstso tohar ikats guutsi beyo bobek'etuwok'owa b'woshit. Gitotsuwere t'iini taal miid'o datsitkno. Atson wotowa tooki giitsi woton b'took faltso (b'tookon jaliru) asho biyats k'oshots t'iinr bobeyish b'jámon eekeratse. Bí'eekitka wotiyalomo bí b'tookon guutsi k'emberiyotsa b'dihit.

T'iints ash iko wotowa biyats t'iinr b'beyish eekts asho taal shíron b'tooki falo wekin ango bodeshawok'o t'natiyon beezere. Bori noonotse "Taank'uc'e neen k'uc'na" eteyok'o botook tookon miid'eyet ash naarok'ono eta. Dingaton iko boyitse shéél weeron bodetsts goonkeyon b'tooko eenshde'er s'iilosh falituwe bákona gitotsuwor gitil k'osh ash iki zegneti medebiya bodetset. Ari keewonmo botook tookon boshíro worshr, k'aana'ar, ayiy níbo k'úúnr fiinats tohar botook tookon guutsok'o etonu iko iki fiinon bek'eyiruwok'on "git ashots ik ashoniye dashno" etiru k'úmo fiinats jiitsok'oyi.

T'iinr k'oshats beya eto botooki giitsi weero geyoniyere nokic'otssh aaniyonat aaiyon daatsotssh koni no'wotoniyere k'osh ash doyo wotosh jeep'o wekin geyo nemal wekin doyal woto jámoniye bogo notooki gítstotse beyiru gnd wekin kic' detsts doyi b'woto awuror b'wotiyal bato b'geyiraw keew b'woto dano sheenga.

(T'úúp'o 10^L k'aaat'i domni mas'afa)

Fiinor

2. Dy. Oona daniyiruwono! daniruwots nnababts nbabiyotse bodetsts maastawashatse tuwur taawi jiish A-E borfetso beezets aatotsi bok'ebtsonat boguut'ts maastawashon nbabiman jen jen k'úmotsi t'iinr beya etiruwo s'iiliyir Sheengsh bokeewitok'o woshi. Dy. T'íintsonat t'iintstson dágotse beyiru goonkeyo sheengshde'er daniruwots bot'iwintsituwok'o woshi.

K'aat' uutsá; Aapi jawa**Fiinowo**

Dy. Daniruwots mas'afotse k'aat' uutsi shirotse nooni jawa etiru k'aat'i shirotse beyiru b'took faltsonat b'took falaw kayeraw aap'o s'iiliyit k'awun shaaniyo woshr ni'ere maniyere okon daniruwots bomas'afatse beyiru terwerotsi beezets ariyi weeron bofiinituwok'o woshr daniruwots fiints aaniyosh káátso b'geyiyal káátso ímr sheengsh bodanetuwok'o woshi.

4^L Gawiya 2^L Aawa**K'ot'oki Gúúpa;****Fiinowa**

Dy. Oona! k'ot'k ikanitse uuts dani k'aat'otsi s'iilro. Manb'wottotse daniruwots dani detsots jen jen k'úmotsi sheengsh bodanetuwok'o shuuts aar nooni waa woo s'iilit k'ac'on keewotsotsnat k'úmon keewotsts jago sheengsh gawiyu.

- Aap'ots biitso dikshneriyotse s'iilr bobeezituwok'o err, diksheriyo fiinats jiitsi málo gawiyu
- Aap'otsin s'eenmatsi keewo bofiinish gawiyi
- Aap'otsi took faltsonat took falaw kayeraw aap'a err bokeewish gawiyu
- Shiyeyi jíishotsi korde'er shiyeyo bowoshituwok'o k'ali
- Nbabí iko k'ewude'er nbabiman jen k'úmotsi b'tooki k'úmonat ari keewa err beezo bofalish woshi
- K'osh k'osh mereji túúp'otse merejo kakuwo bofalish gawiyu

Oona daniyiuwono! dambi dani detsotsi sheengshde'er daniruwots bodanetuwok'o wosho niyoke kotet keew b'woto t'iwintsde'e.

Shuuts aanar s'iili aatotsi;**Fiinor**

Dy. Daniruwots mas'afatse shuuts aanar s'iili aatotsi 1-5 borfetso beezere. Man b'wottotse daniruwots gaarewon wotde'e bofiinituwok'o woshi. Manoro boon guurar s'iilr jejar kup'iyonat káátson b'wotiti daniyiruwo fiina.

K'oor;

- Noonni waawaatse gaarewon keeweyar bot'iintsts k'úmo k'oori.
- Noonni sheeng doyotsi seengsh bogalo k'osh k'osh aatotssh bo'ímet aaniyon t'iwintsa.
- Aap'otssh dikshineri biitso ímr jen aap'on s'een matsi keewo fiin bofalo t'iwintsi.
- Aap'otsi kayerawu aap'omaand woniyide'er bobeezo s'iila.
- Shiyeyo b'jiisho korde'er keeweyo bowosho s'iila.
- K'úm iko ari keewa wekin b'tooki k'úma err maneyats bobodo t'iwintsa.
- Merej daatsi nababi málon noonni waawoonat noonni doyotsi s'iilit k'osh k'osh túúp'otse maastawash dets bofalo t'iwintsa.
- K'osh k'osh maa fiinotsi, projekti fiinotsnat guut'i tero nababonat guut'o k'ororo ímr bowoneyonat bodani eeno shoya.
- S'uwatsnowe daniruwots mas'afotse bodanonat dan bok'azo s'iilosh jaandots beezets dani detsotsitse (x) nat (?) etiru c'irotsi bobeztsotsi shuuts aanar aani bodanish woshi.

5^L Gawiya 1^L aawa

K'ot'ok gita; Nemi de'eya

Bori nemi de'eya

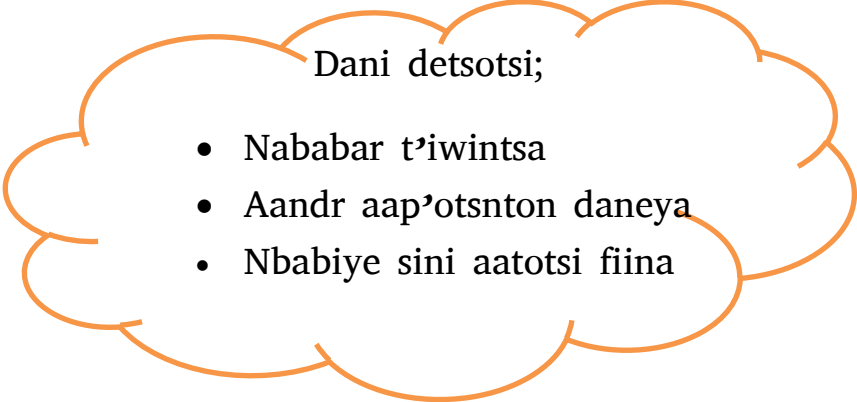
Ímets k'aat'i waro 6 k'/w

K'otokan jen tatsotsi daniruwots dani k'ot'okan dan bok'riye okon;

- Aap'i kayotsn s'eenaw s'eenmatsi keewo azde'e guut'etuno
- Aap'otse k'áári tuwonat k'áári dihon, k'áári geenzonat k'áári k'awunon b'dowet biitsi k'osheyo galitano
- K'osh k'osh weeran t'iints aap'otssh biitso ímetuno
- Ik ik k'úmotsi botooki k'úmon keewituno
- Guut'o k'aniyide'er guut'on keeweyo woshituno
- Aap'i jááwi detso /biitso keewituno
- Guut'onat keeweyotse jewuri, keeweyotsi dek'etuno, jewuri keeweyotssho biitso ímetuno
- Kaasho t'iintsituno

5^L Gawiya 1^L Aawa

Nbabiya; Bori nemi de'eya

Dani detsotsi;

- Nababar t'iwintsa
- Aandr aap'otsnton daneya
- Nbabiye sini aatotsi fiina

Dani detsan tatsotsi; daniruwots k'aat'an bodane okon;

- Nbabiyotse keshts aap'otsnton danetno
- Nbabiye shinfiaato sheengsh aaniytuno
- Bori nemi de'eyo sheengshde'er t'iwintsituno

Fiinowa

Dy. Bori nemi de'eya etiru nbabiyo nnababiyoniye shino daniruwots k'ot'okan jen tátsotsi nababar bot'iwintsish woro ím. Mniye okon nbabiyosh tuwoko wotit aatotsatse daniruwots boshiyeyetok'o woshr, kup'iyu. Moniye anar daniruwots Bori nemi de'eya etiru nbabiyo bok'ááro boshishirawo botook tookosh banababitok'o woshi.

Oona daniyituwono! shinonomo nbabiyotse keshts andr aap'otsi sheengsh bot'iwintso s'iilr bodanetuwok'o wosho geyiyituwe. Manbwottsotse sheegsh ande aap'otsatse boshiytok'o wosho nbaterawok'o. Manuwere nbabiyo

bonababor boon sheengshde'er aayiyo b'falituwtsna aap'otsnto daneyo bon b'geyyi.

<i>Taawa</i>	<i>Aap'otsí</i>	<i>Nbabiyyotse bodetsts bíitsa</i>
1	Aawu tíisa	Gonkeyar keeweyosh detsts aawa
2	Guuyí gúúpa	Guuyots bowaal babet deega
3	S'ungura	Baar naana'ots took taalotse beezes took wooza
4	Shuy	Na'oíndníhots baaru níhísh bo'ímetgíza
5	Kaaya	Keníya
6	B'mashí	B'dok'orí bíinton toohat need'tsoní
7	S'ílas'íla	Baarush taket wekín gedet keewa
8	Goonfa	Baru índ níhots, jagots bo'ímet k'ac'a

Nbabiyyi wora

Bori nemi de'eya

Ash na'o datsanatse kashon b'beyor ayí naarí kinde keshotsí beshife. Shíní b'bishíyít worona'í woro b'woterna, gítlí woron beno shaac'r, k'ano aanar ash eenots b'eehít wor b'wotora, s'uwats nmo k'írr t'afeyorí ashono, datsono b'jamíyít wora. Han weeron ashna'a shuweyo, eeno, de'eyonat k'íron b'woro korde'e b'beshef shine shuutson waaf wotno. Hanotsítse de'eyaetíruwo bíyalí k'alde'e nos'íílorá nemon de'eya, Íík'maa de'eyona dats úni de'eyí naara err keezosh kaayíde'er s'íílo faletuwe. Guut'anítseborínemí de'eyí tero kíitso falítuwo.

Bora etef ash naaro b'daatsefoní Beníshangul Gumuz gúurotse, Oromoyí, gúúrotse (luk'ama, haro, gída, yeja waaja, amuru, horo guduru, wastí, horo

gída, yeja waaja, amuru, horo guduru, wastí, horo adísalem) Domí gúúrotse Goondern, Goojamn shííndín) nat arets guurotsítse b'daatseyora.

Bogmaandonmo Bensíhangul gúmuz gúurotse asosonat metekel zoniyyotse aankata daatseyíruwe. Borí nemon uutsnaarí nemí de'eyí terots fa'ano. Manotsuwe;

1. Wííd'a
2. Síís'a
3. Jííya
4. P'uríyo nat
5. Naata

Etef de'eyí naarots bodaatseyor borí naarotsoke ash jámí shuntsonat de'eyísh geef de'eyí naaro wííd'a. Manb'wottsoose aab wííd'í nemí de'eyo eeg b'íartrok'o s'íílo.

Wííd'a

Wííd'a etef de'eyí naaro geenz wor detsts wotatní de'eyíruwo índ níhí shunon wotít wííd'ar de'eyí wota. De'eyots, kíndftse shíno de'eyiruwots jag wot bok'azo b'muk'iyal indu weeron shawat gurb b'borfetso jago k'orar jag wot b'k'azo ash eenotsn k'orar de'eyíruwotsu de'eyosh bodk bowoto s'íílr bode'eyísh eeketk de'eyínaara.

Dek'íruwo maa ashots na'u (dek'eyetu) bofaac'or mang b'woto, jíítsetsk bwoto, amal dóó bwoto, ash shunk/mangík bwot.fíín bfalo, bshuno, baar b'woto/s'ungurets b'wotobos'iilet. Aaninuna'u maa ashots dek'et nay man uump'erak, fíín falk, b'woto, ashonton manek b'woto, amal b'detso, Shodal b'woto bos'íílet.

Dambí nokeewutsank'on na'o maa ashots na'u shunrno wotíyal na'o níhí wekín níhalka wotíyal níhí gúútso wekín karnjago de'eyet ashmanots maaashotsí maníyít adrasho faac'ar na'u índ níhosh “nní'í nonaayish geefone” err wosho bodaamiyt. Na'u níhuwere woshman de'er tmaa ashonton

Naa na'ots aab ít nbabíyo hanoke eed'íyík'o eed'íyík'rar aab na'u nihotsna'u ímosh eekítunomo baziye bobazíyí ítsh bí'ar aawuk'owesheengsh shaaníde'e keewuwor.

Eshe ímets/detests aawo b'bodor na'o níhí /nihi gúútso karn jago datsí eenashotsítse gít danets eenashotsí s'eed'e adrashonton ík wotar na'u níhí/índ gálok bo'amet. Bo'amfe weeratse b'obék'íru wot jámo wekín mílkJámo s'íilfere bo'amet. Manoro weeratse b'wotere yaatsa no'ametí err bobek'ts mílko sheeng b'wotíyal bode'eyish gond b'wotíyalmo fal de'eratsne err bokeewet. Aaninu na'u maa ashotsu wosho bodek'tsaawats tuwut aawman bodfetso bobek'ts mílko sheenge wekín gonde err bítso imet. Na'u ind níhí gale s'íilet mílkoní k'ud'ets tawo taharaniye b'gátso, gupets bílo sheengshb'bos'onat b'k'azon s'iilet. Na'o maa ashotsuwe weeratse amfeet mas'o, boboho boon b'shaas'al, ík asho bo'ats kishí baashaon b'waal, t'eesh k'ááro boshíshal, meets motso kurde'er boowaats weeyeyal milkman sheengalíye err de'eman eekeratse.

Eshe dambí beezetsank'on weero/mílko s'ííl'r weeroníye kaawe wekí mílko sheenge de'eyetune err de'eyet naana'a gít manots maa ashots de'eyí maneyats bodotsok'on wííd'eftse shíno wííd'í m'í'o na'ush daamet, na'ush geyítmi'ots yootsa bíimbí malonat tufí kís'ona b'tesh. Dágotsnomo t'agarí mask'alíyo ,dímbo, tufí kís'o, bíimbont waazítsí awuntsonat tahon daamefo. Andí

dúranmo s'ílas'ílo, yootstsoníyere ayíyets waazotsi, wekín bíimbítsí awuntsona, kishí saayítonat jáábítsí k'ubelotsh dabdek' gedeyíruwe.

Hanweeron na'ush geyíts wííd'í mí'o wekín s'íla s'ílo b's'eeno daneyíye okon na'u nihísh/ índsh ímeet shúyo fa'e. Shyí manu yoots 20-40 ambaara shúshefo. Dágotsnmo ik ber ambaaro b'wot. Andí dúrannmouuts beroníyere bog ambaro shúsheyíruwe.

Wííd'í aawotsa na'u weeron ik eenasho, na'o weeron ik eenasho wotar wííd'íyítuwots bowoterna, na'u weeron gít eenashotsmo de'íyít eenash wotar bowííd'yít. Wííd'onuwere yoots guut'onat nababo faleftse shína, na'o níhí na'u nihish tarefí mots gító wot'de'e bíímna na'u níhu tarefman de'e am es' k'oyok b'gedet. Man etoní wííd'erne eta.

Wííd'e bowutse okon de'eyí aawo títset. De'eyíaaawo b'borfetso gítetsi maa ashots waamícosh wotít keewotsí bo'ang angok'on bok'aníyít. De'eyí woronu borí nemon shawíyo b'keshíye okon wotar woshí aawonat kamísots b'wotíyala boshunfo. Eshe na'u b'dek'fetso na'aman na'u índ níhotsí angonwotere b'detsts gízon aayíyírní beteshet. B'k'alít aayíyonu gaarí aawots bíín gaaro jínere err más'o, gato, beer daandonat aretsotsí bdaamíyít. Aaninu maa ago shoso, k'es'o goshonat aretsotsí angon aayíyír b'teshet.

Eshe hank'o wotar bobefere de'eyí aawo b'karnor gítots bo'ang angok'o asho bos'eeget. Errnu de'eyí aawots na'o b'meshanton wotar nemon datsí eenashon deerer (guuyí deera) jíiyí gumbo b'tookats fuuro gerde'er gínonaton íkats arshúbonton wot'de'e bolats keede'e bí'er na'u dek'o bo'amet. Manoro deerosh wotít awud beerí daando d'erní bo'amet.

Deereyora na'ona, na'unat b'mashn deerít eenashots shírots es'ets dak'uwí maarats bee bode'ena deero máátsoke tuwur nugushotsoke b's'uwít. Dak'uwí

marats bobeyísh woshetsoní dak'uwo ayo shuut bí'er ashjámonu b'mááf shawmít naar b'wottsotse guuyanots dak'uwok'o shuwur shaaw wotone etí tewuno nemon b'danetsosha.

Deerdek' íshetsok'onguuyímanots meyítse beyírudeerts ashotsnat meyítse beyiruashotsnat meyítse beyíru jagots tookonat gurbon joobar na'ude'e bokeshet.

Meyítse dek'keshetsok'ono bíinton waats b'toohotsnat k'oshotsn íkats wotde'er na'u weeron beyíruwotsu íkats wotar duubfe de'er bo'amet. Na'u índ nihonu naana'ots bo'angk'on góónfo bo'ímet. Ímef góónfonu maa k'ac'k'ac'o, na'o maa ashosh taket taho, míinz índo/miinz gelonat arets keewots ímefo.

Manííyere okon guuyu de'er amr na'ots mook bobod kotíru na'o jagatsnat gálítsí baar naana'otsn keer guuyotsí uratse bokotet. Ernu deen de'e boweet. Deení /guuyí duuba) duubotsitse íko nos'íílorá

Bááyo bááyo nobááyíro deene wowe baayí deena.

Asho ashó ash s'aalk'o no'ashoní gayon baaro dowí

err dan jeen waarte etí tewuno k'íítsr bííts bokíndít maa man gítoto de'e guúrar maa fíngíshsts eed'ík'ret. Bo'eed'oro guuyu dágo,keníyo b'k'aní aaromaand, b'mash, na'u gírí aaromaand witde'erní bo'eed'ít.

Mank'on bo'eed'efere n'o índ guuyu kaayí kíshatsí gínonat jíyí guumbon k'aawde'er sholatsíya wekin k'an beshiya etef tero bfiinet. Mansholatsiyewor

Awaro naayí waare

Shole shole shole shmbraruwe.

Err gín mannat jíyí gumbon botookats gíiríyír tero bofíínít. Maníyere okon na'o meyíts kíndr nemon een wottsotsatse tuwr tookonat gurbon joobar boosh k'aníyets guuyí guúpots bokíndit. Maníye oko k'ee bogaye yaats guurok'on na'u mááts bí'amo daníyo fíínef fííno fa'e. Fíín manu s'ungur k'ut'i teronu bbaarí wororí bfíínets s'ungurí c'uushu bkaayí k'ut'ede'e tmáátsuníye eto bdanírna, maníyare okon s'unguro bíísh tooko dashan b'wozet.

Eshe guuyugúúpmanítse bí'amtsí awudl t'úwots keer meyítse buno bgufíyít. Maníyere aanar gálots /tarots sha'ar fííno b'fíínítí bíámstí gítl gawíyona.

Ilo na'u mááts amosha etat mish b'máárawo s'oomerane err gamatefotsna bíísh míshí bán daamo fa'e. Ernu maa kínda etefo na'u níhots gál na'una, bkaayínat b'mashots tatsk'o wotar bo'amet. Maníyere okon jageyar aateyar shuwur meec'r moo deshe'er bobeet.

t'úúp'a

Adísu Adamenat Abebe Aann k'aníts borí nemíwaa waa k'awun taaríkíya etíru mas'afa (2007 dúra)

5^L Gawiya 2^L Aawa**K'aat' ika; Nababar t'iwintsa***Dani detsotsi;*

- Nababobiyo gawiya
- Nbabiyotse keshts aatotsi fiina

Dani detsan tatsotsi; daniruwots k'aat'an bodane okon;

- Bori nemi de'ey tero keewituno
- Nbabiyotse keshts aatotsi aanituno
- Terwerotssh bojiishok'on aaniyo ímetuno
- Aap'otssh kaaw biitso ímetuno

Fiinowo

A. Dy. K'aat' ikotsi nababor t'iwintsi aatotsi aap'on bofiinituwok'o nwoshor, daniruwots bok'úmo sheengsh gawintsde'er bot'iintsituwok'o kup'iyi.

Oona daniyiruwono! daniruwots botooki aaniyo aap'on bokeewiye okon aatots aaniyo haniye dashi weerank'on ariyiwe.

1. Bori daatsef gúúrots, k'orotsnat zoniysna;

Gúúrotsi ; 1. Benishangul gumuz gúúrotse

2. Domi gúúrotse

3. Oromoyi gúúrotse nat

4. K'oshotsitsna...

Zoniyotsi; 1. Metekel zoniyona

2. Asosi zoniyonat arelsotsna...

K'orotsi ; 1. Baben k'orotse

2. Dangur k'orotse

3. Womber k'orotse

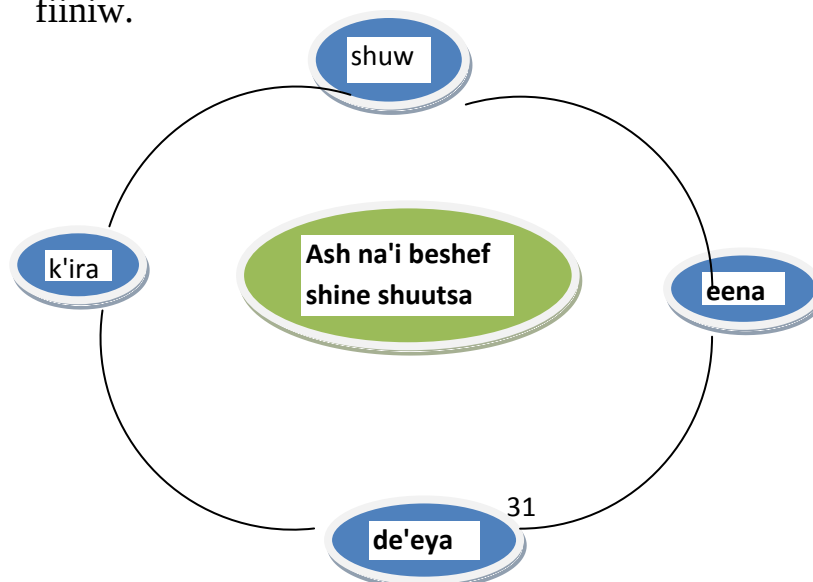
4. Dabas' k'oronat k'osh k'osh k'orotsitsna...

2. Bori nemotse ayide'er daanets de'eyo wiid'on de'eyi naaroni. Man b'wottsonu ímiruwonat de'iyiru maa ashots dág gitotse shuneyat bori nemon teron jago k'oreyat de'eyiru b'wottsotsna.

3. Bori nemi de'eyotse naaton de'eyo sheeng b'wotonat gond b'woto daniruwots gálotsi ash een eenotsi wekin bo maa ashotsi wotere dantsotsi aatde'e waar k'aat'otse bot'iintsituwok'o woshir eegosh b'wot'ok'ono bokeewituwok'o washi.

4. Buton wekin biik'on de'eyi naaro b'wotefo dek'iruwo shunmec'ron b'wottsotse dek'iruwo b'shunts baaruni amr butde'er b'waafo. Mariye okona enaasho damiyir maano woshefo.

B. Dy. Aat gitan wekin gitl aatan daniruwots bofiinoniye shinon aawuk'o bofiinituwok'o sheengshde'er shaaniyir aap'onat s'eenaw s'een matsi keewotssh kaaw biitso ímo fala etiru terwero ariyo ímr shaaniyir fiiniw.

1. shuweya
2. eena
3. de'eya
4. k'ira

Dy. Daniruwots dani mas'afotse nbabiyotse keeshts s'een matsi keewotsitse boshorts jindiyets aap'otsnat s'eenaw s'een matsi keewotssh kaaw biitso bo'imetuwok'o woshir haniye dashtsan weeron ariyuwe.

1. Nema = etoni ash na'a iko b'bebeyo , b'k'eyo, b'fiinon ik wotat biin bok'eyiru keewa.
2. Shiyeyar = keeweyar, maneyar, k'ebeyar
3. De'eya = ik wota, maa-aga, k'an besha, íír k'oons'a
4. Bgaayilo = bgoogwo, bbaro, bi'atetiyo
5. Baretsk = Goowetsk, sheeng mílketsk (milkets)

D. Oona daniyiruwono! daniruwots mas'afotse jaandots beezets aap'otsi bomanit beyokok daniruwots bobeezituwok'o woshir, niyere daniruwots bobeeze okon haniye dashi weerann ariyo ímr bo'aaniyo ariyi.

kod'eya
jám aawosh

- ík
- daniyo

- daneyo
- mííd'o

De'eyo nemon, tohobeyonat doyi detsts ashots wot'eya. B'jen tátsonu ashots azeyi sheeng ík wotts maa ashotsi azonat ashots beyo jám aawosh b'betuwok'o wosha. Man weeron de'eyiruwots ik higiyonat toho beyi tek'uwamiyo fiinosh wekin azosh faliyit kod'eyo bowoshor ik bowotts ashotssh be'eyi daniyo b'wotituwok'o ayidek't k'osh wotts de'eyi waamichi tero bok'aniyit, bomangiyit. Ashotsuwe bokod'eyansh daneyo bo'ímet. Boon de'iyits datsi eenashots weeron mangeyo bodatsit.

6^L Gawiya 1^L Aawa**K'aat' gita; Keeweya*****Dani detsotsi;***

- Maastawash dets detsa
- Aatotsi b'jiishi weeron fiina
- Keewa
- Kasha

Daniruwots dani k'aat' han dan bok'riye okon;

- Maastawash dets detso falituno
- T'iints aatotsi t'iwintsde'er fiinituno
- T'iints aatotsatse keeweyo falr botooki k'úmo imetuno

Fiinowo

Dy. k'aat' git (keeweya) daniruwots fac'ets kaashi tookotsatse kaasho bokaashetuwok'o aayiyit terwerots t'iinno. Kaasha eto eega et b'wotonat aak'o t'iino b'falituwok'o k' wintsde'er sheengsh snaniyide'er keewi. Kaashman kashash aayit k'úmotsi kakuwosh b'geyiyit fiinotsi boosh keewi. Kaasho b'it'iinoro b'dek'et woro ambts b'wotituwok'ono keewi. Terwer han

nfiiniyor daniruwoos sheengshde'er bofiinituwok'o ntooki kup'iyi málo wekin boon fiiniyit genewyi keewo nwoshiyal sheenga.

A. Daniruwoos gaarewon wotde'e danets nemi de'e ikatse bokaashetuwok'o woshiyu.

1. Daniruwoos mas'afotse aati taaw iki shirotse 8 aatots (A-H) brfetso ik ikon guut'dek't beezere. Manb'wottotse daniruwoos beezets aatmanots bo' aatiru weerok'on ashotsi aatr, radaweniyo k'ewur, gazeet'o nababar nat arets keewi túúp'otsoke maastawosho deshde'er waar k'aat'otse ik ikon bodetsts maastawoshi k'úmo botooshotssh boshishitok'o woshr fiini. Dani k'aat' giti shirotse t'iints aat gito daniruwoos k'aat'oniye okon k'oshoke merejo kakuwonat maastawaho deshr k'úmo maatsr k'ebetuwotssh t'iintso boterwerit terwera. Daniruwoos b'shine shuutso korde'er terwero bofiinituwok'o k'up'iyu. Bokeeweyo kup'ish wotituwonat guut'mansh manit jewuri keewotsi faac'de'er bofiinituwok'o kup'de'er keewi. Keewumon bot'iintse okon bot'iints t'iintsatse botoohots kaatsi k'úmo bo'imetuwok'o woshi. Neewere nweeron ntooki k'úmo debde'er ayiyo ime.

Maastawash detsdetsa;

Oona danyiruwoono! daniru iko maastawasho detsosh b'geyiyit keewots eeg eeg bowotok'o daniruwoos dani mas'afotse beezetsi weeron daniruwootssh sheengsh shooniyir daniruwoos maastawasho botuwoniye shinon k'anbodek'et keewotsi danyir eeg bofiinituwok'onat bok'alituwok'ono sheengsh keewur danyu. Manuwere;

- ❖ Daftaro wekin worek'eto k'aniya
- ❖ K'awunon guut' fala

❖ Aap'i shiron, s'eenaw s'eenmatsi shiron, s'een matsi keewi shiron
noguut'et keewi kúmotsi sheengshde'er jen jen kúmotsi detso
faletuwok'oni

B. Daniyiruwono Oona! daniruwots dats dank de'eyonat Iik'maa de'eyon
dágotse beyiru keewo eeg b'wotonat aawu naari de'e b'wotok'o daniyuwots
ahs eenotsi aatr, tooho beeyi biirotsi keewi, mas'afo nababar, radiyoniyo
k'ewur, maastawasho desh de'e waar k'aat'otse tats dek'ik'osh botoohotssh
boot'iintsituwok'o woshir neewere nweron dabde'er keewr shaniyuwe.

1. Dats dank de'eya

2. Íík' maa de'eya

6^L Gawiyo 2^L Aawa

Dani detsotsi;

- Keeweyi jiisha
- K'eba

Daniruwots dani detsan bodane okon;

- Keeweyi jiishotsi shoyide'er keewu ikatse kewetuno
- Guut' iko nababar /k'ewude'er aatotssh aaniyo imetuno

Fiinor

C. Oona daniyirwono! daniruwots keeweyi jiishotsi korde'er nemi de'eyotsi s'iiliyit guut'o k'aniyide'er waar 10 dek'i k'osh k'aat'otse botoohotssh bot'iintsituwok'o washi. Boguut'otse jewuri keewotsi dabdek't k'ebet ashotssh sheengshdek't geetsit weerono bot'iintsono s'iilr kaatsi.

Fiinowa

Keeweyi jiishotsi;

Dy. Daniruwots mas'afotse keeweyi jiishotsi ett beezets k'úm iko fa'e. Manb'wottotse nee sheengsh k'ande'er waar keeweya eto eeg b'wotok'o, keeweyo jiisho shoyide'er wosho b'geyituwok'o err daniyir, manno, "k'ana" eteyor k'ebiruwotssnato, s'oot'o, dani shiro, bok'úmo s'iilotse gerdek'o falo, b'geyituwok'o.

- Keewi tookman gawunon k'ebo gryituwe
- Merejo k'osh k'osh t'úúp'otsoke kakuwa, k'oshotsno dabde'er daniya. T'iin t'iina eteyor ando aani dambi k'andek'man isheyiye okon k'ebiruwotssh b't'iinor
- K'eewyi tatso k'awnon daniya
- Keeweyi tooko daniya
- K'áári shaawonat kish kishon k'áári angonat atsi giwu giwon k'ebiruwotssh
sheeng weeron beshiyosh k'ande'k'a.

k'aat' keeza; k'eba

Fiinowo

Dy. K'aat keezo k'eba etiru dani k'aat'otse beyiru tewerotsi fiiniyosh t'iints aatotsi daniruwots shino sheengshde'er biits biits bonababiltuwok'o woro ím. Maastawsho detsoosh k'anbodek'etuwok'o woshi. Nbabiyo sheengshde'er bok'ebetuwok'o ko keewur, nbabiyo daniruwotssh gitoto t'awashde'er nababa. Ernu biyere dashi aatotsi bofiinituwok'o woshi.

Argobi de'eya

Argobi nemon ngushonat máátson bode'efetso bo'ind nihotsntona tohar bobeefo. Na'a iko mááts dek'osh b'bodor niho dek'osh wotót manituwane ett b'k'úmts ash na'a iku sheeng b'woto bt'iwintse okon, "nni'i tnaaysh ni'isha" err biyal b'mook borfetso amr bi'aatit. Na'o na'untun tooh b'wotiyal" tmaa ashotsnton shiyeyona, ik gawiyoniye okon wekin git gawiyoniye okon aanar wow" bi'etet. B'aawnowe, t'iints aatman shunrno wotiyol weet ibotssh buutso t'iintsr, buno gugfiyir ibiyet. Na'o na'untun tooh wotobk'azalomo "tni'i mááts amosh borafa'ane" wekin "k'osh ashosh ímerane" eerr manor aaniyo b'imet. Hanweeron na'u nihi, b'máátsu nihinat indn, bmishotsnat bi'eshuwtsn aninu bíndat bínihin, b'eshuwunat b'mishotsnton de'eyi jangmanatse boshiyeyet. Maa ash jámmanu de'eyi aatman boshnonat shunbok'azats bofodet. Na'o nihiwere bí'aawots "eebi keeweyi "err na'u nihi bí'aator shunde'atse wotiyal "na'u de'eyosh borafa'ane" wekin "k'osh ashosh imekiye" bí'etet. De'eyo wotituwe err b'keewitka wotiyala enashotsi faac'de'er git borr keeweyar aawo botiitset. Aawumanotso na'o nih, daats eenashots, adrasho wekin jiishiruwo, maa asho aretsotsi wotar na'u nihi maa shinats need'de'er "jeen itne?" bo'etet. Na'u jagots weeron aaniyo "jeena" err bo'aniyit. Na'o jagots weeron" Iik'o itsh b'ímts na'u Iik'o noosh b'ímts na'osh ímere etat waarone "err bo'atit.

Na'u jagots weeron aaniyide'er "Iik'o (Alah) noosh ímts nona'u Iik'o (Alah) itsh ímts n'osh ímrone" bo'ete okon jamo bo'aatet, kishono bojoobet. Maniye okon k'at'ari work'oto guut'et (neekaw) tipet. Maniye okon na'o nihi na'u took s'iirats shaaket wolebo, fuuro, bimbats joodet futets t'agaro, edjoko (jaawi) bimbots geedef uuts k'ac'ac'in k'ubelo b'gedet. Hanuwere weede'ek b'woto daniyosha.

Argobi ashotse nemon wééd'ets na'u mááts amosh borafa'ane wotiyal bbodfetso bindnihotsnton toohar bbet. Hanoro Idi woror na'ush ikli mash wotituwo/mijiyo wotituwo, taho, c'aamonat k'osh k'osh ímet jeshuwotisi de'eamr biish b'imet. Arefi wororo merer gato bmaa ashotssh de'e amr bíme okon b'tookon shuhur, ímr gálomaand bí'anit. Idi woronat Arefi woror masho/miijiyo na'u indnihotssh dek' bíyamts keewotsi kewosh wotit ambaaro na'o indnihatsa b'is'et.

1. D
2. B
3. C
4. A
5. B

7^L Gawiya 1^L Aawa

K'aat' awuda; Aap'i jawa

Dani detsotsi;

- Aap'i jawa
- S'eenmotsi keewa
- Guut'i tera

Daniruwots dani aap'i jawa etiru han bodane okon;

- S'eenawu s'een matsi keewi naarotsi galituno
- Aap'i kayotsn s'een matsi keewo fiino faliituno
- Guut'i tero korde'er s'een matsi keewo fiinituno

Aap' jawa

Fiinowo

Dy. K'aat' awudanitsi aap'i jawi shirotsé ímets jiishi aap'otsatse tuwur s'eenaw s'eenmatsi keewo bofiinish ímets terwerotsi ariyotsn shaaniyide'er sheengsh bofiinituwo k'o washi. Guut'i tera etiru k'aat'osh aap'i jawotsitse beyiru aap'otsitse káári tuwonat k'áári dihon, k'áári geenzonat k'awunon ikats nababatse tuwutson biitsi k'osh k'osheyo b'betsit aap'otsi s'illits terwerots t'iinno. Jawotsi shuu'ar k'osh k'osh woton biitsi wonawoneyo (k'osheyo) b'dowet aap'o (s'eenaw s'eenmatsi keewo) bogalituwok'o err bobek'ts biitsi k'osheyo boshaaniyituwok'o woshi. Aap'i jawots bodatset t'úúp'oke kakude'er bodowetuwok'o woshr, b'k'úmono sheengshde'er bot'iwintsituwok'o ariyosti k'aniyide'er kiitsuwe. Nemi de'eyo siiliyit keewef jewuri keewotsi bokayikayon daniruwotsi gaareyiyir bokeewotuwok'o woshr, bobodts k'úmo

boon jiishiruwots weeron bot'iintsituwok'o wosh, gaareyi shiyeyi wooror gaareyi taalots daatseyar boshiyeyo k'ororr aayiyo woshi wekin batk'ay.

1. Aapi jiishotsn s'eenaw s'een matsi kawotsi fiinar bonaaro keewa

taawa	jiishi aap'a	Aap'i kaya	s'eenaw s'eenmatsi keewa	s'eenaw s'eenmats keewi naaro
A	daniruwo	shúútsa	doof daniruwo	shuutini s'eenaw s'een matsi keewa
B	Sharaw	goli	sharaw asho	golni s'eenaw s'een amatsi keewa
C	bashere	tipa	fadi aawo bashat	tipni s'eenaw s'een matsi keewa
D	maanda	shuniya	fadi k'aat'o maanda	shuni s'eenaw s'eenmatsi keewa
E	t'awash	tip goli	t'awash waat	tip galni s'eenaw s'eenmatsi keewa
F	s'hit're	tipa	móó shit'ra	tipni s'eenaw s'een matsi keewa
G	Goshka	goli	na'o goshka	golini s'eenaw s'een matsi keewa
H	k'ut'dek'eka	tip goli	na'o k'ut'dek'ka	tip golni s'eenaw s'eenmatsi keewa
I	Ayide	goli	aawo ayide geenza	goli s'eenaw s'een matsi keewa
J	Geenza	goli	minz geenza	goli s'eenaw s'een matsi keewa

2. Daniyiruwoke damabi beezets s'eenaw s'eenmatsi keewotsitse daniruwoke uuts uuts s'eenmatsi keewotsi bofiinituwok'o wosh, daniruwoke bofiints s'een matsi keewotsi boshishituwok'o wosh, a ayiyino kaatsono íme. Oona daniyiruwoke! shúútso, tipo ; goli, shuniyo, tip goliyo, sheengshde'er k'osh k'osh ariyotsi dabde'er daniruwoke bodanfetsboguut'ish keewur daniyuwe.

S'eenaw s'een matsi keewa;

S'eenaw s'eenmatsi keewo aap'oniye gawunt s'eematsi keewoniye múk'k jawa. Jáam aap' kayuots k'osh kyotsnton bowot'eyor seenaw s'eenmatsi keewo bowotit. Seenaw s'een matsi keewots bonaaron uutsno.

Manotsuwe;

1. Shuúútsni s'eenaw s'een matsi keewa
2. Tipni s'eenaw s'eenmatsi keewa
3. Golni s'eenaw s'een matsi keewa
4. Tip golni s'eenaw matsi keewa
5. Shuni s'eenaw s'eenmatsi keewu, bowotok'o sheengshde'er ariyotsi beezde'er shaaniyide'e daniyuwe. Errnu s'eenaw s'eenmatsi keewo galefo biin "**júshiru**" aap'onat, aap'i kayon b'wotok'o sheengsh daniyi. Oona daniyiruwoke! uutsotsi kiishosh falit ariyo beezr sheengsh dani.

Ariyosh;

1. Moc'ir bi'aas'i aatosh Baabeni amra.

S'eenaw s'een matsi keewan jííhi aap'o "amra" etiru aap'oni. Manb'wottsotsna s'eenaw s'eenmatsi keewman naaroni tipni s'eenaw s'eenmatsi keewa.

1. Hospitaliyo maand = etiru aap'ani s'eenaw s'eenmatsi keewuman jííshiru aap' b'woterna b'naaronuwe shuniyi s'eenaw s'een matsi keewa.
2. Kaawets bi'eshuwukok'o ayidek' wodm daniruni.
S'eenaw s'een matsi keewan jííshi aap'o "**ayidek' wodmi**" etiruwo b'woterna b'naaronmo golni s'eenaw s'een matsi keewo.
3. B'mish bwaatsotse genewere. S'eenaw s'een matsi keewan jííshi aap'o "**genewere**" etiruwo wotatni b'naaronu tipgoliy s'eenaw s'eenmatsi keewa.
4. Bmishkok'o káár káárni etiruwani jííshiru aap'o b'wottsotse b'naaronu tipgoliy s'eenaw s'een mats keewa.
5. Sharan tufi kuunt kaasho s'iilosh siisats amre. Jííhiru aap'o "**amre**" etiru aap'o b'wottsotsna b'naaronu tipni s'eenaw s'een matsi keewa.
6. No dani maa Isportiyo daniyiruwo wos'i nookoreyo b'k'aniyituwok'o noosh keewure. Etoru s'eenaw, s'eenmatsi keewan jííshi aap'o "**daniyiluwo**" etiru aap'o b'wottsotsna b'naaronuwe, shúútsni s'eenaw s'een matsi keewa.
7. Ash jámo mas' indok'o wodm fiink woto geyituwe. Jííshiru aap'o "**wodm**" etiruwo wotatni b'naaronu goliyi s'eenaw s'eenmat keeui naara
8. Jám keewo b'maac'ots detsf asho b'tooko miid'efe. Jííshiru aap'o "**b'maac'ots**" etiruwo b'wottsotsna goliyi s'eenaw s'een mats keewi naara.
9. Bodi mis'on ayidek't miid'ets moowots gaakeyat Andron aani agere. Jííshiru aaponi "**aani**" etiru aap'o b'wottsotse tip golni s'eenaw s'eenmatsi keewa.

10. Ootsi gawiyotse nobek'ts geyetso detsdek' took weeshets kashif hospitaliyo maand damere. Jííshiru aap'o "**geyetso**" etiruwo b'wottsetse golni s'eenaw s'een matsi keewa.

Oona daniyiruwono! dambi 1-10 borfetso beyiru aatotsi sheengshde'er k'osh k'osh k'aat'i shíri mas'afotsi s'iilr sheengsh galde'er waar daniyo neen geyituwe.

K'aat' uutsá; Guut' tera

Fiinor

A. Dy. Oona! daniruwots boma'ofotse beezetsi weeron aap'i jawots bodetsts aap'otse kááro bdihon, b'tuwon wekin b'geenzonat b'k'awunon nabobeyor bo'ímet biitsi k'osh k'osheyo beezets ariyi weeron sheegsh guud'de'er waar botohootssh k'aat'otse bokeewituwok'o woshi. Oona daniyiruwono! neewere k'osh k'osh aap'i jewurotsatse k'ande'er waar sheengshde'er daniyuw.

1. Shíínt'o ímawo noono mááraka

kano k'eshawo granzo kindaka

biitsi k'osheyo dowet aap'o **kano** etiruwo b'woterna;

káári k'awunon = kana (**maa giza**)

K'áári geenzon = kaana (**aton s'eera**)

B. Daniruwots nemi de'eyo, fiino, nat shunon s'iilits keez keezo ikats wakin bojámetsko jeed'ì aap'i jawotsi ashotsoke, goonkeyi weerotsoke, mas'afotse aatde'er wekin nababar kakude'er bok'úmo gawintsde'er guut'on sheengsh k'aat'otse bokeewituwoko woshr, neewere aayiyo b'geyiyal sheengshde'er shaaniyir kaatso ímr daniyu.

D. Daniyiruwo daniruwo mas'afotse "A" shiroto beezets jewuri keewotsi bobiitso "B" shiroto beezet. Manb'wottotse daniruwo fiinde'er bojagiyituwok'o woshi.

E. Daniruwo! jewuri keewo deshaw noono beetuwa? eege? It aaniyo gawon te'ude'er aaniyor ett beezets aatosh daniruwo sheegsh bokeewetuwok'o woshi.

7^L Gawiya 2^L Aawa

K'ot'oki; gúúpa

Dani detsotsi;

- Jen jen k'úmotsi gawur dana
- Shuuts aanar s'iili aatotsi
- Danonat dank'azi jaanda

Daniruwots dani k'aat'han dan bok'riye okon;

- K'ot'okanitsi dani detsi jen jen k'úmotsi gawituno
- K'ot'okan gúúpi aatotsi sheengshde'er bojiishok'on aaniyo ímetuno
- K'ot'okanitsi dani detsotsi bodanonoat dan bok'azo s'iilr (v) (x) nat (?) etiru c'irotsi beezr jaando sheengsh danetuno

Fiinowo

Dy. k'ot'okanitse Bori nemi de'eyi naarots uuts bowoto manotsu;

1. Wiid'om de'eya
2. S'iis'on de'eya
3. Buton de'eya
4. Naaton de'eya
5. Jiyon de'eya etat s'iilro.

Jámon de'eyi naarots keez bowoto manotsu;

1. Dats dank de'eyi weera
2. Iik' maa de'eyi weera

3. Nemi de'eyi weera etat s'iiliro.

S'eenaw s'een matsi keewotse jiishi aap'o kakuweyat s'een matsi keewo b'fiiniruwok'o s'iilro. S'eenaw s'eenaw s'een matsi keewotsi bonaar naaron galdek'at nos'iiltsok'o manotsuwe.

1. Shúútsni s'eenaw s'eenmatsi keewa
2. Golni s'eenaw s'eenmats keewa
3. Tip golni s'eenaw s'eenmats keewa
4. Tipni s'eenaw s'eenmats keewa
5. Shuniyi s'eenaw s'eenmatsi keewa

Ando aani k'osh mereji t'úúp'otsoke merejo aawuk'o detsetuwok'o, maastawasho aawuk'o desetok'o, guut'o aawuk'o k'anietuwok'onat t'iintsetuwok'o s'iilro. Guut'on keeweyo aawuk'o k'anietuwok'o s'iilro, aap'i jawotsi, jewuri keewotsnat aretsotsi s'iilat bobiitso sheengsh dek'at s'iilat dano danro.

Shuuts aanar s'iili aatotsi**Fiinor**

1. Dy. Oona! daniruwots Bori de'eyotsi iko wottso **naaton de'eyi** weero sheeng b'wotonat wotb'azon asho eeno aatde'er waar k'áát'otse botoohotssh bokeewituwok'o woshi. Err bokeewetok'o woro ímr sheenga bo'etal eegosh b'wotok'o gonad bo'ettalo eegosh b'wotok'o gawon te'ude'er bokeewituwok'o woshi.
2. Jááwonat jewuri keewots Bori noonotse bodetsts k'alo daniruwots sheengh k'ande'er waar k'aat'otse bot'iintsituwok'o woshi. Oona

daniyiruwonono! daniruwots aat ikonat gitatse bokeeweyor jiishi weeron bot'iintsonat bok'azon s'iilr aariyo ímr kup'iyuwe.

3. *Shapts jááwonat jewuri keewots aaniya;*

- a. Guc' guc'o tuwufna
- b. Jiik'o jooberake
- c. Daarzo b'tulatsa
- d. Goyi ímaka
- e. Tiind úro gaad'otse

4. *Jááwonat jewuri keewi aaniya;*

- a. Beere be'ewo eed'ere be'aka
- b. T'awash sha'ar t'uguniye oorowe
T'awash keewur t'awoniye oorowe
- c. woriyit misho gaawotse danife
- d. Een ntiitso een nk'oot'aliye

5. Oona daniyiruwono! daniruwots mas'aftse taaw uutsan shirotse aap'otsi k'áári dihonat k'áári tuwon nababera bo'ímet biitson s'een matsi keewo bofiinsh beezere. Manb'wottotse beezets aap'otsi k'áári tuwonat dihon bo'ímet k'osh k'osh biitson s'een matsi keewo bofiinituwok'o woshr, aayiyo b'geyiyalo aaiyir kup'iyuwe. Ariyosh; a) aawa /ááwa

K'áári dihon aawa etiru aap'on s'een maatsi keewo fiineyora;

Hambets aawo daawunona b'jiin. B'biitsonu aawo ayidek't k'ec'atse eta.

k'áári tuwon ááw tuwon ááwa etiru aap'on s'eematsi keewofiineyor

Azo ááwo gurt'a. B'biitsonu Azo ááwo een b'woto keewosha.

Han weeron oorts k'osh awud aap'otsi de'er s'een matsi keewotsi bobiits k'oshok'on wekin k'áári dihonat k'áári tuwon bo'ímet biitson s'eenmatsi keewo fiinar bobiitsono keewituwok'o woshi.

b. Sheela/shééla

c. Kaasho/káásha

d. Muk'a/múka

e. Buka/búka

Bodanonal dan bok'azo danosh beezets jaanda

Fiinor

Dy. Daniruwots mas'afatse k'ot'okanitse bodants dani detsotsi sheengsh bodanonat danbok'ozo danosh jaando t'iinre. Manb'wottotse sheengsh danrno wotiyal (√) ayidek't danatsno wotiyal (?) eegor danatsno wotiyal (x) etiru c'irotshi beezr sheengsh bokeewetuwok'o woro ímr, sheengsh bodanawotsnat b'jámon bodanaw dani detsotsi shuuts aanar aani bos'iilish woshir daniyo wekin k'ot'oki dani detso gúúf.

Taawa	Dani detsotsi	√	?	x
1	Taash t'iints nbabiyo nababat t'iwintso falre			
2	Nbabiyyotse keshts aap'otssh kaaw biitso ímo falre			
3	K'aari dihont tuwon b'detsts biitsi k'osh k'osheyo danre			
4	Jíishi aap'otsn s'eenaw s'eenmatsi keewo fiino falituwe			

5	K'osh k'osh k'úmotsi ttooki k'úmon keewo falre			
6	Mereji t'úúp'otsoke maastawashi detso falre			
7	Aap'i jááwots wósho keewo falre			
8	Nemi de'eyo s'iilits aap'i jááwotsi keewo falre			
9	Nemi de'eyonton gonkets jewuri keewotsi eega etosh geyewor keewetuwok'o dano falre			
10	Nemi de'eyatse guut'on keeweyo k'andek'at t'iintso falre			
11	Nemi de'eyatse kaasho k'andek'at kaasho falre			

8^L Gawiya

K'ot'ok keeza; Azde'er guut'a

Imets k'aat'i woro (6 k'/w)

K'ot'akan; jen tátsatsi; daniruwots k'ot'ok han badone okon;

- Geenz azde'er guut'i eeg wotonat b'doyin kewituwuno
- Ketonat eehek s'eenmatsi keewotsi galde'er guut'etuno
- Kimshi aap'otsnat s'eenaw s'eenmatsi keewotsn galde'er guut'euno
- Timi shápotsi galituno
- S'els'eki keewots biitso geyituno
- Azde'er guut'i alabawiyaniyotse awuronat ewukon ando aani b'k'úmo
guituno
- Jiishotsi shoyde'er terwerotsi fiinituno

8^L Gawiya 1^L Aawa

Azde'er guut'a

Dani detsotsi;

- Andr aap'otsnton daneya
- Nbabiye shini aatotsi
- Nababiya
- Nababar t'iiwintsi aatotsi

Dani detsanots tátsotsi; Daniruwots dani dets han danbok'riye okon;

- Andr aap'ots biitso ik ikon galde'er keewituno
- Haniye shini bodants weki bodetsts k'úmon azde'er guut'o s'iiliyir t'iints aatotssh aaniyo ímetuno
- Geenz azde'er guut'i nbabiyo nababo falituno
- Nbabiyotse keshts aatotsi bojiishi weeron fiinituno

Fiinowa

Dy. Azde'er guut'a etiru nbabiyotse mangituno ett gawets andr aap'otsnton daniruwots bodaneyish jaandots bobiitsonton beezere. Manb'wottotse daniruwots nbabiyots bokindor nbabiya k'úmo sheengsh bot'iwintssh aap'otsi bobiitsonton sheengshde'er daniyir daniruwots bo'aatit aatots bobeyalo sháániyide'er keewur daniyi.

Taawa	Aandr Aap'otsi	Nbabiyyotse bodetsts Bobiitsa
1	K'at'osh	fiinosh
2	Shuweyar	Azeyar
3	B'maramarituwok'o	B's'iiletuwok'o
4	K'uzeyona	K'awunon
5	Ayi gúúro	Ayi keew s'iila
6	B'shu'efo	B'tiwintsfo
7	Ayi weeron	Ayi kaaton

Fiinowa

Dy. Nbabiyo nnababiyoniye shinon dani tooko aak' marats guut'o, k'aat' wori tatsotsi gúút'o, nbaterawok'owa. Manatsetuwur nbabiye shin aatotsatse daniruwots bok'úmo bodaftarats bobezituwok'o woshi. Eshe itshiyeyoniye shino s'eentset k'aat'o shiyeyoniye shinonat nbabiyo it nabobe okon bos'eentsituwok'ono keewuwe. Jám aaniyotsnowere jaandots bobeezituwok'o keewi. Nbabiyo daniruwotssh nk'ááro t'awashde'er káark'ayir iknoto daniruwotssh nnababere daniruwotsuwere botook tookon bok'ááro shishik'ayir bonabababituwok'o woshi. Err k'ats daniruwots nbabiyi k'úmo bokeewituwok'o woshi. Nbabiyyotse keshts andr aap'otsnat s'eenaw s'een matsi keewots biitso bokeewituwok'o woshi. Daniruwots nbabiyo nababbok'riye okon s'eentset nbabiyi k'aat'o bos'eentsituwok'o wosh, bot'iintsts k'úmosh k'áátsi k'úmo ím. Git alabawiyaniyotsi s'iilit bomas'afotse beezetsi weeron/maastawashiyonat) ariyi weeron alabawiyaniyots eeg woto daniyi. Azde'er guut' iko bonabababituwok'o wosh azde'e guut'man awuronat ewukon k'úmo galde'er bokiitsituwok'o woshi. Terwerman fiinosh wotit dani málo neesh bk'anituwok'on fiiniyuwe.

Nbabiye shini aatotsi;**Fiinowo**

1. Dy. Daniruwo dani mas'afotse geenz azde'e gúút'i jangotse daniruwo haniye shini bodants k'úmonat shinomaand danosh bogeyiru k'úmo gaarewon wotde'er bos'eentsituwok'o woshr tuwur bot'iintsituwok'o woshi. Aayiyo b'geyialo aayiyo íme. Maniyere okono geenz azde'e guut'a etiru nbabiyo dambi beezets jiishi weeron nababar bonababituwok'o woshi.

Nbabiye wora**Geenz azde'e guut'a;**

Azde'e guut'oní guut'tsots tookotse azeyat t'úúp'íru ash na'í bee beyo k'osh k'osh naarotsí aríyíde'e k'at'osh falítik wotat aríkon s'ííleworomo woteraw kíshí daní fíína. Azde'e guut'o aron /jámon s'íílewor ar wotkalíye eteyora beshíyets keewí jango kíítsíru asho bkíítsts aríyí doyo aron datsanatse azeke /fa'e etalíye eta.

Azde'e guut'o genz azde'e guut'onat k'awun azde'e guut'a err gítosh kayíde'e s'íílo faletuwe. K'awun azde'e guut'onat geenz azde'e guut'onazde'e boguut'eyí weero ík naarí doyo bdeetsora múkna'a k'osh k'osheyo detsfe.

Geenz ade'e guut'o b'shúútso b'kíítsíruwik'on geenzk b'wotatse tuwutson t'ííníru taaríkíyots ayí aríyí doyo detsoníyere beshat aríyí doyanots shuweyar bok'írfetso beyíru woto k'íítsosh err gawíntsde'e beshíyosh ayí beyokonat ayí woro detsfe.

Han naarí azde'e guut'anítse dats jíík'atse beyíru ashots shíyanonat/gene'uwo, shunonat shít'on, daatsonat t'út'on, tewunonat mírac'on jámon ash naana'ots

bofiín jámonat bok'úm jámo shaawushde'er gawun weeron ar aríyíde'e t'íintsefoní. Nababíruwonu taarikí man bíí b'fíintsok'o biish bi'arere b'tooko gaac'efets b'tookon bí eeg b'wotok'o golfets b'marmrarituwok'o woshítuwe.

K'awun azde'e guut'o b'tookí sháponat detson detsts azde'e guut'í naara. Geenz azde'e guut'oníyeer b'k'oshets keez een doyots fa'ano. Manotsu káára, k'and k'awuntsonat, k'uzeyona. K'awun azde'e guut'o ayí gúúro b'sha'eyalor káárí k'áárí shíno mand b'sha'erna genz azde'e guut'onmoayí woro b'detstsotse kááratse, k'awun azde'e guut'o ík kís' bááro faac'de'e t'íwínts b's'íílna genz azde'e guut'onom ayí kís'otsí b'shu'efo. K'awun azde'e guut'o baad'k keewotsi tiizatse b'tooko k'uzar k'awíntsde'e b'tíintsrna, geenz azde'e gúút'onmo keewotsí gawíntsde'e t'íintsosh bgeyíruwotsna k'uzeyodeshatse.

K'aat' ika; Nababar t'iwintsa

Fiinor

A. Dy. Daniruwots nbabiyi k'úmotse tuwr bomas'afotse k'aat' iki shirots beezets aatotsi bojiishi weeron "Ara" wekin "koota" err aaniyo ímr bofiinituwok'o woshuwe, Ernu jám daniruwots bofiinituwok'o woshi. S'uwatsnowere haniye dashtsan weeron káátso íme.

1. Ara
2. Koota
3. Ara
4. Koota
5. Ara

Oonan daniyiruwono! daniruwots dambi aati aaniyo bobeezoniye shinon sheengsh nbabiyi k'úmo bot'iwintso s'iilo b'geyituwotse nbabiyi k'úmo sheengshde'er bokeewituwok'o woshi.

8^L Gawio 2^L Aawa*Dani detsotsi*

- Terwera
- Keeweya
- Kaasha

Dani k'aat'an tatsotsi; Daniruwots dani k'aat'an danbok'riye okon;

- Terwerotsi bojiishok'on fiinituno
- Geenz azde'e guut'otse keeweyon t'iints k'aat'o de'er kaasho kaashetuno
- Ar wotts wekin ari keew wotts s'een matsi keewotsi b'tooki k'úmo maand woniyide'er keewitono

Fiinor

B. Dy. Daniruwots mas'afotse nbabiyotse keshts aatotsi jagiyon daniruwots "A" shirotse beiyu aap'otsnoton manit aap'o "B" shirotse beyiru aap'onton ik naari biits detsetuwonton bojagiyish beezere. Manb'wottsotse daniru jámots bofiinituwok'o woshr, daniruwots bokeewor bo'aaniyo s'iilr ayiyo b'geyiyalo aayiyr haniya dashi aaniyanotsn ariw.

1. E

3. D

5. C

2. A

4. F

C. Nbabiyotse keshts aatotssh ar wottso faac'de'er daniruwots bo'aaniyish beezere. Manb'wottotse jám daniruwots jiishi weeron aaniyo fiinde'er waar k'aat'otse bofiituwok'o woshi. Err k'aat'otse kaatso ímr jámetso b'fiinono s'iilr haniye dashi aaniyan weeron ariyiwu.

1. C

2. A

3. B

4. D

K'aat' Gita; keeweyo

Fiinowo

Dy. K'aat' gitan keeweyi fiinatse kaasho kaashi jiishi weeron

bokaashetuwok'o daniruwotsi gaarewon beezi. Bogaarewotse kaasho bokaashor woro kayide'er keewur kup'iyu geyituwe.

kaasha

Daniyiruwono daniruwots dani mas'afotse kaasho s'iiliyit beezets shaaniyo sheengshde'er daniyir kaasha eto git ashots dágotse wosheyiru k'úm wonawoneye b'wotonat ashots kis' ikatse k'úmo bowonawoneyor nobek'iruwo wotatni k'úmi wonawoneyono kaasha ernni danefo. Man weeron kaasha eti k'úmo sheengsh daniyir jiisho b'detsok'ono keewur t'iwintsiyuw.

A. Oona daniyiruwono! daniruwots "Adbrgay tuturo" daniruwots k'ewude'er (aatde'er) bodaftaratse guud'de'er waar k'aat'otse kaashon ik work'ati k'atsats k'anide'er guut'on k'aat'otse botoohotssh bot'iintsituwok'o woshi. Daniyiruwono naana'ots Adbrgay tururotse guut'on bodek'etuwo kaashon t'iintsi tururi kayo mec'ri b'wotono keewo batk'aye.

- B. Daniyiruwomo daniruwots k'úmi wonawoneyo detsts taariki iko ariyosh " Edli" etef tururo daniruwots k'ewude'er waar k'aat'otse gaarewon wotde'er kaashon turuma sheengsh terwerr bot'iintsituwok'o woshi.
- C. Daniruwots k'ot'ok ikatse bodantsi weeron haniye dashi ari keew wotts s'eenmatsi keewotsi b'tooki k'úmo maand woniyide'er bokeewituwok'o aatiru terwero jám naana'ots botooki tookon fiinar k'aat'otse nbabiyon boshishituwok'o wekin bokeewituwok'o woshi.

9^L Gawiya 1^L Aawa

K'aat' keeza; Guut'a

Dani detsotsi;

- Maastawash detsdetsa
- Guut'a
- Timi shápa

- *Dani k'aat'an tatsotsi; Daniruwots dani k'aat'an bodaniye okor,*
- Daniruwots jen k'úmo k'awintsde'er guut'etuno
- Maastawasho deshr jen k'úmo guut'etuno
- Timi shápotsi galde'er timo guut'etuno

Fiinowo

k'aat' keezo guut'i fiino nfiiniyor mas'aafi mootse daniruwots kindr merejo bokakuwish sheengsh daniruwotssh merej kakuwo daniyi. Tima eto eeg b'woto timi kayotsi, timi shápotsi s'iiliyir daniruwowts mas'ofatse t'iints maastawashatse tuwur shaaniyo mr, terwerotsno bofiinituwok'o woshr, aayiyo b'geyiyit keewo b'eyalo ntookon dabde'er daniyuwe.

Mas'ofotse merej daatsonat maastawsh detsa;

Fiinowa

Dy. Oona! daniruwots mas'afotse mereji dets detso s'iiliyit maastawsha shaaniyo beezere. Man b'wotstotse;

- Merejo k'osh k'osh ankat t'uup'tsoke daatso faletuwok'o
- Maastawsho detsosh shoyo b'geyit jiishotsnat aretsotsi daniruwotssh sheengshde'er daniyi.

Ariyosh; Mas'afi mootse daniruwots ankat merejotsi aawuk'o daatso bofalituwok'onat awuk'o maastawosh detso bofalituwok'osheengsh shaanide'er daniwu. Errnu daniruwots bodaf tarats maastawasho bodetsetuwok'o aak'marats jen jen k'úmotsi guud'r daniyuwe.

Merej dataset weerotsuwere;

- Mas'afi mootse (mas'afotse)
- Gaazatotse
- Mos'etiyotse
- Radaweniyonat telebjniyotse
- Internetiyotse
- Ashotsoknat aretsotsoke merejo kakuwo wekin daatso faletuwe

Fiinor

A. Dy. Oona! daniruwots mas'afitse t'iints tim iko fa'e. Manb'wottstotse beezets jiishi weeron daniruwots sheengshde'er bonababe okon timman jen k'úmotsi b'ayiyal git s'een matsi keewon k'wintsde'er guut'on k'anyide'er waar biyatse bokeewetuwok'o washi. Ariyosh; Ash na'o azdek't b'fiiniru keewotsnat, aze keewotsi s'iileyor b'jámon ash adiyik keewuno. Oona daniyiruwono! guut'ets timo b'gítsotse b'detsts keewi k'úmotsi git weeron beezekno. Manotuwe;

1. Ash na'i kishi dani fiinotsi bowotra

2. Aze keewots bodetsts baatsonat bobeebeyona. Ash na'i gitsots bodetsts sheeng s'iilo kiitsosha ett guut'ek tim b'woto sheengsh daniyir daniruwots botook tooki k'úmo bokeewituwok'o woshi.

Timi shápa

Fiinowo

Dy. Daniruwots mas'afotse timi sháp'o s'iiliyit shaaniyi guut'o beezere. Man b'wottsotsna tim iko b'took kúp' k'úmo b'detsok'o keewur kúp' kúmmanuwere, timotse guut'iruwo shunok'on timi tuwokok, taalats, wekin s'uwats beyo wekin woo falituwe. Manuwere b'kiitsiri timi k'úm iko detsosh b'flit keewotsi;

- ✓ Tooki s'een matsi keewo
- ✓ Jiishi s'een matsi keewo
- ✓ Tuwoki s'een matsi keewo etiru shúútso b'detsok'o daniruwotssh sheengsh daniyir timi shápo timi kúp' k'úmo bdaatseyet beyokok'on k'osh k'osh naari shápo detso b'falituwok'o sheengsh daniyi. Manuwere kup' k'úmo shinatse wekin tuwats b'wowora dashan gawunfe ametuwo bad'k s'een matsi keewa b'wotit.
- kúp' k'úmo s'uwats bwowora bad' s'een matsi keewo t'ebef t'ebefe amrni kúp' k'úmon b's'uwit. Kúp' k'úmo tuwokonat s'uwats wotar b'wowor bád' s'een matsi keewo taalotse gawunri s'uwatse t'ebefe waar bs'uwit, err dagotse bad'k seen matsi keewo b'wotituwok'o sheengshde'er daniyir daniruwots botiizit aato b'beyalo de'er sheengsh shaaniyide'er timi shápo sheengsh bodanetuwok'o woshr, k'oshtimo bodants timi shápots weeron guud'de'er waar k'aat'otse botimi kúp' k'úmo aawok b'woto bokeewituwok'o woshi

9^L Gawiya 2^L Aawa

Dani detsotsi;

- Nbabi ika
- Nbabi gita
- Timi sháp gala

❖ *Dani k'aat' tátsotsi; daniruwots dani k'aat'an danbok'riye okon;*

- T'iints guut'o nababr b'k'úmo k'awunon keewituno
- Timo nababar b'shápo galde'e keewituno

Fiinor

Dy. Oona daniruwots bodani mas'afatse beyiru nbabi ikonat nbabi giton sheengsh bonababituwok'o wóshr, nbabiman tim timots sháp gal galder keewur timi kup k'úmo tuwokemo, taalotsemo, s'uwatse b'weeyi etiru keewo galde'er timots shápo bokeewituwok'o woshi. Manweeron, timots shápo nbabi iko, gito, keezo, awudo sheengsh nababar timlots shápo bogalituwok'o woshi.

10^L Gawiya 1^L Aawa**K'aat' awudo; Aap'i jawa*****Dani detsots;***

- Aap'i jawa
- Gonkiyiruwotsnat kimshiru aap'otsi
- S'een matsi keewi naarotsi
- Aap'i kaaw biitsonat aash biitsona

Dani k'aa't'an tátsotsi; daniruwots dani k'aat'an bodane okon;

- Aap' jawotse gonkiyiru aap'otsi galituno
- Ketonat eehets s'een mats keewotsi galituno
- Aap'oh kaaw biitsonat aash biitson ímetuno

Gonkiyiruwotsnat kimshuru aap'otsna (s'eenaw s'eematsi keewotsna)**Fiinono**

Dy. K'aat' awudo aap'i jawo s'iiliyt t'iints terwerotsi nfiiniyoniye shinon gonkiyiruwotsnat kimshiru aap'ots eeg bowotonat fiinon mas'afotse beezets wekin t'iintsets maastawashonat ariyi weeron sheengsh shaaniyuwe. T'iints ariyots weeron terwerotsi bofiinituwok'o aaiyu. Ketonat eehek s'ee matsi keewotsi t'iintsets ariyi weeron daniyir terwerotsi bofiinituwoko woshi.

Oona daniyiruwono! daniruwots mas'afots gonkiyiruwonat kimshiruru aap'otsi siiliyt t'iintsets maasatawasho daniruwotssh sheengshde'er keewur, daniyir gonkiyiru aap'otsnat kimishiru aap'otsn eeg bowoto sheengsh bodanetuwok'o woshir gonkiyiru aap'otsi galde'er, ik ikon keewur, bok'alono keewur

bofiinono keewur, daniruwots dani mas'afotse beezets ariyotsi sheengsh daniyuwe.

Borni noonotse shúútsoniye shinats waaf gonkiyiruwots

N	<u>n</u> maa	}
b	<u>b</u> faara	
b'	<u>b'</u> tookaa	
t	<u>t</u> giza	

Bori noonotse gonkiyiruwots shúúts iki shinonat shuutsats waar s'een matsi keewo, s'eenaw s'eenmatsi keewonat aap'ots kimisho falfno.

Ariyosh;

b----- maand bmao maand
 n-----ts ntufats
 b' ----- k'o b'nihik'o nat aretsotsna

Daniyiruwono k'osh k'osh gonkiyi aap'otsnat kimshi aap'otsn kande'er waar sheengshde'er daniruwotssh daniyuwe

A.1. Daniyiruwono daniruwotssh "Indal naana'ots" etiru tururo nkeewur daniruwots k'ewude'er turrman bok'ebe okon tururotse bok'ebts gonkiyiruwotsnat kimshiru aap'otsi, s'eenaw s'eenmatsi keewotsi galde'er maastawashats deshde'er botoohotsh bonababituwok'o wosh, aayiyo b'geyiyalo sheengsh aak' marats guud'e'er aayiyuwe.

2. Daniruwots tururotse bodaatsts gonkiyiruwotsnat kimshiru aap'ots wekin s'eenmatsi keewots aawnaari kay bowotok'o galde'er bokeewituwok'o woshr galgade'er bobeezituwok'o woshi.

Ariyosho;

1. Shúútse shini waaka
2. Shúútsi shinonat shuutson waaka err galde'er bokeewituwok'o woshr, bodaftaratso maastawasho bodetsetuwok'o k'alr aayiyo ím.

Seen matsi keewi naarosti;

Fiinowa

Dy. Daniruwots dani mas'afotse t'iitsets shaaniyo daniruwotssh sheengshde'er daniyir, s'een matsi keewi biitso, k'úmo aak' marats guud'r, s'een matsi keewi naarotsi galde'er daniyir, botook tookon gawon te'ude'er sheengsh daniyuwe. Manotsuwe;

1. Ket s'een matsi keewi naara
2. Eehek s'een matsi keewi naar b'woto keewi
1. Ket s'een matsi keewa no'etor; b'detset keewotsi shúútsniyi s'eenaw s'een matsi keewonat tipniyi s'eenaw s'een matsi keew detsk wotat b'beshiyiru k'úmonu ik k'úm mec'ra b'wotit.

Ariyosh; Also dani moo amre.

S'een matsi keewan ket s'een matsi keew b'wottsotsna “Aldo dani moo” etiruwo súútsniyi s'eenaw s'een matsi keewa, "amre" etiruwonmo tipniyi aap'a b'wotit.

2. Eehek s'een matsi keewi naaroni; s'een matsi keewi naar wotatni ikoniye bog tip detsk s'een matsi keewa.

Asiyosh; A. Na'o b'aawir misho mááre.

B. Na'o dani moo amre.

Git s'een matsi keewan k'osh k'osh weeron eehek s'een matsi keewo maand woniyewor.

1. Na'o aawi misho maat, dani moo amre.
2. Na'o b'aawi misho b'maatsok'on dani mook amre.

Fiinor

A. Daniruwots bomas'afotse “b” shirotse 1-5 bortfetso beezets /t'iints tewerotsi bofiinitok'o woshr, bo'aniyo nk'ebe okon aayiyo b'geyiyal haniye dashi aaniyotsn golide'er aayiyiwe.

1. Eehek s'een matsi keewa;

a. Na'a man daniruwoni

b. Na'a man wodma.

✓ Na'a man wodm daniruwoni

2. Eehek s'een matsi keewa;

1. Awuntisir nihi waare.

2. Awuntsir b'nihi dek'o amra.

✓ Awuntsir b'nihi b'waare dek'o amra.

3. Eehek s'een matsi keewa;

1. Adel b'beyoke tek'ere.

2. Adel kaari tuwure.

✓ Adel b'beyoke tek'at kaari tuwure.

4. Eehek s'een matsi keewa;

1. Aron e'eshu aatse bak'ets amre.

2. Aron shiyanere.

✓ B'eshuwu aatse bak'ets bi'am Aron shiyanere.

5. Ket s'een matsi keewa;

- Naana'o ezo ayi shunfe.

Aap'i kaaw biitsonat aash biitsona;

Fiinowo

Dy. Daniruwots dani mas'afotse aap'i kaaw biitso s'iiliyt t'iintsets Shaaniyo daniruwotssh sheengsh daniyir, aap'ots kaaw biitso git weeron s'iilo faletuwok'onat aash biitsonmo seen matsi keewotse b'detets k'umatse tuwur gedet biitso b'wotok'o sheengsh keewi. **Ariiyosh;**

Taawa	Aap'a	Kaaw biitsa	Aash biitsa
1	Datsa	b'yaats beyeyiru datsa	Keew falka
2	Aangitsa	ash koshfoni	Ash gonad eta
3	Granza	bodi giza	Jaaletka
4	Mus'a	aatsitsi giza	Falrdetseraka
5	Bari meetsa	Shiitsa	Ash shiintse keewa

B. Oona daniyiruwono! dambi ariyi weeron daniruwots bomas'aforse “C” shirotse jaandotse beezets aap'otssh kaawu biitsonat bo'aash biitson sheengsh jam daniruwots bofiinituwok'o woshr, aayiyo b'geyiyalo aaiyir fiiniyuwe.

10^L Gawiya 2^L Aawa**K'aat' uutsá; Guut'i tera****Azde'e guut'i Alebawiyaniyotsi*****Dani detsotsi;***

- Azde'e guut'i alebawiyaniyotsi
- S'e's'eki keewotsi
- K'ot'oki gúúpa
- Shuuts aanar s'iili aatotsi
- Bodananat dan bok'oz s'iili jaanda

K'aat'an dani tátsotsi; Daniruwots dani tookan bodane okon;

- Geenz azde'e guut' iko k'ewur wekin nababar b'k'úmi awuronat ewukon eeg woto keewituno
- S'els'eki keewots biitso keewituno
- K't'okan jen jen k'úmotsi t'iiwintsituno
- K'ot'okanitse bodants dani detsotsi sheenghde'er bodanonat danbok'ozo golitno

Fiinowo

Dy. K'aat' uutsanitse guut'i tero s'iiliyit t'iints terwero fiiniyosh ni'etor azde'e guut'i alebawiyaniyotsitse gitots mec'etats awuronat ewukona etiru k'úmatsi t'iiwintsiyi. Bori noonon keewef tururotsistse daatset geenz azde'e guut' wotfalit turur iko k'ewude'er guut'on k'aniyidere'er

bowetok'o woshi, Mansh manit Bori tururi took ikono daniruwotssh keewi.

S'elseki keewi eeg wotonat fiinon sheengshde'er daniruwotssh shaanide'er keewur s'els'eki keewots biitsono bofalituwok'o woshr, ariyotsi ímr gawon te'ude'er sheengsh daniyuwe.

Azde'er guut'i Alebawiyantsi;

Fiinowa

Dy. Oona daniyiruwono! kaat'anitse azde'e guut'i alebawiyantsi beezere. Manb'wottotse shrt azde'e guut'i alebawiyantsi etefotsi;

1. Taarikiya
2. Tuwokonat k'awuntsona
3. Ariyi doya
4. Gáweya
5. Awuronat ewukona
6. Beshiru wósha
7. S'eili weronat aretsots azde'er guut'i alebawiyaniyotsi
bowotok'o sheengsh keeur, dani k'aat'anitse s'iiletuwonmo
awuronat ewukona etiru azde'er guut'i alebawiyaniyo
b'wottotse awuronat ewukono etiru arde'er guut'i
alebawiyaniyo sheengsh t'iiwintsi.

Manetonu; Awuro etiruwoni (dúro, shaasho, aawo wekin woro kiitsiruwo b'woterna. Ewuke etiruwomo (beyoko b'kiitsiruwok'o) daniyosha. Manetonu; Azde'er guut ik man awure eyoke b'wotok'o b'wotok'o daniyiruwoni.

Ariya; Nogálo sharjiitok'o deshewutska k'irk'os Iik' moo guurdek't beeyiru mootsitse nomoo aawu keshi kaato maandi weeron fiineka. Tmaa t'ebutse tkesh, aawonu dawunwutska, K'irk'os Iik' moonu t'eeli badon gudeyiru kúndok'o s'uwon andulefere wangr etat tmoo t s'iil.....

Awuroni; (dawuno b'teshtsok'oni) (woroni)

Ewukoni; (k'iik'ots Iik' maa ganoka) (beyokoni) An weron guut'man beshiyosh b'geets wósho, sheengsh galde'er keewur daniyuwotsu bomas'afotse t'iints k'úmo sheengsh bos'iiletuwok'o woshi.

Fiinowo

1. Dy. Oona daniyiruwono! daniruwotssh Bori nooni tutur iko k'aniyide'er waar k'aat'otse daniruwotsh keewi. “Indetsunat Indoluna” etiru tururo k'ande'er waar keewi. Maniye okon, daniruwots tururman awuronat ewukon, ando aani b'beshiyiru wósho galde'er k'aat'otse bot'iintsituwok'o wóshi. Manshowere bodet woro íme.
2. S'els'eki keewi biits íma;
 - a. B'kish daatsa
 - b. Keewetsi eta
 - c. Eepa
 - d. B'took fala
 - e. Maac' k'eweraka
 - f. Fiin falaka
 - g. Gond fiina, shúúts tiisha
 - h. Gond wota
 - i. Na'a woto fala, ayidek'r bogka
 - j. Jiitsa

Oona daniyiruwono! haniye dambi ímets aaniyansh daniruwots k'osh k'osh manit biitsotsi ímo falituno. Man b'wottsots wotfalit biitso bot'iintsiyal ar b'wotituwotse t'i iwintso neen gayituwe.

3. Daniruwots bogálotse ash een eenotsoke k'osh k'osh s'el s'oki keewotsi b'múkiyal uuts uuts s'els'eki keewotsi bobiitsonton de'er waar k'aat'otse botoohotssh banababituwok'o woshi. Err kaatso b'geyiyit keewo b'byalo aayiyir gúúpo íme.

S'els'eki keewa;

Fiinowa

S'els'eki keewi biitso (k'úmo) daniruwotssh sheengsh keewr bo mas'afotse t'iints shaaniyo k'ewur maas'atawsho bodetsetuwok'o woshi. Manuwere;

- ❖ S'els'eki keew ikoni; k'úm iko /keewu iko kaawon b'ímiru biitsoniyere k'osh weeron showushde'er mangir k'ebiruwosh b'bodetuwok'o wosh ef keeweyi weera. **Ariyosh;** Nibi k'uuno keewosh gets ash iko;
 - S'atso gufere
 - Gero gaad'ere nat aretso eto falituwe.

Oona daniyiruwono! daniruwots mas'afotse t'iintsets ariyotsi dabde'er keewur daniruwotsu k'osh k'osh s'els'eki keewotsi bokeewituwok'o woshi.

Gúúpa;

Azde'e guut'o git b'wotok'o s'iilro. Manotsuwe geenzonat ka'wunona. Azd'e, guut'i alebawiyantsi awuronat ewukona, b'taarikiyo, ariyi doyo, gá'ueyo, b'bishiru k'úmo, err s'iilo faletuwe. B'bishiyiru wóshono s'iilro. Ketonat eehek s'eenmatsi keewotsi s'iilat fiinero. Aap'i kaaw biitsonat aash biitson, kimshiru aap'otsnat goonkiyiru aap'otsi (s'eenaw s'eenmatsi keewotsi) s'iilro.

Timi shápono s'iilro. S'uwatsnowere s'els'ek' keewotsi s'iilat bobiitsono ímat sheengsh danro. Manb'wottotse oona daniruwono jám k'otokan dani dets hanotsi daniruwotssh sheengsh shuuts aanar shaaniyide'er daniyi. Err daniruwotssh kindraw dani tooko b'beyal sheengsh shuuts aanar s'iilr daniyuwe.

Shuuts aanar s'iili aatots;

Dy. Oona daniyouwono! daniruwots shuuts aanar s'iili aatotsi b'omas'afotse aatets jiishi weeron fiinde'er bowetuwok'o woshr, kaatso ímo geyit keewo b'beyolo aayiyo ímr aatotsatse keeweyar fiinor.

Bodanonat dan bok'azo s'iilosh k'aniyek jaanda;

A. Haniye dashon k'ot'ok keezotse t'iints dano aawuk'o bodantsok'o s'iilosh wekin gawiyosh jaandots k'úmots t'iinrno. K'úmmanotsno sheengshde'e s'iilr Sheengsh danrte wotal (✓) ayi danatsnowotal (?) b'jámon danatsno wotal (X) c'ir hanotsi jaandots s'eentsuno.

Ta.	Ariyet dani detsotsi	✓	?	X
1	Azde'e guut'o eeg b'wotok'o keewiru nababiy k'úmo t'iwintsre			
2	Geenz azde'e guut'onat k'awun azde'e guut'ots eeg bowotnat bok'osh k'osheyon t'iwintsre			
3	Awuronat ewukon, beshiru wósho eeg b'woto galre			
4	Ketonat eehek s'een matsi keewotsi galonat guut'on falre			
5	Aap'otssh kaaw biitsonat aash biitso ímo falre			
6	Goonkiyiruwotnat kimishiru aap'otsi galre			
7	Ari keewotnat b'tooki k'úm wottotsi galre			
8	K'osh k'osh timi shápots bobeyok'o danre			

9	Kúp' k'umonat bad'k s'eenmatsi keewots dágotse beyiru k'osh k'osheyo danre			
10	S'el s'eki keewotssh biits ímo falre			

B. Haniye dambi jaandotse (?) nat (X) etiu c'irotsi bobeezts k'úmotsi jiik' aanar k'ot'kotse ímets shaaniyo boosh b'galeftso sheengsh bonababituwok'o woshi. Err s'uwatsno nee daniruwotssh geeyit kaatso ímo batk'aye.

11^L Gawiya

K'ot'ok awuda; Ashonat jeenona

Imets k'aat'i woro 8k'/w

K'ot'okan dani tátsotsi; Daniruwots k'ot'okan danbok'riye okon;

- S'een matsi keewotsi bonaarok'on fiinituno
- Tipatse k'osh k'osh súútsotsnat golotsi fiinituno
- Ash keewu b'woto kiitsiru c'irotsi bomanit beyok beezituno
- Ko'eyi aap'o guut'etuno
- Shiyeyonat kaashon fiinituno
- Tiizonat s'eegi keewotsi k'aniyituno
- Terwerotsi fiinituno

11^L Gawi 1^L Aawa**Ashonat jeenona;*****Dani detsa;***

- Andr aap'otsnton daneya
- Nbabiye shini aatotsi
- Nbabiya
- Nbabar t'iiwintsi aatotsi

Dani tátsotsi Daniruwots ik gawiyi danan danbok'riye okon;

- Jeenon shuweyi tero keewituno
- Jeenon shuweyi teri dano eeniruwotssh b'detsts k'alo keewituno
- Jeenon shuweyi teri dano b'ján ashotssh b'detsts k'alo keewituno
- Nbabiyotse keshts aap'ots biitso keewituno
- Nbabiyo nababar biitse keshts aatotssh aaniyo ímetuno

Fiinowa

Dy. k'aat' iki nababar t'iiwintsi fiino nterweriyoniyere shino nbabi tookonat dani k'aat'mansh beezets dani tátsotsi aqak' marats beezi. Manatse tuwur t'iintsets nbabiye shini shíyeyi wekin keeweyi aatotsi fiiniw. Bo'aaniyono ikikon bokeewituwok'o k'up'iyir aayiyo ím. Daniruwots bo'ímet aaniyosho káátsi k'úmo ímo batk'ay. Daniru jámots nbabiyo bok'ááro shishiyika'ayir bonababituwok'o woshr k'ats daniruwots nbabi k'úmo sheengsh sháániyide'er bokeewituwok'o aayiyo geyituwe. Nbabiyotse keshts andr aap'otsnat s'eenaw s'een matsi keewi biitsotsi bokeewituwok'o, bojagiyituwok'o, bofiinituwok'o woshi. Nbabiyotse keshts aap'otssh goonkeraw biitso geede'er bojagiyituwok'o woshi.

Eeniruwots jeen shuweyi tera;**Fiinowa**

1. Dy. Eeniruwotsnat jeen shuweyi teri fiina etiru nbabiyotse mangituno ett gawets andr aap'ots daniruwots bodanish bobiitsonton jaandots beezere. Man b'wottsotse jám daniruwots nbabiyots bokindoniyere shino sheengsh aap'otsnton bodanetuwok'o woshr daniruwotssh galeraw aap'o wekin keewo b'beyal, aato bot'iintsiyalo sheengsh shaaniyir bo'aap'otsnton bodanetuwok'o woshi.

Ta.	Aandr Aap'otsí	Nbabiyotse bodetsts Bobíitsa
1	Alo	Shuno
2	Goonkeya	Ik wota
3	Shuwi maa	Mááts na'i atsa
4	Katsno	S'EEKNO
5	S'oot'i taalwota	Máátsonat ngushi taal wota
6	Eniruwotsi	Naana'otsi /jawetsonat baarona
7	Amali wonawoneya	Doyi woneya /k'osh k'osheya

2. Dy. Daniruwots mas'afotse eeniruwots jeen shuweyi tera etiru nbabiyoniyere shino, nibabiye shini aatotsatse sheengsh shiyeyar wekin keeweyar botook tookon aaniyo bo'ímetuwok'o woshr aayiyo b'geyiyalo aayiyo ímr t'iints aatotsatse sheengsh bokeewetuwok'o woro ímr nbabiye shini aatotsi s'iiliyir sheeng k'úmo bodetsetuwok'o woshr nbabiyo bok'áaro shishiyik'ayir botook tookosh bonababituwok'o woshr bodetsts k'úmo bokeewish woshi.

Nbabiya Wora;

Dy. Daniruwots mas'afatse t'iints nbabiyo uuts timo detsfe. Nbabiman daniruwots botook tookon bok'ááro shishiraniye nabab bodek'etuwok'o woro ím. Maniye okon uuts daniruwots k'aat'oste tuwur niyir niyiron ikik timo bonababituwokm'o gowo ím. Manoro máátsonat ngush daniruwots taawo b'bogabogerawok'o s'iilo geyituwe. Errnu nbabiyo nababar bo'eekiye okon daniruwots nbabiy k'úmo ik ikon sheengsh bokeewituwok'o wóshi. Err s'uwatse nbabiyo s'iilit k'úmo shaaniyide'e daniruwotssh keewi.

Nbabiy taalotse nbabiy wori aat iko t'iinre. Manb'wottotse daniruwots bonbabiyo eed'ik'o need'ir bonababts nbabiy k'úmo wokin bot'iintsts keewo ikikon bokeewish wóshi. Err jeenon shuweyi tero eenieu naana'otsnton b'goonkets jango eeg b'woto bokeewituwok'o woshr, nbabiyo maand bokindituwok'o k'ali.

Nbabiya wora**Eeniruwotsnat jeen shuweyi fiina;**

Jeenon shuweyi tero s'iiliyir koni etets asho merejonat dan daatsi alo detsfe. Merejotsuwe danimootse, goonkeyi weerotsoke, nogálgálotse daatseyiru moowotsoke/dirjitiyotsoke imo faletuwe. Merejiyan bogon imfalituwots maa hanots bowotiyalor merejiyonat danon shineshuutso kotidek geyiru ango beshiyirune/ betsirune etonmo faliratse. Hansha err meytse ashots nugashe máátsi goonkeyi jangatse shiyeyi nemo bi'aloni merejiyok'o t'iintso faletuwe.

Jeenon shuweyi tera no'etora koni etets nugashe máátsi goonkeyi jangonat máátsots shuwi moonat nugushana'i atsonton goonkets k'is'otsi t'iiwintsts jeeni naar wotat ashots bo'eenor azejonat gálotse daatseyiru keewotsntutson

Daniruwots haniye dambi itnababts timotsatse eeg eeg k'úmotsne it daats?

Jeenon shuwi tero kaawon eeniru nana'otsnton b'goonke eegoshe itsbi'are?

mááts na'i atsonat nugush na'i atsats bodfalit kic'otsno s'iiletuwe. Jeenon shuwi tero jeeno kotoniye beshat ash naar iki beebeyo, nemonat teron ash ikatse, maa ashots ash naar ikats b'dowiru goond keewotsi s'iil falet jeen koti were. Eeniruwots jeenon shuwiteribiitso eeniruwots tookono, atsono eenonat katson, eenirwotsnat bomaa ashots dagotse beyiru goonkeyonat s'oot'i taal woto, maa detsi naaronat shuneyiru toohots dagotse dataset goonkeyo/máátse nugushi goonkeyontoo desheke. Jeenon shuwiyi teri merejo eeniruwotssh geyituwe eteyi, eeniruwots maa bodetset wora eta. Worhanu, ayi kinde keshotse, amali wonawoneyots, kááronat tooho beyar sheengomaand wokin goondo maand jiishet wor b'wottsosha. Han b'wottsetse eeniruwots haniye dambi beezets kic'anotsn bobeyo b'awasherawok'o shiro s'aniye b'oorerawok'o, bomoo sheengsh deshr sheengsh k'eezosh bobodetuwok'o kis'manatse gawon/sheeng marejdaatso boongeyituwe.

K'aat' ika; Nababar t'iwintsi aatots aaniya;

A. Nbabiy weeron nbabiyots aato aap'on aaniwer.

Oona daniyiruwono! daniruwots 1-4 bodfetso t'iints aatotsi nbabiyotse bodetsts k'úmi weeron aatots jiishok'on aniyo aap'on bo' ímetuwok'o wóshr, shaaniyo b'geyit keewo b'beyalo sheengsh aayiyo ímr, kup'ir, daniruwotsi jejar shaaniyo neen geyituwe.

11^L Gawiya 2^L Aawa***Dani detsotsi;***

- Ik naari biitsonat gonkeerawu biitson aap'otsi jagiya
- Guut'a
- S'eegonat tiizi keeweya

Dani k'aat'an tsátsotsi daniruwots dani detsanotsi bodane okon;

- Aap'otssh ik naari biitsonat goonkera biitso ímo falituno
- Maastawasho deshde'er, matsede'er, shawushr guut'o falituno
- S'eegonat tiizi keeweyo guud'r t'iintsituno

Fiinowa

K'aat' gitatse guut'a etiru k'aat' shirotse t'iints terwerotsi daniruwots ashots kaasho bokaashor k'ewur maastawosho deshr, bodowetok'o, woshr, k'aat'otse keeweyon bot'iitsituwok'o woshr, fiinyuwe. Daniruwots mas'afotse t'iints k'úmots s'iilr "Ari keewa "wekin" b'tooki kúma" err bobeezituwok'o aayiyir kaatso ími.

Fiinor

Dy. Naana'ots bomas'afatse beyiru terwero wokin aato sheengsh (maa fiinon wokin k'aat'i fiinon) bofiinituwok'o wóshr, haniye dashtsank'on kaatso ím.

B. Nbabiyots keshts aap'otsi bo'ik naari biitsonton jagiy aatots aaniya;

1. E

2. C
3. B
4. D
5. A

C. Aap'otssh bogoonkera biitsonto jagiya;

1. D
2. C
3. B
4. A
5. E

K'aat' gita; Guut'a

Fiinowo

A. Aatotsi bojiishi weerok'on fiina;

1. Daniruwots kaash ikats wekin shiyeya ikots, wekin ko'eye ikats daatseyar maastawasho guud'e'er waar k'aat'otse botoohotssh nbabiyon nababar boshituwok'o woshi. Err kaatso wekin aayiyo ímr.
2. Oona daniyiruwono! daniruwotssh haniye dashi "dani maa Jiisho" etiru guut'an nnababere daniruwots sheengsh k'ewude'er dani maa jiihman jen jen k'úmotsi botooki maastawshiyats deshde'er k'aat'otse botoohotssh boshishituwok'o woshi.

Dani maa jiisha;

Dani maa kas'ots dani maa ash jámo guuri 1:30-2:00 b'borfetso beeyiru worotse daatseyo geyiiyituwe. Dani maa ash jám danash b'geyiyit dani k'ac'otsnat aretsotsi de'er woo geyituwe. Daniru jámotsuwe dani maa taho

tahade'er dani moots daatseyo geeyituwe. Baandiri tero mangiyosh maatseyatse daatseyar Itop'iyi konat Benishangul gumz guuri ashots dotsi duubo duuwur b'k'aat' k'aat'o maand kindo geeyituwe. Danyirwots k'aat'ots kindr daniruwots shúúts s'eer waatsonat waarawon galde'er dano geeyituwe. Jáam daniruwots bok'aat' k'aat'i woro k'on k'aat'ots kindr dano danyuwotssh ímo (t'iintso) geeyituwe. Daniruwotsu k'aat'otse boosh kindraw (galeruw) keewo b'beyal aatde'er dano boon geeyituwe. Danyiruwotsuwe daniruwots aatts aatotssh sheeng aaniyo ímo bo'atse koteuwe. Manb'wottotse dambi dani maa jiishan beshar (k'ayir) b'tookon b'shuuntsok'o wotituwo dani maa jiisi weeran aateyo bín geeyituwe.

3. Oona danyiruwono daniruwts "ashonat jeenon" s'iiliyit s'eegonat tiizi keeweyo k'aniyide'e waar k'aat'otse nbabiyon nababar boshishituwok'o wosh, s'eegonat tiizosh bodek'ts aap'tsi sheengshde'er shaatk bowoto s'iilr kaatso b'geyieyalo ím.

Seegonat t'iizi keeweya;

Fiinowa

Oona danyiruwono! daniruwotssh sheengsde'er s'eegonat tiizi k'úmo danyir k'osh k'osh keewi kis'otsi tiizde'er bojngo ashotssh danyosh s'eegonat tiizi keewo ariyosh; 1. B'naato shawat wotts koni etets naana'a jámo dani moo b'kindituwok'o s'eegonat tiizi keewa.

3. Mááts naana'o dani moo maand daamiyosh ind nihotsoke kotet een keew b'woto S'eegonat t'iizi keewa.
4. Dani mootse k'ut'ts daniruwots dani moo maand bo'aanituwok'o woshi s'eegonat tiizi keewa.

5. Daniyi fiino koni etets fiin jámi niho b'woto s'eegonat tiizi keewa etiruwotsnat, arets kis'otsi de'er s'eegonat tiizi k'úmo daniruwots bodanetuwok'o daniyir sheengshde'er t'iiwintsi.

Fiinowo

- B. Daniruwots bodani mos'afotse k'awun guut' iko “b” jiishi shirotse t'iinre guut'man daniruwotssh iknto nnababere k'ewude'er boo aani botookish nababde'e guut'manitse b'tooki k'úm wottsonat ari keewu wotts k'úmotsi galde'er bokeewituwok'o woshr, aayiyo b'geyiyialo aayiiyo guufe.

12^L Gawiya 1^L Aawa

Dani detsa;

- Ko'eyi aap' guut'a

Dani k'aat'an tátsa; daniruwots dani k'aat'an badane okon;

- Ko'eyi aap'i guut'o guut'etuno

Fiinowa

Daniruwots mas'afatse beezets ko'eyi aap'i guut'i jiisho ariyo k'aat'otse b'shaaniyonton jagiyide'er sheengsh daniyi. Daniruwotsi gaarewon beezr gaareamanitse ko'eyi aap'i guut'o detset iko faac'ar s'uwatsnowe daniruwots ko'ey aap'i guut'i jiishmanots tooki tuup'o bobezituwok'o woshi.

C. Daniruwots jeen s'iilits keewotse ko'eyar, shiyeyar, boshiyeyi keewi kúmo ko'eyi aap'i guut'on deshde'er not'iintstuwok'o woshi. Manorowe haniye dashi ko'eyi aap'o guut'osh shoyo b'geyiyit jiishotsi shoyidek' bok'aniyo hanweeron ariyi;

1. Ko'eyi tooko guut'a
2. Ko'eyi beyokonat woron gúút'a
3. Ko'eyats daatsets ashots shúútso guut'a
4. Ko'eyatse daatseraw ashots shúútso guut'a
5. Ajendotsi daniya
6. Shieyat bodots k'úmo detsa
7. K'ec'i k'úmo b's'uwe okon daatsets ashots tuup'o beeza. Han weeron botiintso s'iilo geyiyituwe. Oona daniyiuwono! daniruwots dani mos'fotse ariyosh ko'ey aap' kio t'iintsere. Manb'wottotse daniruwots sheengsh nabar, sheengsh bokeewtuwok'o woshr, shaaniyo ím.

12^L Gawiya 2^L Aawa***Dani detsotsi;***

- Mereji daatsi nbabiya
- Maastawash dets detsa

Dani k'aat'an tátsotsi; daniruwots dani detshan bodone okon;

- Merejo daatsosh k'osh k'osh nbabiyi málotsi danetuno
- Bonababtsotse wekin bok'ebts keewi jen jen k'úmo detso falituno

Fiinowa

Dy. Onna! daniruwotssh k'osh k'osh nababi málotsi sheengsh daniyir, niyere k'osh k'osh naari guut'otsi wekin nbabaiyotsi nababar bogeyiru merejotsi daatso bofalituwok'o woshi.

Ariyosh;

- A. **Maramaref nbabiyi málo /t'iiwintsef nbabaiyi mála;** nbabiy málán merej daatsosh gúút' iko nonabait nbabiyi málo. Manuwere sheengsh t'iiwitsde'er, shuu'ude'er k'ororde'er t'awaash nababar geyeyiyu meterjo daatso falet nbabiyi naar b'woto sheengsh keewi.
- B. **Hambr hambriyi nbabiyi mála;** nbabiy málán mererjo daatsosh nababef nbabiyi málo wotatni nogeyiru dani (keewi) took mec'ro besh beshar nababar nogeyiru keewo datatso falet nbabiyi weera.
- C. Oona daniyiruwono! dambi git nbabiyi málánotsi ariiyon te'ude'er sheengsh shaaniyir keewi.

Fiinor

D. Dy. Daniruwots ashonat jeenon s'iiliyit guut'ets guut' iko maramaref (t'iiwints) nbabiyi málon nababar guut'man jen k'úmotsi galde'er k'aat'otse bokeewituwok'o woshi.

E. Oona daniyiruwono! daniruwots mas'afotse beezets gúút' iko fa'e. Manb'wottotse daniruwots guut'man bonababituwok'o woro ímr, bonababe okon gúút'manitse jen jen k'úmo maastawashiyats deshde'er k'aat'otse botoohotssh banababituwok'o woshi.

F. Onna daniyiruwono! daniruwots dani mas'afotse "Aa'u Abkoli" etiru nbabiyi git git borr bonababituwok'o wosh, nbabiyotse t'iints s'els'eki keewotsi galde'er bobiitso kiitsit s'een matsi keewotsi bofiinituwok'o woshi.

Ariyosh; "Eyishok'o tuf keto" etiru aap'an s'els'eki keewu b'wottotse

beshiyosh b'geets keewononu “k'ot'berawo, kaarf, shoktesk”
etosh geyatni.

Hamanweeron guut'otse beezets k'osh k'osh s'els'eki keewotsi gede'er bobiitsonat bok'umon daniruwots bobeezituwok'o woshi.

1. Ééshok' nib gaana
2. Nibalu
3. Ook'uni
4. Geri gaad'a nat arets jewnuri keewotsi daniruwosts bogalituwok'o woshi. Err bobiitsono s'een matsi keewon bobiitsetuwok'o woshi.

13^L Gawiya 1^L Aawa

K'aat' keeza; K'aba

Dani detsa;

- K'eba

Dani k'aat'an tatw; Daniruwots dani tookhan bodane okon;

- Eedisiya etiru nbabaiyo k'ewur maastawash detso falituno.
- Bodetsts maastawashotse keeweyo woshituno.

Dani k'aat' keezotse k'ebi falo eenshosh eedisiya etiru nbababiyo haniye dashon t'iinre. Manb'wottotse t'awoshde'e daniruwotssh nababa. Daniruwotsu sheengsh k'ewur botook tooki maastwasho bodetsetuwok'o keewi. Bodotsts maastawashotse bokeewetuwok'o woshi.

Nbabiya; Eedisiya

Itop'iyotse Eedisiyo ikatse iko maand béshe b'tuwots mereji t'uup'o b'daatse 1977 dúúroniye shin b'woterna, Eedisi shoodon shini deshents asho b'daatseyo riporti woshe 1979 dúúrona b'tesh. Táts natoniy okon 1989 dúúron shoodmann 51,781 ashots bodshetsok'o reportiyo woshere. Taaw hanuwe mashats 1990 dúro b'borfestosh 61,270 maand eenre. Wotowa báko shoodmann deshets ashi taawo dambi s'eegets (beezets) taawaniye bogo b'falituwok'o merejots kiitsiruno.

Ayi shoodiruwots shood man c'irots bobee okon hospitaliyo maand amakno. Get'eriyotse (C'ik'otse) beyiru ashotssh aayi jeen koti fiino fiine k'azoniye okon beyiru jeen koti moots bowotiyalor k'ac'otsn s'eennali. Mrmeronuwe sheeng weeron wosheraka. Manatse tuwtson Eedisi shoodon

deshets ashots taawo arikon daneratse b'tesh. Wotowa báko 1990 dúri s'uwatse Eedisi shoodetsots taawo 400 kúmo (bero) maand b'bodtsok'onat Eedisi bayiresi kuriru ashots taawo 2.5 miliyoni boraniye b'orerawok'o gamato falet shírats bodere.

Bjámi keewon gmtiyanatse tuwur mashats 1990 dúron Itop'iyotse 2 nat 3 miliyoni dágotse daatseyiru ashots eedisi shoodon deshekno err keewo faletuwe.

Shood hanuwe ayiidek't tek'it kááron datsuwatse ikatsi iko maand b'beshiruwk'o kitsiruwe. B'beyank'on bí'ametka wotiyal ashots doyi woneyo de'ewaar shood han beesho kep'o k'azeyal shuutsish múk'na'a worotse taawuhan giton bogosh falituwe ett gawatetuwe.

Nodatsuwatse ayi miid'eyatse daatseyiruwots 20-29 naatotse daatseyiru datsu eenshosh falitune ett gaweyiru eeniruwotsnat ganotsna. Etonu 20-29 natatse beeyiru máátsots, ngushotsi ayidek't miid'eyiruwotsi. Datso k'ezit daats ashnanotsi t'ut'o nodatsu ikonomiyats bodfalt kic'ots eeg bowotituwok'o dano k'azeratse.

Shood han besho need'iyosh andish borfetso shood han kashyit ato daatserafa'e. Wotowabako, ikonat iko woto, kondomiiyn, fiino beshif shoodotsi kep'onat, eedisi jángo k'osh k'osh weeron, keeweyo b'beshi weerotsi kep'osh een k'alo b'detsok'o t'inatiyots kiitsiruwono.

Ash iko Eedisiyon b'deshe okon bayiresiyo eenr kup'ar k'osh k'osh gonket shoodotnton wotde'er miid'o b'tuwufetso 3-12 naatosh tesho falituwe. Ikikotsatse 12 natoniyere bogo teshosh falituwe. Wotowabako shoodman c'iro b'kitsirawo dagon 8 naatosh beyo falituwe. Maniye okon bayiresiyo

b'ku'pituwostse miid'o maand b'beshituwotse 2 nat 3 naat worotse detests ashotsi ud'osh (k'irats betsoh) falituwe.

Jámaon s'iileyor ashots shoodhann bomiid'efo bona'i worona. Manb'wotsotse gitl shiri dani moonat k'osh k'osh een een dani moots shood han s'iiliyit daniyosh bodetsts naashmonat b'beshonat b'bad'o kep'osh gond shood b'woto baaziyosh wosheyiru s'eegonat tiizi fiinosh ayi keew k'alo bowatse kotefuwe.

Manb'wottotse k'osh k'osh dani naarotsnton wot'dek't ikats k'aat'otse ímeiyru jeeni daniyoniye okon mini midiyon t'iintseyiru programiyotsnat aretsotsn shoodman beshi weerotsanat kep'i weerotsi, shoodman ashotsatso b'betsiru tohobeyi, ikonomiyonat nibi miid'o kep'eraw daniyo ímo geyiytuwe. K'oshunu k'osh k'osh kebebiyo bok'aniyiru dramots, guut'i terots mooshi programiyots, aatonat aaniyi nokoriyotsn dani maa ashots shoodman s'iiliyit een dano dashr, doyi woneyo dowosh gawan s'eegi fiin fiino geyituwe.

Hanwotobk'azalomo jám keewon sheeng falo detsts shino maand datsu jeshuwitk woto b'oorere tuguro eedisiyo b'dowet ikonomiyi, tohobeyi, nibi (tooki kic'ots gawunfe amr bo'ere angal /neef ashots wekin shuuweyots azeyosh falituno.

- Daniruwots dani ke'eyi aap'i guut'ats daatseyar maastawasho dashde'er waar k'aat'otse keewyon bot'iintsituwok'o woshi.
- Daniruwots fiin hanotsi bofiinituwok'o k'osh k'osh giwushi málotsi de'e.
- Daniruwotsi gaarewon kayide'er ashotsnat jeenon s'iiliyir faac'ets kis'ats s'eegonat tiizi keeweyo k'aniyir k'aat'otse bot'iintsituwok'o woshi.
- S'eegonat tiizi keeweyi eeg wotonat tátson sheengsh keewi. Ímets terwerotsi sheengsh k'ewude'er bofiinituwok'o woshi.

K'eb fal eensha;**Fiinowa**

Dy. Oona daniruwono! daniruwots dani masafotse k'eb falo eenshet k'úmotsi ik ikon sheengshde'er daniyi. Manetonu ash iko keew iko b'k'ebor shoyo b'geiyit keewots /Jiishots danirwotsi dano geiyituwe.

Manotsurwe;

1. Nababa eto wósh dek' b'woto dana
2. Ashots keeweyo k'ut'ikaz, k'utiyosh wekin need'iyosh nogeyiyal t'awahde'er naandre eed'iyuwo err eegosh nneed'itsok'o keewa
3. Koni etets wósho aap'on wotere nbabiyon itsh shishiyewor sheengsh k'ewude'er ashots keewumansh sheeng s'iilo deshr goc'k'aza
4. Itk'ebor itwaaz mec'ro ímr s'ik err beya
5. It k'biru keweyotse jen jen k'úmotsi galosh kup'a
6. Itk'ebts jen k'úmotsi sheengsh k'oshotssh beshiyo b'geyiya beshiya
7. It k'ebiru k'úmotsitse shéélon keewets keewo itdaatsor manoke ewkin b'shinats "han shééla" wekin "han arali" err keewuk'ayi shééleyoko t'awashde'er keewa etiru k'ebo eehshosh beezet jiishanotsi daniruwotssh daniya.

K'aat' ika; Aap' Jawo

Dy. Oona daniyiruwono! daniruwoots mas'afotse ik tipatse uuts shúútsotsi fiino faletuwok'o ariyon jaandots beezere. Manotsnowere sheengshde'er daniyuwe.

Ariyosh;

Taawa	Tipa	B'tookon beet shúútsa	desheyor weet shúútsa	tookni shúútsa	K'ali shúútsa	K'awuntsni shúútsa
1	faac'ere	Faac'a	Faac' faac'a	Faac'iya	Faac'eya	Faac'eka
2	K'irre	K'ira	K'ir k'ira	K'iriya	K'ireya	k'irka
3	Biik're	Biik'a	Biik' biik'a	Biik'iya	Biik'eya	Biik'eka

Fiinor

Dy. Daniyiruwono daniruwoots mas'afatse ímets terwero naana'ots bodantsi weeron bofiinituwok'o woshir, bofiino s'iilr haniye dashtsank'on bokaatsish wóshi.

Tipotsatse Shúútsotsi kiisha;

Taawa	Tipa	B'tookon beet shúútsa	desheyar weet shúútsa	Tookni shúútsa	K'ali shúútsa	K'awuntsni Shúútsa
1	Kanre	K'ona	K'on k'ona	K'aniya	K'oneya	K'oneka

2	Karnre	Karna	Karn kama	Karniya	Kayneya	Karnika
3	ud're	ud'a	ud' ud'a	ud'iya	ud'eya	ud'eka
4	Amre	Ama	Am ama	amiya	ameya	Amaka
5	tahere	Taha	Taha tala	tahiya	taheya	Taheka

Fiinowo

Dy. Oona daniriyuwon daniruwotssh tipotsatse goli fiinetuwok'o sheengshde'e shaanide'e daniyir tipatse golotsi ayi /ankat weeron weekin k'osh k'osh naarono fiino faletuwok'o sheengshde'e daniyir aayiyono ím.

Ariyosh; **Tipa** **goli**

1. Doofere - - - - -doofa
2. K'awonre - - - - -k'awuna
3. Gaalere - - - - -gaatetska

Fiinor

Dy. Daniyiruwono daniruwots mas'afatse ímets terwero naana'ots bodantsi weeron bofiinituwok'o wosh, bofiino s'iilr haniye dashtsank'on bokaatsish wóshi.

Tipotsi goli maand woniya;

Taawa	tipotsi	-----	goli
1	geetsre	-----	geetska

2	aashere	-----	Aashka
3	ipere	-----	Ipeka
4	kaapre	-----	Kaapeke
5	eenre	-----	Eenka
6	biik're	-----	biik'ka
7	shibere	-----	Shibka

13^L Gawiya 2^L Aawa***Dani detsotsi;***

- S'een matsi keewi naarotsi
- Guut'i jifuwotsi

Dani k'aat'an tátsotsi; daniruwots dani detsan bodaniye okon;

- S'een maatsi keewi naarotsi galde'er kewituwono
- Gúút'i jiifuwotsi bomanit beyok beezde'er s'een matsi keewo fiinituno

S'een maatsi keewi naarotsi;**Fiinowo**

Dy. Daniruwots bodaftarats s'een matsi keewi málotsi ik ikon bodetsetuwok'o áak'marats guud'r sheengsh daniyi.

S'een matsi keewi málotsi eetefotsu;

1. Oashi s'een matsi keewa
2. Jiishi s'een matsi keewa
3. Aanti s'een matsi keewa
4. K'ees'ni s'een matsi keewa etiru s'een matsi keewanotsi sheengshde'er ik ikon daniyir, aak' maarats guud'r sheengsh daniyir aariyo ímo b'geyyit keewats nbodor shaaniyide'er daniyi.

Ariyosh;

1. **Ooshi s'een matsi keewa;**

- Gawiyets gawiyo amat beero, shungurt'onat tokoshon kewudek'at waara.

2. Jiishi s'een matsi keewa;

- Guuri misho máár fiino am!

3. Aanti s'een matsi keewo;

- Kone nshúútso?

4. K'ees'niyi s'een matsi keewa;

Ake! aawo teeshutsere.

3. Aap'otsn s'een matsi keewo bok'osh k'osh naarok'on fiini aatots aaniya;

A. Aldo dani moo amfetst dihire (diha)

B. Ake! Kulets faro gaad'utsere.

C. Aatan kone taash káári keewituwo?

D. Kone taan s'eegtso?

E. Wodm wotosh jám aawo daniyiruwo k'ebo neen geyituwe.

F. Ake! Aber gurok'o moo agre.

Guut'i jifuwa;

Oona daniruwono! daniruwots mas'afoltse guut' jifuwotsi beezere.
Manotsuwe;

1. Eed'iyi C'ira (.)
2. Git k'op'i C'ra (:)

3. K'op'onat galin c'ra (;)
4. Gali c'ira (,)
5. Keez k'op'i c'ira (...)
6. Ash keew b'wot c'ira (“ ”)
7. Keew k'ees'i cira (!)
8. Keew aatsni c'ira (i)
9. Aati c'ita (?)
10. Aangad'i c'ira (/)
11. Kep'i c'iro ()
12. P's'i c'ire (-)
13. Taali c'ira (=)

Dambi guuti jifuwanots ik ikon s'eematsi keewotse bodetsts k'alo wekin fiino k'osh k'osh ariyotsi ik ikon beezr daniruwotss daniyir, haaniye shini dashi dani k'aat' shirotse fiinats jiinawotsno galde'er ik ikon daniyiw. Aiyosh; hanyie dashon k'atsotsi beezere.

1. **P'is'i c'iro** (-) s'een matsi keewotse wot'e aap' gitotsi ikats wot'de'er ik biitso ímo bofalituwok'o woshde'e'er guut'osh kindit guut' jiifuwi naari. Ariyosha; ***dari-desha***

Kinde-kasha

Genu-kisha nat aretsotsn guut'i kiotse p'isi c'iro fiinats jiiitso faletuwe.

2. **Taali c'ira** (=); s'een matsi keewotse aap' iko b'biitson k'osh aap'onton iknaari k'alo wokin biitso b'detso daniyosh nodek'et guut'i jifuwa.

Aiyosh;

1. Maac gawuna=keewu falka

2. Angnefa=maawuka nat arek iknaari biits detsts aap'otsi ikats beezosh nodek'et guut'i jifuwa.

3. ***Keewu aatsni c'ira (j)***; S'een matsi keew ikotse keew iko aatsniyosh nkgeyor nodek'et guut'i jifuwa.

Ariyosh; Oofu; daaz nc'aano shuk'ns'eed'ona tdan. Err k'osh ookts guut'i jifuwotsi hanweero ikikon sheengsh daniyir ariyotsno k'anide'e aak'marts guud'r daniyir, aayiyo b'geyiyalo aaiyir sheengsh daniyi. Daniruwots aatosh bofalit keewo b'beyalo sheengsh k'ewude'er daniyo neen geyituwe.

14^L Gawiya 1^L Aawa***Dani detsots;***

- Guut' jifuwa
- K'ot'oki gúúpa

Dani k'aat'an dani tátso; daniruwots dan han bodaniye okon;

- Guut'otse guut'i jifuwotsi bomanit beyokok beezo falitono
- K'ot'okan jen jen k'úmotsi galde'er kewituno.
- K'ot'okanitse keeshts aatotsi bojishok'on aaniyo falituno

Fiinor***A. Gúút'i jifuwotsi bomanit beyokok beeza;***

1. "K'osh neen t'i'izit keewo fa'e" biet aa'u Aldo. Aawk'o bí'eekituwok'o b'danawotse gito gimbefets "k'osho neen ti'izit keewoni, fiino ndaatstsok'on neesh wotit, bdano múk'i gifnits na'u geyar, máátso de'er, moo deshr nbeyisha. Maa detso sheenge tnaayo. Maa detso ats kakuwosh sheenga, sezituwe". 'moo b's'ezok'o indniho sezake, maa detsonu mangife etosha etefoni' bi'et.
2. "Besha" etre Barambarasi besha "ngizo adaron beeteshetuwe tiyokna. 'Adaroniye boget mangit keewo aaliye. Jaleyo aaliyal adaro ímetuwonu dek'etuwonuwe aaliye etet b'teshi Aa'u Doonzi;

K'ot'oki gúúpa

Oona daniyiruwono! daniruwots k'ot'ok awudanitse bodants dani detsotsi sheengsh ik ikon bogawituwok'o woshi. Err daniruwotssh

mangit k'úmots bobeyal sheengsh daniyir k'ot'ok awndan gúúpo neen geyituwe.

Kot'ok awudotse t'iints dani detsotsuwe;

- Guut'i fala
 - Keew fal eensha
 - Aap'otssh iknaari biitsonat goonkeraw biitsa
 - S'een matsi keewi málotsi
 - Guut' jifuwotsi
 - Ari keewonat b'tooki k'úmo galde keewa
 - S'eegonat tiizi keeweya
 - Tipotsatse shúútsonat golotsi kisha
 - Shiyeyonat kaashor ik ikon t'iint bo'ere bojiishok'on ik ikon danrno.
- Manb'ewottotse daniruwots shuuts aanar bogawituwok'o woro ímr boosh kindraw dani detso b'beyal boosh b'kindituwok'o woshi.

14^L Gawiiyya 2^L Aawa***Dani detsa;***

- Shuuts aanar s'iili aatots aaniya

Dani k'aat'an dani tátsotsi daniruwots dani detshan bodaniye okon;

- Shuuts aanar s'iili aatotsi fiino falituno

Fiinor

1. Aap'otsi bogookeraw biitsonat ik naari biits ími aatots aaniya

Taawa	Aap'a	Ik naari biitsa	Goonkeraw biitsa
1	Baawa	Eena	Múk'a
2	Jira	Aya	Kos'a
3	K'ama	Fala	Maawa
4	Sheefa	Maawa	Kasha/kup'a
5	Hekta	Wos'a	Eed'a/need'a
6	wora	Mísha	K'aaka

2. Aap'otsi tipa, shúútsa, goli err gali aati aaniya

A. tipa	F. tipa
B. goli	G. goli
C. goli	H. tipa
D. shúúsa	I. goli
E. shúútsa	J. goli

3. *S'el s'eki keewotsn s'eenmatsi keewo fiini aaniyotsi;*

- A. Handr gaasho beeri buuda b'wot
- B. Ebornat Aldon keewo shiyi dúma b'wot
- C. Marashi gúdon shoodo kashera
- D. Gizets duutsts dawuso mule muuka tfadre

K'ot'ok uutsá; Dó k'úma

K'al faleraw keewo aali

Imets k'aat' woro 6 k'/w)

Dani k'ot'okan tátsotsi; Daniruwots k'ot'ok han bodaniye okon;

- Dó k'úmi jango t'iwintsr b'k'alo keewituno
- S'eenaw s'een matsi keewotsi bonaar naaron galde'er beezituno
- Ketonat eehek s'een matsi keewotsi galituno
- K'osh k'osh keewi tuup'otsatse maastawsho detsetuno
- Tep'i drsetiyo guut'etuno
- Jewuri keewotssh ik naari biits detest jewuro beezituno
- Aatni, aatsniyonat k'ees'ni jewuru boguut'ots beezituno

15^L Gawiya 1^L Aawa

K'al faleraw keewo aali;

Dani detsotsi;

- Nabaiyotse keshts aap'ots biitsoniton daneya
- Nbabiye shini aatotsi fiina
- Nbabiye wora

Dani k'aat'an dani tátsots; *Daniruwots dani detshan bodaniye okon;*

- Nabaiyotse keshts aapptssh biits ímetuno
- Nababaiye shini aatotssh aaniyo ímetuno
- Nbabiye k'úmo keewituno

Fiinowa

Daniyiruwon; nbabiyo nnababiyoniye shino nbabiye tookonat k'aat' worosh beezets dani tátsotsi aak' maarats beezi. Nababiyotse andrno, mangitkno ett daniruwotssh e kishets aap'otsi daniruwots sheengsh bobiitsoniton bodanetok'o woro ímr kiitsi. Nababiye shini aatotsi bojiishi weeron fiiniyosh niyetor daniruwots bo'aaniyo sheehgsh shaaniyide'er bokeewituwok'o k'up'iyir aayiyo geyiyituwe. Daniru áamots nbabiyo bak'aááro shishik'oy botook tookosh bonabituwok'o woshr, daniruwots nbabiye k'úmo ik ikon bokeewituwok'o aati. Terwetotsno bofiinituwok'o woshr kaatso ímo btk'ay.

Fiinowo

1. Daniyiruwo "k'al faleraw keewo aaliye" etiru nbabiyitse daniruwotssh mangituno ett gawets andr aap'otsi daniruwots bodanish bobiitsonton jaandots beezere.

Manb'wottotse jám daniruwots nbabiyots bokindoniye shino aap'otsnton sheengsh bodanetuwok'o woshr, daniruwotssh kindraw aap'o wekin keewo b'beere aato bot'iintsiyal sheengsh shaaniyir aap'otsnton bodanetuwok'o woshi.

Ta.	Aandr Aap'otsí	Nbabiyotse bodetsts Bobíítsa
1	Maac' k'ut'a	Baatk'ra/ k'ayi k'ra
2	Kisho imk'aza	Mekee k'aza
3	Keewo t'aluwutsere	Keewo Awashutsere
4	Dats jiik'atse	Jám datsatse
5	Nawirawok'o	B'eenawok'o/b'eenawok'o
6	Azerawok'o	B'fiinerawok'o
7	Meka	Da'a

Nbabiye shini aatotsi;

1. Oona daniyiruwo ash iko dó k'úmo detsfe eteyor eega et b'woto daniruwots boosh arets keewo boosh bi'aretsok'on bokeewituwok'o woshr, neewere aayiyo b'geyiyal aaiyir guufe.
2. Daniruwots dó k'úm detsts ashots beyonat k'eyats eeg sheeng keewo bo'ats b'bodetuwok'o ik ikon boosh shiyets keewo bokeewituwok'o woshi. Eer gond keewono bokeewituwok'o woshi.

3. Ashotsoke dó k'úmi beyo dats eenosh eeg k'ale b'dets etiru aato daniruwots sheegsh keewo bofalituwok'o woshi.

Nbabiya wora;

Fiinowo

Dy. Oona daniruwono! daniruwots bodani mas'afotse t'iints nbabaiyo shawat timo dotsfe. Nbabai man daniruwots botook tookon bok'ááro shishik'ayi nabab boder'etuwok'o woro ím. Maniye okon shawat daniruwots k'aat'otse tuwur niyir niyiyon ikik time bonababituwok'o gowo ím. Manoro k'osh daniruwots waazo ímr bok'ebetuwok'o woshi. Err máátsonat ngush daniruwotssh taal gowo ímr bonababts nbabi k'úmo sheengsh keewo bofalituwok'o wosh, s'uwat snowe nbabi k'ú man daniruwotssh sheengsh shaaniyide'er gúúpo ímo niyoke kotet keew b'woto batk'aye.

Oona daniyiruwono! nbabaiya wori aato nbabiya t'aalotse b'beyiruwotse daniruwots bonbabaiyo need'k'o need'iyir dambi bonababts timi k'úmo ik ikon bokeewituwok'o wosh, ando aani bonababeraw timotse eeg k'úmo b'betuwok'o bok'úmts keewo ik ikon bokeewituwok'o woshi. Err orts nbabiya timotsi bonabbituwok'o woshi.

Nbabiya wora

“k'al faleraw keewo aali!”

“K'azate daoktero beete etetuwute!” bodank ashno aak'owa ‘k'al falerawu keewo ali !’ etetuno? botooko fiineratsa? etosho falitute. “Faleratse!” etiru aap'o ttookotse tkishiye hako natre. Han ara. Ayi keewotsatse tuwat aap'manton tdetsts goonkeyo k'ut'bazre.

“Faleratse!” etiru aap’o ayi aawo fiinats b’jiniri kabirawu, maac’ k’ut’onat oot’ deshaw keewots bobeyora. Han b’wottsotse jámon ti’atso daratse hank’o wotera keewanotssho tikisho imatse. Eshe “faleratse” etiru aap’o b’tipotse kishat biitsre!. Datsi jiik’atse ayidek’ gonad/manga etef k’úmoni keewo taash t’aluwutsere err k’úma.keewo taash t’aluwere err k’úmf ashoni haniye shin keewu iko b’fiinere biish kaawu k’aztso, fiin man b’kaawerawok’o woshtsonuwe “faleraka tfiini” err amanar k’oshotsno bo’amanituwok’owa b’woshfo. Dats jiik’ jámon ar b’woter awok’o, falfetserak, kic’ik, k’úmerawonat faleraka b’wottsok’owa bokeewufoni.Han b’wottsotse han naari ashots eenerawok’o woshitune, nawerawok’o woshitune,fiino azerawok’o woshitune, gawints k’úmerawok’o woshituno.

Daniruwots itnbabiyo hanok need’ir dambi itnababts timanotsitse itdants keewotsi iti daniyiruwosh keewuwer. Haniye dashi nbabiy timotsitse tuwitune err it k’úmet keewotsi iti daniyiruwosh keewuwor.

Hanton goonkerawu dó k’úmoni “faletuwe” etiru k’u’moni.Han naari k’úm detsts ashots keewi andr iko bo’ats b’goonkeyor keewoman bomeketuwok’o bogitsotse boosh b’shiyiruwotsna bo’ats bodts goomann genewabogenewefo.

Teshts kic’ostssh biitsosh andi shuweyiru nana’ots de’er andr taarikiyo fiinosh daatseyiru gowotsn fiinetuwe. Besho falerwu ariru kic’otsi biitsosh wotit weer iko fa’e err bo’amantsotse nib s’eenon fiinots kiindfno.Jám aawo boshinomaandi fiinotsi kaatsosh galok’o de’e bosha’efni “falefe” etiruaap’oni.

“Nibo gaad’r shipo!jámon faleratse!”Asho aashsats beezo! k’aye bako! jámon faleratse.”

“Tufi kuunti s’isonye bog geenzts dadri moo /fook’iyo aar datsi giwo falr b’beetuwok’o wosha!jámon faleratse”. T’iwintsuwor! dambi keewu jámanotsi falere. “faleratse” ett tesh tsotsu jiitsat bo p’imbo tiitsrno. It andi dúransh adar nana’ots, ittooko gond k’úmoniye wokiwor!dó k’úmo eenshuwer! Itk’úmo b’kaawisha “faletuwe” etiru galo galde’er sha’ore.

15^L Gawiya 2^L Aawa

Nababar t'iiwintsa;

Nbabiyotse keeshts aatotsi bojiishok'on danirwots bofiinituwok'o woshi. Daniruwots bofiints aati aaniyotssh kaatso ímr aayiyo geyiyituwe.

K'aat' gito keewi fiina etiruo fiiniyosh b'k'anitruwok'on daniruwots gaarewon kayide'er dó k'úmo etiru tookats k'awun guut'o k'anide'er gaare jámo b'took tooki jishiruwon k'aat'otse bot'iintsituwok'o woshi. Tiints guut'i k'úm man k'ewude'er kúmmannat b'tiin t'iinatse k'ebiruwots kaatsi k'úmo bo'ímetuwok'o aayiyo. Neewere kaatso dabde'er ímr, kup'iyir aayiyo. Gaarewon kayets daniruwots bomas'afatse ímets dani detsotsotse dó k'úmo toho beyatse b'detsts kalatse keeweyer maastawasho bodoftarats deshde'er ik ikon /niyir niyiron bonebabituwok'o woshi. Keewotsno wekin merejotsno ewuke bodaatstsok'o botuup'o bokeewosh k'ali.

A. Nbabiyotse keshts “Ara” wekin “Koota” err aaniyet aatots aaniya

1. Koota 2. Ara 3. Koota 4. Kota 5. Ara

B. Aap'otssh biitso dikshneriyotse geede'er ími aaniya;

1. dets =	6. awashere=
2. faleraka =	7. geenewa =
3. faleka =	8. t'aluwa =
4. keewa =	9.
5. awashere =	10. dats jiik'a =

C. Daniruwots 1-3 borfetso t'iints aatotsatse git git borr bokeewetuwok'o woshr, aatsotsatse ik ikon keewoyar botook tooki k'úmo bokeewituwok'o woshi.

1. Nbabiyi weeron shoyo noon b'geyyit keewi k'úmo dniyuwots bokeewituwok'o woshi **ariyosh**; k'al faleraw keewo b'aalok'ni fiinituwone err nogitsotse notuwiyal koni etets fiin fiino faletuwok'oni.
2. Koni etets k'úmo bo'ats b'bodal meketuwone ett k'úmiru ashotsi. Man eteteyi keewman fiinosh bogitisotse k'ut'dek't tuuwuk bowottsotsna koni etets fiino meko bofalituwok'o bonibtse bodetstsotsna.
3. Bobeyo kaawo b'fali, koni etets keewo bo'ats b'bodal meko bofalituwok'o/fiino/k'alo bofalituwok'o bonibotse bodetsora. Mamnb'wttotse oona daniyiruwono! sheengsh daniyi.

k'aat' gita; Keewa

Oona daniyiruwono! daniruwots dani k'aat gitan shirotse keewa etiru dani kaaat'an fiiniyosh t'iints A, B, C, shirotse beyiru aatotsi bojiishok'on daniruwots k'anide'er waar gaareyo jiishiruwo weeron k'aat'otse bokeewituwok'o woshi, dó k'úmo tohar beyats b'detsts k'alo, ash eenots bokeewit k'úmo maatsawoshon deshde'er daniruwots k'aatotse bokeewituwok'o woshi. Err daniruwots t'iintsts keewatse tuwur aayiyo daniruwotssh ímr daniruwots bokeeweyi falo bo'enshitok'o woshi.

16^L Gawiya 2^L Aawa**K'aat' keeza; Guut'a**

K'aat' keezanitse guut'o fiiniyosh jeed'il k'aat'otse bodants drsetiyi naarotsi shuuts aanar s'iiliyir awud dreseti naarotsi b'jámon shaaniyo íme. Tep'i drsetiyo s'iiliyit t'iints maasfawasho bodaftarats boguut'etuwok'o woshi. Ariyi weeron dersetiyo guut' guut'i málonat b'guut'eyi tátso t'iiwintsiy keeweyatse boshiyetuwok'o aayiyi. Botook tookon dó k'úmo detstsotsnat dó k'úm deshaw ashots dágotse beyiru k'osheyotse tuwur tep'i guut'o guud'e'er bowetuwok'o woshi. Fiinhanotsi nfiiniyor k'osh kup'shi málotsi dek'o geyituwe.

Fiinowo

- A. Daniyiruwono Daniruwots dó k'úmo detsts ashonat dó k'úmon deshaw ashotsi nokonriyir nokotiyi /tip'i guut'o b'múk'iyal git k'atsoniye dasherawo guut'o bok'aniyituwok'o woshosh bomas'afotse beezets tep'i drsetiyo s'iilit beezets maastawasho sheengsh shaaniyide'er ndaniye okon daniruwots dó k'úmo detsts ashonat dó k'úmo deshaw asho s'iiliyit tep'i guut'o boguut'etuwok'o woshr, k'aat'otse bot'iintsituwok'o woshi.
- B. Oona daniyiruwono! daniruwots tep'i guut'o s'iiliyit kosh k'osh dantsots bo beezts k'úmo sheengsh ik ikon bot'iiwintsituwok'o woshi.

Daniyiruwon! daniruwots dani mas'afotse tep'i guut' ariya ett t'iintsets maastawasho daniruwotssh ik ikon dantsots k'úmatse tuwur sheengsh shaaniyide'er keewr jáw daniruwots bot'iiwinitssituwok'o woshi.

Oona daniyiruwono! guut' naarotsi s'iiliyit dantsots bobeezts k'úmo k'osh k'osh b'woto b'took tooki higiyo b'detsok'o dani teri sayinsyiyo at'anatsots kosh k'osh k'úmotsi sheengsh galde'er keewi.

Guut'o guut'iruwots boguut'man shaaniyosh kosh k'osh kaaton s'iilo boon b'geyituwok'ono sheengsh keewi. Tep'i guut'o s'iiliyit beezets ariyono ikikon shaaniyide'er keewi.

16^L Gawiya 2^L Aawa

K'aat' awuda; Aap'i jawa

Fiinowa

K'aat' awudatse beezets fiino daniyosh s'eenaw s'een motsi keewa etiru tooki shirtse s'eenaw s'een matsi keewo gawiyosh k'awun shaaniyo beezi. S'eenawu s'een matsi keewo fiino s'iiliyt ímets terwerotsi jiishi weeron bofiintuwok'o woshi. Ketonat eehek s'een matsi keewotsi s'iiliyt t'iintsts ariyo shoyide'er jiishi weeron bofiintuwok'o woshr aayiyi.

Fiinor

A. Oona damiyiruwono! daniruwots s'eenaw s'een matsi keewu fiini higiyatse tuwur "k'al falerow keew aali" etiru nbabiyi gitsotse s'eenaw s'een matsi keewotsi bonaar naaron jaandots bobeezitok'o woshi.

	Tipni s'eenaw s'een matsi keewa	Shúútsni s'eenaw s'een matsi keewa	Golni s'eenawu s'een matsi keewa	Tip golni s'eenaw s'een matsi keewa	Shuniyi s'eenaw s'een matsi keewa
	Falerawu keewo aali	Dants <u>asha</u>	K'al <u>falerawo</u>	And hanoke <u>kaari</u>	<u>T</u> tookot <u>se</u>
A	Daniyiruwosh keewa	Nibo gaad'ere	Ayidek' gonda	Fiino azerawok'o woshi	B'gitsotse
	Tkisho ímatse	Tufi kuunta	Kabirawo	Maac' k'ut'a	Bo'amanefotse
	Eenerawok'o	Dats jiik'u	Fiin azawo	Goonkeyo k'ut'bazre	Tkisho ímatse

	woshituwe				
	Dó k'úmo falituwe	K'úm asha	Gawints k'úmawo	Oot' deshaw	Botooko fiineratse
	Kisht biitsre	Han naari ashotsi	Eenawu	Gawints k'úmerawok'o k'ali	Bkaawerawok'o

B. Eehets s'een matsi keewotse ket s'een matsi kewotsi fiinor. Ímets ariyi weeron daniruwo ts ikatse tuwut uutsats botfetso t'iintssets eehek s'een matsi keewotsitse ket s'een matsi keewotsi bokishituok'o woshi.

Haniyee dashi weeran aayiyo ím;

1. a, Kooc'i misho káári móó
b, T'natiyo at'ana
2. a, dadri abats kee
b, k'anomaand mak'a
c, Giti feengeshon kindi
3. a, B'eshuw aatse bak'ets amre
b, B'toohotsntona b'eeper
c, Hik' hik' ett ayi eepre
4. a, Maa fiino fiineratse
b, Daniyiruwo bíín fayere
c, Daniyiruwo b'faiyal iiro geyiratse
5. Mngsto ash kic'o bitsetuwe
Kic' biitset k'úmo t'iintsra

C. keet s'een matsi keewon eehets s'eematsi keew fiina;

Ariyosha; 2, Andr kootiyo anansh dek't s'iilt keewudek're.

Oona daniyiruwono! daniruwots orts k'oshotsi bofiinituwok'o woshr, neewere aayiyo b'geyiyal aaiyir, sheengsh bofiinituwok'o woshr, jám daniruwots ket s'een matsi keewon eehek s'een matsi keewo bofiinituwok'o wosho geyituwe.

D. Oona daniruwono! daniruwots uuts ket s'een matsi keewonat uuts eehe s'een matsi keewo fiinde'er bowetuwok'o woshr, k'aatotse botoohotssh bot'iintsre aayiyo b'geyiyalo aaiyir sheengshde'er dani.

17^L Gawiya 1^L Aawa**K'aat' uutsá; Guut' tera****Fiinowa**

Dy. K'aat' uutsatse guut'i teri falo eenshosh jewuri keewotsi s'iiliyit ímets t'rwerotsi fiyyuwe. Jeed'il k'aat'otse dant bowaats (bobeshe) notoriyi Jewaro, woniyi jewuronat ashni jewrotsi aap'on shuuts aanar gawiyi. Jewurotsi s'iiliyit t'iints terwerotsi bojiishi weeron bofiinituwok'o woshir ariyono ímr sheengsh bodanetuwok'o woshi.

Fiinor

A. Oona daniyiruwo! daniruwo ts ímets ariyi weeron jewuri keewotssh ik naari biits detets jewurotsi jaandotse beyiru jewurotsnton bojagiyituwok'o woshi. Err bofiino haniye dashi weeran ariyi.

2. Fak'ratsi gaasho miin bor t'afa

3. Úrosh gaati K'es'iya

4. Kup'o deshe biro sizo shiife

5. Shíínt'o ímawo noono mááraka

B. Oona daniyiruwo! daniruwo ts ashotsoke aatde'er waar git git jááwonat jewuri keewotsi bodaftarats guud'de'er waar k'aat'otse botoohotssh bonababituwok'o woshi. Err neewer k'ande'er waar sheengsh shaaniyir keewi.

Ariyosh; Timiinza err s'angalo bodk'aye

Ti'asha err gawalo bofk'oayet

Hanweeron daniruwots git git jááwonat jewuri keewotsi boguut'etuwok'o woshr, k'aat'otse botoohotssh boshishituwok'o woshi.

Jewura

Fiinowa

Dy. Oona! daniruwots dani mas'afotse jewuri naarotsi ik ikon beezt shaaniyo ímt ariyono tep'dek't t'iintsere. Oona neesha! k'ande'er waar ik ikon daniruwotssh haniye dashi jewuri naaranotsi nshaanire daniruwots boda ftarots maastawosho bodetsetuwok'o woshi.

Aatni jewura

Aatsni jewura

K'ees'ni jewura etiru jewui naaranotsi sheengshde'er k'ande'er daniyi. Manoro daniruwots bo'aatit aatots bobeyal nibnde'er sheengsh shaani. Err daniruwotsu dambi shaaniyets jewuri naarotssh wotit jewuri keewotsi botook tookon wotere gaare gaarewon wotde'er shiyeyar k'aat'otse bokeewituwok'o woshi.

Oona daniruwono! daniruwots mas'afotse "C" shirots bofiinituwok'o t'iints aatotsi bijiishi weeron jám daniruwpts jewuri naar jámotssh keez keez jewurutsi s'een matsi keewon bobeezituwok'o woshr, neewere daniruwots fiinde'er bowetuwaatse haniye dashi jewurotsi dabde'er keewur nweeron k'ande'er k'osh k'osh jewurotsi binaar naarok'on gal galde'er ikikon beezr shaaniy.

❖ Aatniyi jewuri naarotsi;

A. Keewan nee keewinaya guroon?

B. Jeed'i waazrtsono shishiruwi keewana?

C. Aawune mooshan nee mooye.

❖ **Aatsniyi jewuri keewotsi;**

A. Oofu ; jaakri ntohikok'

B. Daaz nc'aano shuk'ns'eed'ona tbek'

C. Dombiyok'o need'an bek'rte?

❖ **K'ees'niyi jewuri keewotsi:**

A. Ake! etsok'o na'u waara

B. Gurok'o miinz beero waare

C. Ake! faayok'o need'an bek'orte?

Oona daniyiruwono! jewuri keewonotsi ashots ash ikosh eega etosh bogeyor bokeewufok'ono keewur daniyi.

Ariyosh;

- Etsok'o na'u waara etefoki kaawu bwoto keewosh geyeyora.
- Dombiyok'o need'an bek'rte etefoni, ayiydek' k'awun b'woto keewosha.

17^L Gawiya 2^L Aawa**K'ot'oki Gúúpa****Fiinowo**

K'ot'ok hanitse nooni k'alo, aap'i jawonat guut'i tero sheengsh nos'iilk k'ot'ka. K'ot'okanitsnowe s'eenaw s'een matsi keewotsi bonaarok'on galdek' kishat s'iilo falro. Eehek s'een matsi keewotsi ket s'een matsi keewotse awuk'o fiino nofalityuwok'onat ket s'een matsi keewo eehe s'een matsi keewotse awuk'o fiino nofalityuwok'o s'iilat danro. Imets jewuri keewotssh ik naari jewuri keewotsi ímo falro. Ímets jááwonat jewuri keewots banaarok'on galdek'at s'een matsi keewon beezro. Aap' jaw wotts s'een matsi keewotsn guut'o guut'osh falro, s'iilor. Man b'wottotse daniruwots sheengsh bogawityuwok'o woshir keewi.

Shuuts aanar s'iili aatotsi;

1. Shúts aak'a (golni s'eenawu s'een matsi keewa)
2. Ayidek' aak'a (golni s'eenawu s'een matsi keewa)
3. Tahi s'ayin taha (tipni s'eenawu s'een matsi keewa)
4. Fúúndo fúúnder (tipni s'eenawu s'een matsi keewa)
5. Andhanoke káári (tip golni s'eenawu s'een matsi keewa)
6. Miti shirotse (shuni s'eenawu s'een matsi keewa)
7. S'uwats borfetso (shuni s'eenawu s'een matsi keewa)

B. Jewuri keewots bokeeweruwok'o (bobiitso) beeza;

1. Amalonat guuron góoyaka
2. Gindo mire giyo tizituwe giyo mire kone tiziti?

Bodanonat danbok'azon danosh t'iints jaanda;

Oona daniryiuwono! daniruwots dani mos'aftse jaandotse beezets dani detsotsi daniruwots sheengsh danrnwotal (?) ayidek't danatso wotal (√) eegor danatsoowtal (X) etiru c'irotsi beezr bodani ango bos'iiletuwok'o woshi. Err jámon danatsone ett c'ir (X) han bogedets dani detsots bobeyal shuuts aanar aani s'iilr bot'iiwintsituwok'o woshi.

Taaw a	Bodano danosh t'intsets dani detsotsi	√	?	X
1.	Dó k'úma etiruwatse t'iints guut'detso nababat t'iwintso falre			
2.	S'eenaw s'een matsi keewotsi bonaaron galo falre			
3.	Eehonat ket s'eenaw s'een matsi keewotsi fiino falre			
4.	Maastawash detsi málo s'iiliyit k'osh k'osh keeweyotsi k'ewur jen jen k'úmotsi maastawashats detso falre			
5.	Nookoriyi/ Tep' guut'o guut'o falituwe			
6.	K'osh k'osh naari jewurikeewotssh ik naari biits detsts k'osh jewuri keewotsi imofalre			
7.	Aatni jewuro, aatsni jewuro, k'ees'i jewuro eeg bowotok'o danre.			

A. Haníye dambí jaandotse (?) nat(X) etíru c'írotsí ítbeezt k'úmotsí jíík' aanar k'ot'kotse ímets shaaníyo ítsh b'galeftso sheengsh nababor. Err s'uwatsno daníyíruwo/ru ítí bo'ayíyit keewo b'beyal aato k'azk'ayer.

K'ot'ok shrta; jááwa

Imets k'aat' woro 6 k/w

Dani k'otokan tatsots; Daniruwots k'ot'okan dani detsotstsi bodane okoni;

- Jááwi naarotsi galde'er keewo falituno
- Jááwi jen k'úmo keewo falituno
- Jewuri naarotsi danetuno
- S'een matsi keewotse aap'ots k'áári geenzonat kawunon bo'ímet biitso gale'er danetuno
- S'een mats keewotse aap'ots k'áári tuwonat dihon bo'ímet biitso galde'er keewo falituno
- Jaawotse jindots bobeshiyit k'úmo keewituno
- Kayeraw aap'otsats dabets but'ots k'alo keewo faituno
- Aap'i jááwotsi galde'er guut'on beezo falitano
- Aap'i jaawotsi galde'er nababituno

18^L Gawiya 1^L Aawa**Jááwa****Fiinowa**

Oona daniyiruwono haniye shini fiin jámok'o nbabiyo nnabaiyoniye shinon daniruwotssh dani k'aat'i tatso bot'iiwinisitoko woro im. Err nbabiyotse mangitune ett kishets andr aap'otsi bobiitsonton jaandots bezere. Man b'wottotse shino andr aap'otsnton bodantok'o woro imr, boshishetok'o woshi. Jááwo s'iiliyit haniye shini bodetsts k'úmo t'iwintsosh t'iints nbabiye shini aatotsi daniruwots bofiinitok'o woro ímr, aatr fiiniyir daniruwots bo'imet aaniyatse ntooki k'úmonat kaatson ímr, nbabiyo maand bokimetuwok'o kup'iyu.nnababiyoniye shinonn nbabiyotsi/nbabiyi jen jen k'úmotsi aak' marats guud'de'er beezi. Err nbabiyo daniruwots bok'áaro boshishirani t'ewashde'er bonabababk'o woshi. Jááwi jango keewiru keez timotsi bonababk'riye okon need'ik'o need'iyir nbabiyik'úmotse boshishetok'o woshi jááwi doyotsnat eeg woton, naaron k'awintsde'er sheengsh shaanide'er keewur daniyi. Daniruwotsuwe botooki k'úmon nbabiyi k'umo keewo bofalitok'o woshi.

Dani detsotsi;

- Nbabiyotse keshts aap'ots, biitsonton daniya
- Nababiye shini aatotsi fiina
- Nababiyi woror nbabiyo sheengsh nababa

Dani k'aat'an dani tatsotsi;

- Nbabiyotse keshts aap'ots biitso keewituno
- Nababiye shini aatotsatse bodetsts k'úmo keewituno

➤ Nbabiyo b'detsts k'úmotse jen jen k'úmotsi keewo falituno

Fiinowo

Dy.Oona daniyiruwono! jááwa etiru nbabiyotse daniruwotssh andrnowe ett mangituno ett gawets aap'otsi daniruwots bodanish jaandots beezere. Man b'wttotse jám daniruwots nbabiyots bokindoniye shino andr aap'otsnton sheengsh bodanetok'o woshr, daniruwotssh kindraw aap'o b'beyal aato bot'iintsiyal sheengsh shaaniyir aap'otsnton bodanetok'o woshi

Taawa	Nababiyotse keshts aap'otsi	Nbabiyotse bodetsts biits
1	Maa toga	Iknaari fideliyon s'uwa
2	Gara	K'ebosh shaawa
3	K'uzeka	Múk'na'a aapon ayi wósh beshiyi fala
4	Fala	Dana, anga
5	Flsfna	Andr k'úm aza
6	Nooni azeya	Nooni tuwoka

Nbabiye shini aatosi

1. Oona daniyiruwono daniruwots jááwa eti biitso wekin k'úmo sheengsh ik ikon bokeewituwo k'o woshi.Err s'uwatse nee bosh shaaniyi.
2. Jááwi doyotsi daniruwots haniye shini bodetsts danatse tuwur bokeewitok'o woshi err shaani.
3. Jááw nababi málonat jááw woteraw guut'inababi k'osh k'osheyo daniruwots keewo bofalish woshi .

Nababiyi wora

Jááwa

Fiinowo

Dy. Oona daniyiruwono! daniruwots jááwo etiru nbabiyo botook tookon k'ááro shishik'ayr botookish bonababitiok'o woshi. Nbabiyo nababefetsr nbabiyi k'úmo sheengsh ik ikon bokeewish woshi. Err nbabiyotse nbabiyi naarotsi, nbabiyi doyotsnat bokeewotsn daniruwots sheengsh botoki k'ú mo bokeewitok'o woshr jááwi eeg woto bot'iiwintsitok'o woshi.

Oona daniyiruwono! daniruwots nbabiyo bonababor taalats eed'ik'o eed'iyir nbabiye shini aa'btsatse bokeeweyor bobeezts k'úmotsnat nbabiyotse bodaatsts k'úmon bonok'riyitok'o woshr nbabiye shini aator bokeewets keeweyi k'úmo boshaanituwok'o woshr jááwa etiru dani k'úmo sheengshde'er shaaniyuwe. Err nbabiyo guufr ekuwe.

Jááwa

Jááwo eeg b'wotok'o dants ayots k'osh k'osh shaaniyo /biitso jmrno. Jááwo yootsika err keewef dani naara. Ash na'o ayi worosh /dúrosh b'bee beyi naaronat bo'ats bodts keewotsi jááwar duuwr /eefr bok'úmo guut'on beshiyoniyere shino aap'o fiinats bojiitsfok'o daneka. Hanweeron jááwi nato nooni azeyonton ik naari nato b'detstsok'o gamatere.

Guut'i teri naaran ayi nat teshk b'wottotse dúre dúri flsfnon, danek wotosh geyon, jááwiruwotsnat guut'iruwots s'iils'iilonat falon k'osh k'osh biitso ímt teshno. Hann tuwtson ash jámotsoke ik naari biitso haniye err dek'osh asho kic'ire.

Jááwo keew iko wekin k'al iko k'ees'ide'e /gode'e kiitsi, k'úmman kup'ide'e eenshde'e kitset fal deetsk múk' wotat shaaw aap'on ayi keewotsi ikats detsts

b'duubi k'úmon shishi atsi kayotssh káári shiyeyetk, shishi atsotssh kaari bodet fali /dani naara.

Jááwi doyotsi nos'iilor haniye dashtsanotsi daatsituwo;

1. Jááwo ayidek' k'uzeka; ayikeewotsi ikats detska. Múk' aap'on ayi keewu falet guut'i naara.

2. Jááwo tog detska

3. Jááwo gar detska. Jááwi naarotsi nos'iilora haniye dashtsanotsi

A. **Duubi jááwa**; jááwan jááwefo; kaayifets, fiinotsi fiinefets, gaari woror duubef duuba eta. **Ariyosh**; Baayo baayo baayiro deene wowe baari noosha (guuyi deeni duuba)

B. **Eepi jááwa**; jááwo han jááwefoni ash na'o b'k'irotsa. Ashman sheeng wokin gond b'woto ud'k b'woto kiitsosh jááwef jááwi naarotsi. **Ariyosh**;

A. Eenash gaawero b'kulewe, sheet'ok'owa!

C. **Naana'i jááwa**; jááwan git ash dágotse s'eyiruwonat woshiru ashotsn duubef duubi naara. **Ariyosha**; Oola oola nobok'olo kastre!

18^LGawiya 2^L aawa

K'aat' ika; Nababar t'iiwintsa;

Fiinowa

K'aat' ikanátse nababar t'iiwintsi aatotsi nfiiniyor daniruwots t'iints aatotssh “Ara” wekin “koota” err bo'aniyor eegosh ara wekin koota bo'ettsok'o nbabiyotse bonababtsi t'iiwintsi weeron bo'tooki k'úmo bobeezitok'o woshi.

Nababar t'iiwintsi aati aanya

Fiinor

A.Dy. Oona daniyiruwono! jám doniruwots nibabiyi t'iiwontsi aatotsi botook tookon bofiino k'ororr bo'aniyono haniye dashtsi weeron ariyir kup'iyuwe.

1. Ara	3, koota
2. Ara	4. Ara

B. faac'de'e aaniyi aatots aaniya

1. D
2. D
3. B
4. C

k'aat' Gita; Keewa

Fiineowa

Keewa etiru dani k'aat'an k'ot'ok awudotse s'eegonat tiizi keeweyi eeg wotonat tatson bodantso bogawish shuuts aanar bos'iiletok'o kiitsr s'eegonat tiizi tatsosh wotit jááwotsi k'osh kosh t'uup'otsoke gede'er waar k'aat'otse bot'úntsitok'o woshi. Jááwu man bot'iintsit wororr jaw nababi málotsi shoyide'er botiintso shoya, bot'iints t'iintsatsnowe kaatsiaayiyo ime.

Daniruwotssh jááwo nababimálotsi daniyosh k'osh k'osh jááwotsi tepiyotse wekin k'oshoke t'iintsi k'ebiyir wekin daatseyo maweyal nee ntookon nababar daniruwotssh jááwo nababef nbabiyi málo sheengsh dani. k'aat' terweranitse terweri taw keezo fiiniyosh daniruwotsi gaareewon kayiyir daniyosh b'k'anit weeron fiiniyu. Aap'i jááwotsi kaat'otse bot'iintsitok'o

woshi jám han nfiiniyor daniruwotsiaayiyosh wotituwe, k'anituwe ni'etet daniy málo dek'o niyoke kotetuwe.

Fiinor

1. Oona daniyiruwono s'eegonat tiizon keewo daniruwots jááwon keewosh k'ot'ok awudotse bodantsi weron ashotske aatde'er waar k'aat'otse bot'iintsitok'o woshr jám daniruwots s'eegonat tiizi keeweyo jááwon bot'iintsitok'o woshi. Err s'uwotsnowe aayiyo geyiyit keewo b'beyalaayiyo niyoke kotetuwe.
2. Oona daniyiruwono daniruwots jááwotsi k'osh k'osh t'uup'otsoke k'eewude'er waar k'aat'otse botoohotssh bot'iintsitok'o woshi.jááwit'uup'o wotosh falát keewotsi mas'afotsitse, tururotse, keewotse aapi jaawotsoke aretso wotosh falituwe.
3. Oona daniyiruwono! daniruwots uut gaarewo wotde'er bobetok'o woshr, Gaare, gaareyosh ik iko kayiyir boosh bodts jááwi keewotsi bogaare gaarewon keeweyar guut'on k'aniyide'er k'aat'otse boshishitok'o woshi. Ariyosh shuniaap'i jááwo bok'aniyish b'bodts gaareyo “ shuno wotalo uump' shnewe shit'o wotalo giish shit'ew” etonat aretsotsi aap'on keewo bobeezo t'iiwintsuwe.

19^LGawiya 1^L aawa

K'aat' keeza; Aap' jawa

Dani detsotsi

- Aap' jawa
- K'áári tuwonal dihona

Dani k'aat' han tasotsi; Daniruwots dani k'aat'an dan bok'riye okon;

- Took falts kayeraw aap'otsatsi buut'ots fiino keewituno
- Aap'otse k'áárituwonat dihon b'dowat biitsi k'osheyo, k'áári geenzonat k'awunon b'dowet biitsi k'osh k'osheyo galde'er keewituno
- Jááwotse jindots bobeshiyiru k'úmo keewituno
- Tipatse shúútsonat goliyon fiinituno

Fiinowa

Dy. Aa'p'jawa etiru k'aat' keezanitse kayeraw aap'ots eeg woto took falk kayerawotsnat took falaw kayereaw aap'ots k'osh k'osheyonat kayi falaw kayeraw aap'osh k'awuno shaaniyo imr keewi. Ntooki ariyo k'aniyide'e daniyir k'áár tuwonat k'áári dihon ando aani k'áári geenonat k'áári k'awunon biits k'osh kosheyo ariyon te'ude'er jiishotsidaniruwots mas'afotse botiintotse daniruwotsu jiish manotsi shoyde'er bodaftarats boguut'etok'o woshi. Bogúút'oro jiishotsi sheengsh bonababitok'o woto b'geiyitok'o keewi. Dani detshan notsatse newere ayiyi k'ande'er waar daniruwotssh sheengsh shaaniyide'er keewuwe. Err s'uwatsnowe terwerotsi sheengsh fiiniyuwe.

Fiinor

1. Oona daniyiruwono! daniruwots beezets ariyi weeron b'took falts kayeraw aap'otsats kay faleraw but'otsi dabde'er eeg k'úmo beshiyosh bodabetsok'o bok'alo daniruwots bokeewituwok'o woshi Err haniye dashi jaandots beezets aniyan weeron kaatso ime.

Taawa	Took falts kayeraw aap'a	Tookfalaw but'a	Aap'a	But'i k'ala
1	Asha	n-	nasha	Jaga
2	Miinza	n-	nmiinza	doonz danika
3	Eshuwa	b-	beshuwi	doonzni
4	Nihi	bi -	binihi	doonzni
5	Gala	t	tgala	doonzni
6	Keewa	b'—otsi	b'keewotsi	doonzniyonat taawa

2. Oona! daniruwots bomas'afotse beezets aap'otsiik ikon s'iilr aap'otsi took falk kayerawotsi wekin took falaw kayeraw aap'otsi err bokayiye okon but'ots k'alotsi ik ikon boshinats bokeewituwok'o woshi. Err jám daniruwots sheengsh keewo bofalo k'ororr daniruwotssh galeraw keewi k'úmo b'beyal sheengsh shaaniyide'er daniyir aayiyo b'geyiyit k'úmo b'beyalo aayiyo imo batk'aye.

Oona daniyiruwono! daniruwots mos'afotse but' wotat beezetots "tsi" etiru but'o b'wottsotse k'osh k'osh but'otsi k'anide'er nweeron dabde'er shaaniyide'er t'iints aatotsi shaaniyir fiiniyuwe.

Aap' k'áári tuwonat dihona

Fiiowa

Dy. Oona daniyiruwono! borni noontse k'áár tuwonat dihon s'iiliyit dashi k'aat' shírtotsítse daniruwots sheengsh dant bowaatsotse bagawituwok'o shuuts aanar s'iiliyir bodani mas'afotse beezetse ariyotsiye k'osh k'osh aap'otsi k'aniyide'er aap'otsn s'een matsikeewo fiinar boobiitsi k'osh k'osheyon galde'er shaaniyir daniyir daniruwots bo'atit keewo b'beyalo shaaniyir kaatsde'er keewur daniyi.

A. Danituwots bomas'fotse t'iints aap'otsi bok'áári tuwonat bok'áári dihon bodetsts biitson s'een matsi keewo fiinde'er k'aat'otse bofiinituwok'o woshn nee nweeron k'osh k'osh aap'otsatse k'ande'er waar dabde'er shaaniyir daniyir daniruwots fiinosh kaatsimo batk'aye.

19^L Gawiya 2^L Aawa

K'áári geenzonat k'áári k'awunona

Dani detsotsi

- Aap'otse k'aari geenzonat k'áári k'awunona
- Aap' jawá

Dani k'aat' han dani tosotsi; daniruwots dani k'aat'an bodane Okon;

- Aap'otse k'áári geenzonat k'áári k'awunon bdetsts biitso galde'er keewo falituno.
- Aap' jawo fiinar kiitsitano.

K'áári geenzonat k'áári k'awunona

Fiinowo

Dy. Borni noonotse k'áári geenzonat k'áári k'awunon azeyo bfalit nababiyiru fiideliyots ikats bowor b'wotok'o keewr git borr ikats wot'eyar boo wor k'áár geenzo bokishitok'onat ik wotar b'wowor k'áári k'awounon nababeuwtok'o keewi. Ariyosh; k'áári k'awuono a, e, u, i, o, K'áári Geenzo = aa, ee, uu, ii, oo, k'áári k'awuono Asha ezautsa ita ona K'áári Geenzo = Aasha eeza uutsa iita oona. Oona daniyiruwono! hanotsnat arets ariyotsi dabde'er k'áári geenzonat k'áári k'awuno aap'ots bonababeyor biitsi k'osh k'osho bodetsok'ono keewi. Err daniruwots tawikishirotse A-E borfetso beezets k'awunoon beezts aap'otsibok'áári geenzonat k'awunon aap'otsi nababar bobiitsok'on s'een matsi keewo bofiinish woshi.

Ariyosh;

- A. buusha = gaaya, bodi diina
Busha= naaya, ni'a
- B. aasha= be'e k'aza
Asha = asha, k'um falit keew falit giza
- C. meetsa= gizontsoke daatsef buutsa
Metsa= moo geni
- D. Beera= ito shawushf keewa
Bera= 1000(taawa)
- E. aawa= dats shaano kitsiru k'ees'f aawe
Awa= maatsu indi wekin keniyo indi,

2. Aap'otssh ik naari biitso imiaatots aaniyotsi.

- A. Jááwa = garo detstso, maac' k'umo beshiyef b'tooki nbabiye doyo
detsts guut'a.
- B. Duuba = gene'wa
- C. Nooni azeya = nooni shweya
- D. Nata = woriwoto da'a
- E. K'uma =ash gitsotse azeyet keewa.

3. Oona daniyiruwono daniruwots bomas'ofotse keezl taawi shirotse t'iints aatotsi wekin jááwotssh nababar bobiitso bokeewitok'o woshi. Err jam naana'o fiino b'falo, s'iilr aayiyi bgeyiyalo aayiyir daniruwots botookon bobeezts biitso s'iilr katsuwe.

Ariyosh; Iik'etsu ashka bako bikodanaki

B'biifsonu = Iik'etso b'tookosh danaka eta

= Iik'etso b'tookiko, danaka eta

Han weeron Ortsotsi daniruwotssh jááwots biitso beezuno.

4. Daniruwots dani mos'aftse tipotsatse shúútso nat goln azo faletuwok'o k'ot'ok awudotse bodanok'o gawiyit. T'iints ariyots weeron daniruwots t'iints tipotsatse shúútsonat goliyo azo bofalitok'o woshr kaatsono daniruwotssh imr sheengsh daniyuwe. Err aniyah weeron kaatso ime.

<u>Tipa</u>	<u>shuuts goli</u>
1. Biik're - - - - -	biik'a
2. Mááre - - - - -	máá
3. Kiirere - - - - -	kiira
4. Mashere - - - - -	masha
5. Fiinere - - - - -	fiina

B, s'een mats keewotse tipotsi golo maand woniyir beyoki baashats s'eentsuwor eti aati aaniya.

Tipa	goli
1. k'ut'ere =	k'ut'a
2. Eenre=	eena
3. Wodmere =	wodma
4. Kiire =	kiira
5. Mitsere =	mitsa
6. Ud're=	ud'a

20^L Gawiya 1^L Aawa

K'aat' awuda; Gúút'a

Dani detsa;

- Gúút'i tera
- Terwerotsi fiina

Dani k'aat'an tatsotsi; Daniruwots dani k'aat'an dan bok'riye okon;

- Jááwi naarotsiimets jááwotse galde'e kishituno.
- Jááwo guut'etuno.
- Jewuri naarotsi galituno.

Fiinowo

Daniyiruwo k'aat' awudan shirotse guut'i tera etiru terweri taw gito nfiiniyor jááwi naara etiru haniye shini bodants detso bogawituwok'o woshr, haniye dashiimets jááwanotsi bonabobeyi málo shoyide'e aap'on ikikon nababa, jááwots bot'iints máli naaro bodafrats boguut'etuwok'o k'aluwe.

A. Aatsone muwuru di'alo s'eenfa

Awaru gidimu jagale s'eenfa / Aap'ijááwa

B. Jeng jeng ura, shuwewa noyitse

Daar ima uro shuwewa noyitse

oots no'etfe Damit'eyotsk'o Asafotsk'o

dan shuuwere noyitse /Aapi jááwa

C. Bi'aro bek'at íik'a etrna

Bi'eed'o bek'at iira etrane

Múk'i teshat aaniiy etrane

D. Ee aketse juwani ake

Aawoke natat waari neewe /aap'i jááwa

E. Ootsi gede bila katsra k'azra et ash aaliye.

Eegishe manuwe genu gondek'una.

Genu b'gondalo giyi aalek'uwa aap' jááwa

K'aat'anitse terweri taw gitatse daniruwots bodani maa s'ayin koti jango
k'awun jááwo guud'de waar bot'niitsor kup'iyir jááwman tooko bofaac'or
sheengsh korbodek'e tuwok'o woshr ariyo imr aayiwe. Maniye okon aatni
jewuri jango aatsniyonat k'ees'i jewuri jango, haniye shini bodantso gawiyir
terweerotsi bofiinituwok'o k'ali.

20^L Gawiya 2^L Aawa**K'ot'oki; Gúúpa****Dani detsotsi;**

- K'ot'ok shrti jen k'úmotsi gawa
- Shúúts aanar s'iili aatotsi fiina

Dani k'aat'an dani tatso; daniruwots dani detsan bodane okon;

K'ot'okan jen dani detsotsiik ikon sheengsh keewo falituno.

K'ot'okanitse kashts koni etets aato'si voJiishi weeron fiino falituno.

Fiinowo

Dy.K'ot'ok shrtanitse jááwo eeg b'woto, jááwi doyotsi, jááwi naarotsi, k'áári tuwonat k'aari dihon, k'áári geenzonat k'áári k'awunonnat arets dani detsots awud dani k'aat'otsn kayeyat bowaare, ik ikon shaanidek't bot'iine sheengsh danro. Man b'wattsotse Oona daniyiruwono! daniruwots shuuts aanar ik ikon bodants dani detsots eeg bowoto keewo bofalituwok'o kup'iyir neware nweeron ayiyo b'geyyit dani tookots bobeyal shuuts aanar sheengsh k'ande'er k'ot'ok shrti dani dotsotiik ikon sheengsh gawiyir gúúpo niyoke kotet keewa. Daniruwotsuwe boweeron k'ot'okan dani detsotse bodants dani took jámotsi gawude'er keewo bowoke kotet kewa,

Shuuts aanar s'iili aatotsi fiina**Fiinor**

Dy. Daniyiruwono! daniruwots bodani mas'afotse shuuts aanar s'iili aatots bot'iints jiishi weeron botook tookon fiinde'er k'aat'otse botoohotsnton bokeewetok'o woshi. Err aayiyo

b'geyyit keewots bobeyalo sheengsh k'ande'er shaaniyir kaatsono imr kup'iyir fiiniyo niyoke kotetuwe.

1. Jááwonat jááw woteraw guut'o b'k'osk'osheyo nos'iilor

Jááwa wottsguut'o

- Garetska
- B'tooki nababimálo detsfe
- Maa togo detsfe
- K'uzek b'wotoni

Jááw woteraw guut'o

- Garalka
- S'ikerr shunetsok'oNababo faletuwe
- Maatogo deshatse
- K'uzekaali

Err daniruwots sheengsh bodanetuwok'o woshi. Han weeronorts gitatse tuwut uutsats borfers shuuts aanar s'iili aatotsi daniruwots bofiintok'o woshr dambai weeran shaaniyide'er daniyu. Oona daniyiruwono!daniruwots bodani mas'a fotse aati taw uutsan shirotse t'iints k'awan jááw iko daniruwots sheengsh k'ande'er aawunari jewuri keewon guut'ek b'wtok'o bokeewituwok'o woshr aayiyo ime.

Bodanonat danbok'azo danosh t'iintsets jaanda

Dy. Oona daniyiuwono! daniruwots dani mas'afotse jaandotse dani detsotsi t'iintsere , Man b'wotsotse daniruwots sheengsh bodantso b'beyal c'iir (✓) hanisheengsh danatsho wofal (?) eegor danafsno wotal (X) geer bobazsh wosh

21^L Gawiya*K'ot'ok Shawata; Gaawerots fiina*

Ímets k'aat'i woro 8 K'/W

K'ot'okan jám tátsotsi; Daniruwots k'ot'okhan bodane okon;

- Eenashots toho beyotse bodetsts fiino galde'er keewitino, guut'etuno
- Aap'ots ik naari biitsonat gonkeraw biitson s'een matsi keewo fiinituno
- Gonkiyiruwotsnat kimshiru aap'otsnat s'eenaw s'een mats keewotsn ariyi guut'o guut'etuno
- Wot'etsonat k'and ash keew b'wot kiitsiru c'iirotsi bokindit beyokok beezituno
- Etuni keewotsnat jewuri keewotsi kakude'er bobiitso shaaniyide'er keewituno
- K'osh k'osh t'uup'otsoke badaatsit k'iimotsi botooki shaaniyon t'iintsituno
- Jááwi aap'i terots k'úmo galade'er keewituno
- S'eegonat tiizi keeweyo woshituno

21^L Gawiya 1^L Aawa**Gaawerots fiina;*****Dani detsotsi;***

- Nbabiyose keeshts andr aap'otsi
- Nbabiyose shini aata
- Nbabiya (Izit Eenasho Noont'ut'ik'aya)

Dani k'aat'han tatsots; daniruwots dani k'aat'an bodane okon;

- Nbabiyotse keshts aap'ottsh biitso imetuno
- Nbabiyotse t'iints meresiyotsnat arikeewon nokoriyituno
- Nbabiyotse it ik keesotsi de'er shaaniyitu no

Fiinowa

Dy. Oona daniyiruwon haniye shiintsok'o nbabiyo nnababiyoniye shino daniruwotssh k'ot'okan tátso nababar bot'iiwintsitok'o woro íme. Nbabiyi tookonat k'atosh beezets dani tátsso aak' marats guud'e. Nbabiyotse keshts andr aap'otssh bobiitso beezetsi weeron bofiinitok'o woshr keewi.

Nbabiyose shini aatotsi ik ikon niyir niyiron tiizr daniruwots bokeewituwok'o woshr shishiyi, maniye okon daniruwots botook tookosh nbabiyo bok'ááro shishirani bonababitok'o woshi. Nbabiyotse boosh galerawu adr aap'ots bobeyal bomaastawashi daftrats guud'de'er bo'aatituwok'o woshi. Aap' manotsho bobiitso dikshneriyotse gede'erbowedok'o maa fiino im. S'uwatsnowe nbabiyi jám k'úmo shaaniyide'er botooki k'úmon bokeewitok'o woshi.

Taawa	Aap'otsi	Bobiitsa
1	S'uneya	Ayi keewo bek't falt beshkno eta
2	Nok'olora	Notiizora, nos'iilora
3	Giitsa	Baziya, maniya, ik wosha
4	Gawá	Ariy íma, tep' íma
5	Etuna	Jootsi keewa, turura

Fiinowo

Dy. Oona daniyiruwo daniruwo "Izit eenasho noon t'ut'ik'aya" etiru nbabiyotse keeshts andr aap'ots biitso jaandotse beezetsi weeron ik ikon bobiitsonton bodanetok'o woshr mangit aap'ots bobeyalo sheengsh shaaniyide'er keewur nbabiyo bonababitok'o woshuwe.

Taawa	andr aap'otsi	bobiitsoni
1.	S'uniya	Kup'iya/fada
2.	Giitsa	Baziya/maniya
3.	Naanda	T'afitsoni/took joobtsoni
4.	Leliruwo	Keewiruwo/daniyiruwo
5.	Maac' úwa	Maac'itsi keewa
6.	Giila	Kiima

Nbabiye shini aatotsi;

Fiinor

Daniru jámots nbabiye shíni aat jámotsi etonu gaawerots nato aawatse tuwur aawok b'borfetso boosh b'aretsok'on bokeewituwok'o woshr nbabiyo maand bokinditok'o woshi.

Nbabiya wora

Izit Eenasho noon t'ut'i k'aya;

Dy. Daniyiruwono nbabiya worhanor daniruwots nbabiyo botook tookosh sheegshde'er book'ááro shishi k'ayir bonababitok'o woro ime. Err bonababor nbabiyotse boosh kindraw aap'otsi ik ikon bodaftarats mastawosho deshde'er bobiitso dikshneriyotse bobeeziitok'o keewur maa fiinok'o bofiinsh woshi. Err nibabiya k'úmonat ari k'úmotsnton gonkiyide'er keewi. Daníruwotsuwe bot'iíwíntsts nbabiyí k'úmo bokeewitok'o woro imr nbabiyo shaaniyide'er keewi.

Oona daniyiruwono nbabiya worori aato nnbabiyo eed'ik'o eed'iyir bashiyeyetok'o woshi. Err nbabiyo maand bakinditok'o woshí.

“Izit eenasho noon t'ut'iyik'aye”

"Nato ayo k'shfe" Etunani ashats nato eenf bi'amor /gaawerefe bo'amor boteshts /bobeshits wetotse bodaatssts doyonat naton gawun /aankat b'wotok'o kiitsosh err keewef etuna.

Gaawerits bonaton ayi keew dank beyi kende keshotse s'uneyat beshk ash eenno. Boteshts /bobeshits doyatse /keewatse múk'na'u nok'olora /notiizora ayi ari keewotsi t'ud'atso.

Gaawerots bonato dabfre bi'ame boshuntsok'o giwidek'o bok'azalor /maawufe bo'amalor bo'angi faltsok'on ayi naari fiini naaratsi bofiinefe bek'o falituwo.

Wotowabákona, gaawerots andi woran ayidek' golt be'eyiru bofiiniru fiino angifiin b'weteftse tooki /izi fiina. Gaawerots eeniruwots nemo daniyonat izon, git ash dágotse water jiri /gaareyi dágotse azets fa'yotsi giitsonat /baziyonat maniyon, kosh k'osh woron wotts azetsonat ash fiints wototsi and shuwetsotsh /andi na'osh keewur taariki beshiyon ayi fiino detsfno.

Daniruwots andi haniyere dambi it nababts timotsitse eebi it t'iwints?

Bogmaandomo booyere ili nana'o jiishonat kaatson/weeri kaaw kiitson bodetsts fiino nos'iilora "izit eenasho noont'u'it'ik'aye" etiru etuno tiizo geyituwe. Gaawerots izonat daniyo bo'ímfo k'osh k'osh naari málotsnat keewotsna /jewurikeewotsna b'wotora, hanshowere sheeng gawóni yootsi aap'i teri gaalotsi s'iilo faletuwe.

Ariyosha; etunots, tururots, s'els'eki keewo, k'ol beeshi keewor, aap'i jááwo, ibo hip'o ... k'úmi kaash beshiyesh weerno. Aap'i teranotsi nana'o eeniruwots /jawetso, baaro naandots bokindawok'o wokin shini botooko kor bodek'ish ernni izefo. Fink'rets naandman goyino /gawo k'awunts b'deshawok'ono keewfno. Naandre etonu een keew b'wotok'o leliruno /keewiruno. Wodm wotono jejefno. Tewud gondonat doofono k'oorfno /shit'fno. Gondonat okorono shit'fno. Ariyosha; aayeyar fiini k'alo kiitsosha "aatsone muhuru di'alo s'eenta awaro Gidmu jalalo s'eenfa" ernn bokeewufo. "Káártso kambefe" etiru jewuon kááro b'geyirawok'o bokeewufo.

Aap'i jááwono **wodmono;**

"Jeng jeng ura

Daar ímaw uro

Shuwewa noyitse

Oots no'etfe
Daamt'eyotsk'o
Asafotsk'o hamb
Shuwere noyitse" err bojejefo.

Doofosho;

Bee manzfo t'iye

k'aak'o waare k'us'efonu t'iye" err boshit'fo.

Gawerots naton dano daatskno "gaawer iko b'k'iror mas'afi maa iki mis'tsok'o taaweti" etefonu hansha ettni.

Gaawrots fiini sheengo /sheeng fiintso bobek'or bodeerit, gond fiino bobek'oro gac'arni wateratse err bobazifo. Ashotsu natonat doyon /tewreron bodaatsts bojiishifalo dek't ganootsi mangiya mangiyefo.

"Eenet na'o shit'k'aya neena

k'irit gaawero c'ashk'ay neena"

etefe etuno dambi notiizts gaawerots izonat bo'ettsode'er fiinats jiishonoton desheka. Hansha gaaweranots datsi ashotsi jiishonat k'orori weeron bodetsts fiino een b'wottosk'o b'wottsoko dant boon k'oshide'e ayirr koto b'geyiya eta.

21^L Gawlya 2^L Aawa

K'aat' ika; Nababar t'iiwintsa

Dani detsotsi;

- Nbabiyotse keeshts aatotsi fiina
- Keeweya

Dani k'aat'an dani tátsotsi; daniruwots dani k'aat'an danbok'iriye okon;

- Nbabiyi weeron t'iints aatotsi aaniytuno
- Nbabiyotse keshts k'úmotssh shaaniyo t'iintsituno
- K'osh k'osh kiis'otsatse woshet kaashotsi k'ewude'er b'beshiyit wosho botooki k'úmon t'iintsituno
- S'eegonat tiizi keewo washituno
- Jecwuri keewotsnat etuni kuwots biitso shaaniyide'er keewituno

Fiinor

1. Danirswots nbabiyi weeron t'iints aatotsh aap'on aaniyo bo'imetuwok'o t'iints aatots fa'ano. Man b'wottotse Jám daníruwots A-E borfetso t'iintssets aatotssh ik ikon aaniyo bobeezitok'o woshi. Err shaaniyiyo b'geyiyit keewo b'beyal daniruwotssh shaaniyir aaní bofiinitik'o woshí.
2. Nbabiyohse keshts etuní keewots beshiyosh begets wosho nbabiyí weeron daniruwots bodaftarats guut'on bobeezituwok'o woshi.

Ariyosho;

- A. Bog maanda = ayiya
- B. Beyí kinde kesha = beshiyets kasha beya
- C. Giitsa = baziya, maniya
- D. Sheeng fiina = dó fiina, Err daniruwots bofiino s'iilo niyoke kotetuwe

K'aat' gita; Keeweya

1. Oona daniyiruwono daniruwots gaawerots tohobeyotse (ko'eyatse, idriyatse, wogo mangiyatse) wotero k'osh k'osh tohobeyotse bodetsts wekin bobeshit, bofiinef fiinotsi k'ewude'er gaawerots bobeshiyiru jen k'úmotsi daniruwots botooki weeron k'aat'otse botohotssh bokeewituwokio woshi. Manorowe jám daniruwots k'anide waar bokeewo k'ororo niyoke kotetuwe.
2. Oona daniyiruwono! daniruwots gaawarots bogalotse ashotssh bofiiniru k'alotsi k'ewur wekin s'iilr wekin ashotsi aatde'er guut'on k'aniyide'er waar k'aat'otse ganots fiino s'iiliyir wekin k'alo aap'on botohotssh bokeewituwok'o woro imr sheengsh gaawerots tohobeyotse bodetsts k'alo daniruwots t'iiwintso bodesetok'o woshi.
3. Oone daniyiruwono! Daniruwots gaare gaarewon Wotde'er gaawerots toho beyotse bodetsts jen jen k'úmotsitse iko faac'ar bofaac'ts ikatse keeweyar k'aat'otse boshiyetuwok'o woshi. Gaawerots jen jen fiinotsitse izo, fay giitson ,taarikiyo na'I na'osh teshiyo nat aretsotsitse gaare gaarewots bofaac'it ikatse keeweyo bowoshituwok'o woshi.
4. Oone daniyirumono! S'eegonat tiizi keeweyo s'iiliyit gaawerots toho beyotse jááwon wotere jewuron bobeshitsi s'eegonat tiiziaap'otsi ariyok'o woshde'er daniruwots s'eegonat tiizio boowoshit kis' iko faac'ar, ashots keewu man maand bowetuwok'o, bodek'etok'o, boshishetok'o, bok'ebetok'o washit s'eegonat tiizi keeweyo bewoshituwok'o woshr k'aat'otse bot'iintsitok'o woshr konko sheeng sleegonat tíízí keeweyo b'wotok'o daniruwots t'iints t'iintso nokoriyir kup'iyi.

22^L Gawiya 1^L Aawa**K'aat' keeza; Aap'jawa****Aap'i kaaw biitsa*****Dani detsotsi;***

- Aap'jawa
- Aap' kaaw biitsa

Dani k'aat'an tatsa; Daniruwots dani k'aat'an bodane okoni;

- Aap'otssh dikshneriyi kaaw biitso imo falituno
- Aap'ots ik naari biitsonat gonkeeraw biitson s'een matsikeew fiino falituno
- Wot'onat k'and ash keewi b'woto kiitsiru c'iirotsi de'er guut' iko s'eentsto falituno

Fiinowa

Dy. Daniyiruweno! K'aat' keezo aap'jawo etiru kayan daniruwotssh dikshneriyi eeg wotonat k'alón k'awintsde'er daniyi. Aap'otssh bobiitso dikshneriyotse awuk'o málón daatso bofalituwok'ono keewi. Ernwe terwerotsi bojiishi weeron jám daniruwots bofiinituwok'o woshi.

Aap' kaaw biitsa**Fiinowo**

Dy. Oone daniyiruwono! shino daniruwotssh aap' kaaw biitsa eti k'úmo sheengsh shaanidek't daniruwots mas'afotse beezetsi weeron ariyono imr sheengsh shaaniyir niyete okón daniruwots aap'otssh kaaw biitso

dikshneriyotse gede'er waar k'aat'otse bokeewitu k'o woshr s'uwatse niyoke kotet fiinots daniruwotsi aayiyir shaaniyo batk'aye.

1. Aap'otssh k'aaw biitso dikshneriyotse gede'er imí aaniyotsi.

- A. Bek'a = s'iila
- B. Shaana = gola
- C. K'aza = eekk'aza
- D. Gatá= k'iis'eka
- E. Guma= tokriniba
- F. Kinda = gitsa
- G. Shot're = gook' kisha
- H. Doozre = mayire
- I. C'ashre = waakare
- J. Tatsre = indere

2. Daniruwots gaawerotsi s'iilits uuts uuts aap'o botook tookon dikshneriyotse gede'er waar bobiitsonton ikats bonababituwok'o woshi. Err botook tookon daniruwots bokaatsetuwok'o gowo imr bofiinish woshi

3. Oona daniyiruwono! Daniruwots bomas'afotse t'iintsets ariyi weeron t'iints aap'otssh ik naari biitsonat gonkeraw biitson imr bobiits mann s'een matsi keewo bofiinituwok'o woshi.

Ariyosh;

4. utsre = ik naari biitso = s'ot're

b's'een matsi keewo = Aldo t'iiwotse mayo s'ot're gonkeraw biitso = bad'ire

b's'een matsi keewo = Aldo butsuotse mayo bad'ire.

5. kiimre = ik naari biitso = Awashere

b's'een matsi keewo -Aber tahats tok'o bbore awashere Gonkeraw biitso =
s'ayina b's'een matsi keewo -Aber taho mashere s'ayinre.

Daniyiruwono Oona oorts aap'otsi dambi ariyan weeron fiinide'e eeki.

Oona daniyiruwono! Daniruwoots mas'afotse k'awun guut' iko t'iintsere.
Guut'manitse k'and ash keew b'woto kiitsi c'iironat s'iind wekin wot'ets ash
keewb'woto kiitsi c'iirots s'eentseratsno. Man b'wottsotse daniruwoots k'awun
guut' man ash keew kiitsi c'iiron s'eentsde'er boguut'etok'o woshi. Err haniye
dashtsi weerann boguut'ono s'iilr kaatso ime

Biin guurdek'ts ashots eegjang bokeewiruwo'o bdanalor shiyawok'o s'ik, ett
bbe. s'aari t'ila t'ilon p'alk'iru nas' guuyi taho, bi'atso t'engidek't detst bin
kic'ire. Hambets wotk'aya bako bind "tni'i nalk'u ik t'úúmo s'eenatsanale"?
Err bjejef elti liyok'o eed'o, shahani jiik'ok'o eed'on sháátere. Keew jámo bin
shit'ik'rere b'giyots mís'í mít bwotonu biin shit'ire.

"k'aye waamican oorowe ett níind taan ashok'o taawatsane ett taan was'o
kashtso Ae'u Een bogiye" etat bkeniyats ayidek' nibo bk'ún. Manoke b íkl
mashu bíyok t'iint bwaazots 'Moo maand t'iiniruwoone arifo tiziruwonu
k'ande'e taan kore etre ett aa'u een bogsh siilkon dawalat keewure' bí'et
Guuyunu taahats (mawuts) gogon t iidowo yoots "hamb taana hambtaane
etoniye taan aatsuwoore eto dowetuwe" Err bokeewuf tururo taash galeratse
bteshi. Hambetsmo hamb bbiitso taash galere etat bmaac' úwo shishiyat
b'shitso bna s' but'un firo btuwu.

22^L Gawlya 2^L Aawa

K'aat' awuda; Guut' tera

Dani detsa;

- Ar kiitsiru Guut'a

Dani k'aat'an dani tatso; daniruwots dan han bodane okon Ar kiitsi guut'o eeg b'woto keewo falituno.

Fiinowa

K'aat awudo Guut' tera etiru k'aat'otse Ar kiitsi guut'o eeg woto shaanide'er daniyi. Daniruwots mas'afatse t'iints ariyotsiye k'osh ariyo dabde'er ndaniyal nana'otssh sheeng dano ímiyosh wotituwe. K'aat' shiranitse "A" shirots t'iintsets terwero daniruwots botookon bofiinitok'o woshi.

Ar kiitsiru guut'a

Fiinowo

Dy. Oona daniyiruwono! Daniruwots mas'afotse ar kiitsiru guut'o s'iiliyit t'iintsets k'awan maastawasho daniruwotssh sheengs shaaniyir "Ar kiitsi guut'a"eto eega eto b'wotok'o daniruwotssh sheengsh daniyi.

Oona Daniyiruwono! daniruwots mas'afatse t'iintsets ariyo sheengsh s'iilr Ar kiitsi guut'o daniruwots ar kiitsi guut'o k'aat'otse botookon k'ande'er nbabiyar bashishitok'o woshr shaanide'er daniyi.

A. Oona Daniruwono! daniruwots dambi imets ariyi weeron bogalotse dataset gawiyi iko Ar kiitsi guut'on k'aniyir biyatse tuwur gonkiyiru

aap'otsnat kimishiru aap'ots'n s'eenaw s'een mats keewotsi fiinats jiitsr
daniruwots botook tookon keez keez timoniye bowaw Ar kiitst guut'o
guud'de'er waar k'aat'otse botohotssh bonababituwok'o guut'o ik ikon
s'iilr kaats geyiyit keewots bobeyolo sheegsh shaanide'er ayiyo imr
kaatsuwe.

23^L Gawlya 1^L Aawa

Jááwonat jewuri keewa;

Dani detsotsi;

- Jááwonat jewuri keewots

Dani k'aat'an dani tatsoni daniruwots dani dets han bodane okon

- Jááwonat jewuri kewotsi keewo falituno
- Jááwonat jewuri keewotsi boguut'otse beezituno

Fiinowa

Dy. Jááwonat jewuri keewotse noonotse bodetsts fiino daniruwot mas'afotse t'iints maastawashoniye k'osho nee k'nide'e daniruwotssh gaawintsde'er shaaniyosh k'ana. Dani detsmansh manit terwerotsi bojiishi weeron dabniruwots botook tookon bofiinituwok'o woshi.

Fiinowo

Dy. Oona daniyiruwono daniruwots dani mas'afatse jááwonat jewuro s'iilit shaani k'úmo t'iintsere. Man b'wottotse daniruwotssh niyoke kotet danikeewo sheengsh k'ande'er waar mas'afotse beyiru maastawshi weeron daniruwotssh sheengsh jaawonat jewurikeewi k'úmosheengsh daniyi. Err jááwonat jewuron k'osh k'osh keewi k'úmotsí beshiyo faletuwok'o keewi.

Ariyosh;

- Gene'o
- Shiyano

- Shato
- Wodmno
- Wodmno
- Maac' úwonat arets keewí k'úmots jááwonat jewuri keewon beshiyo faletuwe. Err daniruwots mas'afotse beezets ariyotsi sheengsh shaanide'er daniyuwe.

Fiinor

- B. Beyoki bashotsats manit jewuri keewotsi daniruwots bobeezituwok'o woshi err haniye daashi weerann ariyi.
1. Tkishon t ááwo deeka.
 2. Emanjl mishon Ebok'i deera.
 3. Ash mayo noshos'fe nomaayono bodo meyi.
 4. Waamicetso waafere friy di'a.
 5. Jaahetsi k'azt maletsi dek're.
- C. Daniyiruwono! Daniruwots bodani mas'afotse t'iints uuts jewuri keewotsitse git jewuri keewotsi faac'ar boon keewo falet k'umo azde'er dambi "B" shirotse guut'ets guut' naaro jewuri keewotsitse bofaac'ots gitotsn azde'er k'aat'otse bonababituwok'o woshi. Err kaatso geyiyit keewo b'beyal neweeron k'ande'e waar sheengsh shaaniyir daniyir aayiyono batk'ayir jám daniruwots bofiinonat fiinbok'azo k'ororr kaatsi k'úmo imr daniruwotsitse sheengsh fiintsotsi jejar kup'iyuwe.

23^L Gawiya 2^L Aawa

Aap'i jááwa /fakara;

Dani detso;

- Aap' jááwa

Dani tatsa; daniruwots dani k'aat'han bodane okon;

- Borni noonotse aap' jááwotsi keewo falituno

Fiinowa

Dy. Aap'jááwots bíítson fakaro s'iiliyr sheengsh shaaniyir k'osh k'osh fiiní fakarotsi k'aniyide'er waar k'aat'otse daniruwotssh aap'jááwa eto eega et b'wotok'o katside'er sheengsh daniyuwa. Manuwere etefo waamicatse, gaaro mangiyor, eepatse, fiini beyoke, dufeyi wororr ango kup'iyosh err aap'on ashots bogiitsotsi keewo/shiyeyiru k'úmo beshiyosh fakarar aap'on jááwar beshiyefok'o keewur sheegsh daniyir daniruwotsitse aap'jááwo sheengsh kindraw keewo bbeere aato bodetsal asho aatde'er waar shaaniyide'er keewi. Fakaro turaron wosho faletuwe, uro jejosh, wodmo jejosh, úd'o bbeyalo man daniyosh fakarefok'ono keewi.

24^L Gawiya 1^L Aawa

Dani detso;

- Terwerotsi fiina
- k'ot'oki gúúpa

Dani k'aat'an dani tatso; daniruwots dani k'aat'an bodane okon

- T'iints terwerotsi bojiishi weeron fiino falituno.
- K'ot'okanitse t'iints dani dets jámots jen jen k'úmo shaaniyide'er keewituno.

Fiinowa

Dy. Oona daniyiruwono! danirujámots dani k'aat' hanitse t'iints terwerotsi sheengsh bofiinitok'o woshr k'ot'ok han jen k'úmotsno ik ikon tiizr wekin gawur shaaniyir keewo bofalifuwok'o woshi.

Fiinor

1. Daniyiruwono! Daniru jámots aati taw ik han shirotse t'iints jewur keewots beshiyosh bogets k'úmo eegb'woto ik ikon bshinats daniruwots bobeezitok'o keewur bofiints aaniyo haniye dashi weeron ariyir kaatso ím.

- A. Shit'i jááwa
- B. Jeji jááwa
- C. A c'iyi jááwa
- D. Shuni ááwa
- E. Ahuni jááwa
- F. Nibk'uuni jááwa
- G. Jeji jááwa

K'ot'oki gúúpa**Fiinowo**

Oona daniyiruwono! K'ot'ok hanitse ash keewu kiitsi c'iiron k'ando (' ') , wot'ek c'iiron (" ") Ar kiitsi guut'o, keew iki wotonat aro aap'on azde'er t'iintso, fakaro wekin aap'jááwo, aap'otssh ik naari biitsonat gonkeraw biitsono imo,. Kimshiruwotsnat gonkiyiru aap'otsn, s'eenaw s'een mats keewi k'alo, aap'on keeweyonat k'osh k'osh dani detsots t'iint bo'ere bok'aat' k'aat'ok'on ik ikon shaanidek't beezere daniruwots bodantsok'o daniruwotssh gawiyir daniruwotswe botook tookon gawude'er bo detstse k'úmo k'aat'otse ik ikon boshishiysh k'ali.Ernu daniruwotssh sheengsh galeraw dani detso b'beyal shuuts aanar aani s'iilr sheengsh shaanide'er daniyo niyoke kotetuwe. Daniruwots aatit kewotssho manit aaniyonat shaaniyon sheengsh imr k'ot'okan gúúp'o niyoke kotetuwe.

24^L Gawiya 2^L Aawa

Dani detsotsi;

- Shuuts aanar s'iili wekin gúúpi aatotsi fiina.
- K'ot'ok hanitsi dani detsotsi bodanonat danbok'azon s'iila.

Dani k'aat'an dani tatso; daniruwots dini dets han bodane okon;

- K'ot'ok shawatotse keshts aat jámotsi bojiishi weeron fiinituno
- K'ot'ok hanitse t'iints dani dets jámots jen k'úmo keewo falituno

Fiinowa

Dy. Oona daniyiruwono! Daniru jámots k'ot'ok hanitse t'iints gúúpi aat jámo botook tookon fiinar aaniyo imo bofolituwok'o woshi. Err s'uwatsnowe daniruwotssh mangit aato b'beyal aayiyo imr kaatsono imr gúúpi aato jam daniruwots fiino bofalonat bomaawen s'iilr kup'shr kaatsi shuuts aanar s'iili aatots k'úmonu;

- Ash keew kiits c'irots k'alo daniruwots sheengsh bokeewish wosha.
- Maastawasho detsosh b'geyyit kewotsi ik ikon bos'eegetok'o wosha.
- Ar kiitsi guut'o t'iintso falet málo bokeewituwok'o wosha.
- Bori noonotse fakaro aap'jááwos awur, ewuke, eegosh k'alefok'o bokeewituwok'o wosha.
- S'eegonat tiizi keewo t'iintsiru asho k'ebiruwots bi'in bok'ebetok'o woshosh eeg fine biyoke koteti etiruwotssnat k'osh k'osh aatotsi daniruwots botook tookon fiinde'er waar

k'aat'otse bot'iintsitok'o woshir s'uwatstowne aayiyo geyiyit keewotssh k'aatso ímo batk'aya.

Bodanonat dan bok'azon s'iili aaanda

Fiinowo

Dy. Oona daniyiruwono! Daniruwots mas'afotse k'ot'ok hanitse t'iints dani detsotsi daniruwots sheengsh bodano, aayiyo dan bok'azonat bjámon dan bok'azon danosh dani detsots jaandon t'íinro. Man b'wottotse daniruwots dani detsotsi sheengsh danro wotiyal (✓) ayidek't danatsno wotiyal (?) b'jámon eegor danatsno wotiyal (x) etiru c'iir hanotsi beezr jaando bos'eentsitok'o woshir eegor bjámon bodanaw dani detsotsnat sheengsh bodanow dani detsotsi sheengsh bodanfetso shuuts aanar bos'iiletok'o woshi.

Danonat dank'azo s'íilosh k'aníyek jaanda

1. Haníye dashon k'ot'ok shmtotse t'íints dano awk'o ítdanok'o s'íilosh ít falít jaando t'íinre. Han weeron jám danosh beezets k'úmotsí sheengsh ítdano ít danal (✓) sheengsh danatst wotal (?) b'jámon eegor danatst wotal (X) c'íro beezr Jaando s'eentsuwor.

Ta.	Bodanonat dan bok'azon danosh t'iints dani detsa	✓	?	X
1.	Taash ímets aap'otssh ik naari biitsonat goonkera biitso ímo falre			
2.	Wot'etsonat k'and ash keewa kiitsi c'irots k'alo danre			
3.	Goonkiyiwotsnat kimishiru aap'ots /s'eenaw s'een matsi keewots k'alo t'iiwuntsre			
4.	Guut'on keeweyo k'aníyosh eegk'alo taan b'geyifuwok'o danre			
5.	Arkiitsiru guut'o aawuk'o guut'etuwok'o danat guut're			

6.	K'osh k'osh naari jewuri keewotssh biitso ímo falre			
7.	Fakari aap'i jááwots doyonat bofiineyi naaro aawuk'o b'woto danre.			

A. Haníye dambon t'íints Jaandotse (?) nat (X) c'íírotsí itbeezts daní detsotsí sheengsh ít danfetso shuuts aanar aaní aaní nababar s'ííl'r danr s'íílere.

25^L Gawiya 1^L Aawa**k'ot'ok shmta; Nemotse maatsotsi**

Imets k'aat' woro 8 k'/w

K'ot'ok han jam tatso; daniruwots k'ot'ok han bodane okon;

- Nemotse máátsots bodetsts k'alo galde'er keewituno, guut'etuno.
- Jiisho shoyide'er keewituno, mooshetuno.
- Maatsotsi s'iiliyir s'eegonat tiizi keeweyo t'iintsituno.
- S'eel s'eki keewotssh biitso imetuno.
- Badon need'iyets s'eel s'eki keewotsi s'eentsde'er guut'etuno.
- K'olbeshi un aap'o abi biitsonat aash biistson galde'er keewituo, ímetuno.

25^L Gawiya 1^L Aawa

Dani Detso;

- Nbabiyotse keshts aap'onton daneya
- Nbabiyé shini aatotsi fiina
- Nbabí wora (mááts weera)

Dani k'aat'an dani tatso'daniruwots dani detshan bodane okon;

- Nbabiyotse keshts aap'ots biitso kowituno
- Nbabiyé shini aatotsi bodants kewartse tuwur funituno
- Nemi eeg woto,nemonat máátsotsn bodetsts gonkeyonat bodetsts k'alo nbabiyo bonababe okon keewituno

Fiinowa

Daniyiruwono! Daniruwotssh nbabiyi tooko, dani k'aat han dani tatso aak' marats guut'on beezi. Nbabiyotse keshtsaap'otssh biitso bodanetok'o woshi. Nbabiyé shni aatotsi aatr daniruwots aat manatse boshiyetok'o kup'iyi. Nbabiyi woro maand nkindor shini nee nbabiyo daniruwotssh tawashde'er nnababere daniruwots bo,aawon mas'afode'er neen nnababiruwo bo'aawon boshoyituwok'o woshi. Nbabiyi taalitse need'ik'o need'iyir daniruwots nnababts nbabiyotse bodatsts k'úmo bokewituwok'o woshi. Shinatsi oorts nbabiyi k'úmo eeg jangats b's'iliyituwok'o bok'úmetuwi aati. Er bnbaiyo nababde'er ni'eke okon daniruwots nbabiyotse bodants wosho /k'úmo ikats matsde'e kakude'er bokeewituwok'o kup'i.

Nbabiyotse keshts aap'otsi;

Fiinowo

Dy. Oona daniyuruwono! "máástu weera" etiru nbabiyotse keshts aap'ots biitso daniruwots bot'iiwintsituwok'o woshr aap'otsnton bodane okon k'osh fiinots maand amo niyoke kotetuwe.

taawa	Andr aap'otsi	Bobiitsa
1	Shayiron	Giitsi k'úmon
2	Azotsi	Asho bdetsts danon bfiints keewotsi
3	Íík' k'ona	Íík'o bshishetuwok'o/b'okituwok'o
4	Nibi s'eenon	Shiyanalo maac' kup'ona
5	Dek' k'azi k'úma	Eek k'azi k'úma
6	S'eegi keeweya	Shishetuwok'o keewa
7	Tiizi keeweya	Waazo imetuwok'o woshi keewa

Nbabiye shini aatotsi

Fiinor

Oona daniyinswono daniruwots nbabiye shini aata ett t'iintsets aatotsatse sheengsh bokeewetok'o woro ime. Err jám nbabiye shini aatotsatse ik ikon boshishe okon aatotssh bo'imts aaniyotsi deshde'er nbabiyots bokin dituwok'o woshi. Err nbabiye shini aatotssh bo'imts aaniyonat nbabiyotse bodaatsit k'úmon gonkiyir bodaatsonat daatsbok'azon bonokoriyituwok'o wosho niyoke kotetk b'wottotse nweron aaiyono imo batk'aye.

Nbabiya wora;

"Máátsu Weera"

Fiinowo

Dy. Oona daniyiruwono! "maatsu weera"etiru nbabiyo shino nee daniruwotssh kaark'ay t'awashde'er nnababere daniruwots bomas'afo k'eshde'er neen boshoyituwok'o woshi. Err nbabiyo taalitse need'ik'o need'iyir daniruwots nabebets timotse eega etiru k'úmo bodaatsok'o ik ikon bokeewituwok'o woshi. Err shinomaand nababeraw timo eegi jango b'keewituwok'o woshi. Err shinomaand nababeraw timo eegi Jango b'keewituwok'o bok'úmish keewi.Err oorts timotsi t'awash nnababer bok'ebetok'o k'ali.

S'uwatsnowe daniruwots nbabiyo botooksh iknoto bonabitok'o woshr nbabiya wosho maatsde'er ikats bokeewituwok'o woshr nemotse máátsotse bodetsts k'alo, nemonat máátsotsn dagotse beyiru gonkeyo sheengsh bokeewiruwok'o k'oli. Err daniruwots bokeewuts k'úmatse tuswur nbabiya jen k'úmo sheengsh shaaniyide'er daniruwotssh keewurnemotse máátsots bodetsts k'alo s'iiliyir gali guurotse máátsots fiino ariyok'o tiizr sheengsh shaaniyir nbabiyo gúúpo niyoke kotetuwe.

Nbabíyí wora**Máátsu weera**

Nemo gawunt aankat kíís'otsí detsst keewa.k'ac'on wekín be'et keewonat shayírí s'íílotsí detsfe.Nemo íkats tohat beyíru ashots wekín gaarewots fíínats bojíítsíru k'ac'otsnat botoho beyí mítotsí íkats detska.Manotsítsnowe k'úmkk'úmots, dano wekín falo, Íík' k'ono, doyo, nat aretsotsi tíízo faletuwe.Hanotsuwe ash na'o b'gúúrí danatse tuwut aze'er fííno b'tookí doyan asho fíínar bí'ere durosh tesht bebeyí doyo woterno.

Wotowa bako ash hanots sheengosha ett bofííníru doyí fíínots ík íknoto bok'alaniyere beshaar bomííd'o bbogo be'eфе. Bogonowe máátsotsatsfíínat teshets ík ík doyí fíínots geenz worosh máátsots t'aluwítsí beyo bobeyísh woshka btesh. Aríyoshowe máátsna'u gofo demíye, buuto, naato, natalo mááts demíyo, mááts na'u gáád'oníyere b'keyawok'o k'alo ... s'eego faletuwe. Gond doyí Fíínotswe goond aatsí mííd'onat tookí wekín k'úmí mííd'osh wosht máátsotsí goond aatsí mííd'onat tookí wekín k'umí mííd'osh wosht duro taawír. Manítse adíyít fíínonmo fíínanots bogeenzítuwok'o woshet na'í na'osh bobeshítok'o woshon máátsots, fííno k'alo, een b'wotoní. Máátsots nemí shúútson bo'ats fííneyíru gond doyí fíínots s'íkeet dek't bomííd'o bogíítsots detsdek't fíínmanotsí sheengok'o woshde'k't bonaana'otsshkeewut beets ashotssh bodetsts mangíyonat jalona b'kííts.

Haníye k'osh weeren gond doyí fíín hanots bofíínerawok'o woshosh bop'ímbo kaatsdek't bogebo t'engídek't mooshíru muk'na'a wodm wotts máátsotsuwe t'út'eratsno. Aayídek't kíc' keewan moosht weero dets'íts máátsotsítse íku fííno haníne dashon s'ííletuwe.

Daníruwots dambí ít nababts tímotsítse eebí ít t'ííwínts? Haniye dashí tímots eeg jangatse b'ot'ííwíntsít etatníye it k'úmír? Keeweyor?

Dokter Bogalech gebre “mááts na'u shíratse shuwo geyíratse” eteyí dúror shuweyat nemí kurman b'tookí kup'onat fíínon beshat hambets sheeng fíínosh bodk Itop'íyí ashí. Ash kup'han weero eege bí'are? Bogalech b'shuweyoko Adís Ababoníyere 335 k.m gahar weeron kembabatat'embaro zaniyo “zato” Etef muk' na'a galotsna. Bogalec bshuwewor zaton koni etets mááts na'u daní moo bi'amísh eekeraka . Mááts na'u gaad'otse keyere jebats keyere een keewosh bodeduwane err bo ashotsoke gaweraka. Maníyere mááts naana'otsats k'osh k'osh ankat doyi fíínotsí bofíínets dúra bteesh.

Muk'na'u Bogalech weeronmo k'osha b'tseh. B'tohotsíyere shíno karat dantsu Bogalac bníhí guuts moo mand amr amr fídelíyo dants ashotsoke fídelíyotsí danbdek; nababont guut'ono falbk'r mootsí maa fííno bí'ekiye okon buuts káátsíyosh aatí'íru taawí shaanatse t'fíína etat nababo detsbdek'. Bwotíruman b'k'alíruman s'íílt t'ííwíntstso bníhí daní moo bi'ametok'o eekat gowo b'im. Aawon 6:00 weero sha'at bdano btuwu. S'íílon jeed'í natí na'a bwtor awudl k'aat'í shíro ekat uutsl k'aat'omand beshat bkínd. Hanuwere bogalotse awudlk'aat'o eek'at uutsl k'aat'ots shíní kíndts máátsu bíín bwosh. Bogalec bgítílí shírí daní shíro danosh Adís abebo bwoyiye okon beenon daní gowo daatsatEsra'elí etef datsats bí'am. Esra'eln bdanor, bích ímef muk'na'a ambaru kakudek'a waat bníhísh zatoyí etef galose k'ork'orí moofiínat galmnítse shíní kork'orí mooyetso bníhí bowosh.Manoro Bogalec galí ashotsoke sheeng s'íílo bdat.Maa man waat karnokno wokokno ashots s'íílo botuwu “máátsna'u gowo daatsr bdanal woníyo dowo falít ango detsfa” ett galíts ashots bik'úm. Bogalec "mááts na'u gaad'otse keyer eegor falats" etíru b'galí ashí k'úmo b'wonetok'o b'wosh man fíínonowe kambatotse shíní máás na'a wotofalra.

Bogalech k'osh k'osh aatse bak'atsí galosatse sha'at bdano danteshat “Ipídemology” etets daní k'aat'on dokteretí dgriyo bdaats, Aatse bak'ketsí datsotsatse 20 natosh bteshe okon bshuweyí datsatsí mááts naaa'otsí ayíyosh bíítsnowe bogon bo'ats beetseyíru nemí doyotsí (gof daamíyo) nat aretsotsn ayídek't mííd'eyíru míshotsí ayíiyosh bmuk'íyal mááts na'a íku gof damíyoníye toríyal etíru k'úmo detsdek'at Itop'yo maand bjámon k'azbwaa,Awuropí

tawok'on 1998 duurí kaawoke bmísh muk'na'u fík'rte gebrenton wotdek'at “kenbatí méti gezma. t'oop'e (kemege) etef míngst woterawu botokí drjítiyo bo'eed'í “Mááts na'u gofo damiy kiimo t'afíye” ett k'úmíru ashotsnton fayeyo (mmosheyo) detsbodek, bmísh muk'na'u gawerawo taalon k'írbutsiyalor Bogalec bíkoonat bmísh k'úmo tatsats betsoh fíinots bkínd. Fíinonuwe ketalí btesh yootsorú bgalí ashotsoke sheeng s'íilo bdatstsotse b'galí ashotsí bgeyíru weero maand woníyo falra.

Awuropítaawok'on 2008 dúron at'anadek't eekeraw unísefí t'natíyok'on 97% wotít mááts na'u gof damíyo muk'osh bfalsok'o keewere (beezere).

Indots jenonat mááts na'í wekín ashí nibo s'íílíruwo, ec Ay, bí edísiyonat gaal kotí gúúratse ashotsí bfíínítson aankat jeshuwotsnat údotsí daatsosh falra.

T'engwoto tátsats bodosh, k'osh ashotssh sheeng fíino aríkon bgetsostse bbeyo muk'na'a fíinaní bí'ashotssh tfíínítok'o woshre etíru t'eng máátsu. Bogonomo máátsotsí ankat nemí mííd'ate jen woshonat botook tookon mangeyat,shíyeyet, danef jeen taalo k'úmet daatsí asho azo beyo geyíyítuwe etrno, Han b'wotítuwe ashotsí k'ebonat daníyone ett dek'rno. Dokter Bogalach weero kínde kesho b'ayiyalor shínomaandsh tuwítuwe.

25^L Gawiya 2^L Aawa**K'aat' ika; Nababar T'iwintsa*****Dani detsa;***

- Nbabiyotse keshts aatotsifiina

Dani k'aat'an tatso; Daniruwots dani dets han bodane okon;

- Nbabiyotse keshts aatotsi bojiishi weeron aaniyo falituno

Fiinowa

Dy. Oona daniyiruwono! Nababar t'iwints k'aat iki shirotse t'inre. Man nfiiniyor daniruwots bo'aaniyosh kup'iyi wotit k'úmo nbabiyotse bokishituwok'o woshi. Man etonu aatosh "Ara" wekin "koota" err aniyo bo'imor eegosh ara bo'ettsok'onat koota bo'ettsok'on kup'iyosh wotit shaaniyo nbabiyotse bokishsh woshi. K'osh k'aat' hanitsi aatotsi nfiiniyor daniruwots book'úmo gawintsde'er bokeewituwok'o woshi.

Fiinor**A. "Ara" wekin "koota" err aaniyi aati aaniyotsi;**

1. Koota
2. Ara
3. Ara
4. Koota
5. Ara

B. Aap'otsnat s'eenaw s'een matsi keewots kaaw biits aaniya

1. T'engo = kup'a
2. Btoohotsi = bnutsotsi

3. Sheeng keewa = dowok'úma
4. Detsdek'at = ipdek'at, kakudek'at, aatsdek'at.
5. Teng wota = kup'wota
6. Shúúts sheenga = sheeng fiints asha
7. Aaiyiru guut'a = kup'iyru, faniyiru guut'a
8. bnalk'o t'egidek'at = bango kup'I dek'at

Oona daniyiruwono! Daniruwots nbabiyotse bot'iiwinttsi weeren haniye dashi t'iints aatotssh aap'on aaniyo bo'imetok'o woshr bo'imts aaniyotsu nbabiyanton gonkek bowtonat bok'azon kaatso niyoke kotetuwe aatotsuwe.

- Kambatots mááts na'u gofo bodamifo eega eti jangon b'woto;
- Bogaleci bogali ashots boshunetuwok'o woshts bfiinotsitse gitk'o bokeewituwok'o woshi
- Dokter bogalec aatse bak'etson Itop'iyo maand bjámon k'azbwor eega etiru k'úmo detsdek' b'watso bokeewish wosha.
- Jeenonat taal woto geyiru ashotsi azoah eeg bgeyiyituwok'o bokeewish k'ala.
- Nbabiyotse boshishtsok'on dokter Bogalec tooki beyotse bodaatsts sheeng keewo bokeewtuwok'o woshi.

Err Oona daniyiruwono! daniruwots booke kotet aaniyotsi imo bomawitka wotiyal nweeran shaaniyo ímr aaiyiono woshr kaatsde'er bokeewitok'o woshr jám daniruwots bodanetok'o wekin bokeewituwok'o woshi.

26^L Gawlya 1^L Aawa

K'aat' gita; keewa

Dani detsa;

- Moosha
- Mooshi t'iint'ina
- Maastawash dtsdetsa

Dani k'aat'an tatso; Daniruwots dani detshan bodane okon;

- Jiisho shoyde'er nemonat mááts jangatse s'iiliyit tookotsatse /kiis'otsatse mooshetuno
- Máátsots nemotse bodetsts k'alo gaarewon wotde'er keewetuno
- Máátsotsi s'iiliyr s'eegonat tiizi keewotsi t'iintsituno

Fiinowa

Dy. K'aat' gito keeweya etiru k'aat'o daniruwots mooshi jiisho korde'er moosho k'aniyide'er bot'iintsitok'o washi. Daniruwotsi gaarewon kayiyir moosheyosh bok'anitok'o wotit wekin bodet woro im. Moosho b't'iinet woror dani maaashotsitsi ik, gito s'eer niyere daniruwots s'eegets ibots shinatse moosheyo botuwitok'o/boterweritok'o woshi. Moosheyi kiis'mansha ett, ibotsi s'eegeyo daniruwots ayide'er bokup'ituwok'o b'woshituwok'ono nibnde'e.

Moosheyoniye okon tiizets k'úmotsi botookon bok'úmo daniruwots b't'iin t'iino s'iiliyr botookon bok'ebts wekin bashishts s'iilo s'iiliyr bok'úmo bokeewituwok'o washr kup'i.

Moosha**Fiinowo**

Dy. Oona daniyiruwo! Daniruwo ts mas'afotse moosheyo s'iiliyit t'iintsets maastawasho fa'e. Manb'wottotse moosha eti k'umo sheengsh shaaniyir maniye okon moosheyosh k'anosh shoyo noon b'geyiyit jiishotsi ik ikon daniruwo ts dani. Maniye okon moosheyi t'ion t'iino s'iiliyit t'iintsets k'umo sheengsh shaaniyir daniyir daniruwo ts kiis' iko faac'ar gaarewon wotde'er kis' manatse moosheyosh bok'anituwok'o woshi. Err daniru jamots moosh k'ano, Moosh t'in t'iino s'iilit beezets k'umotsi shaaniyide'er keewi.

Fiinor

1. Oona daniyiruwo daniruwo ts dambi bodants moosheyi k'umotse tuwur imets kiis'atse gaarewon wotde'er bomooshetok'o daniruwo ts git gaarewon kayiyir ik gaarewo "maats na'u biish keniyo wotituwo faac'osh ind nihi dago kindo geyiyituwe" etiru kiis'o boo mooshi tooko bowoshre gitli gaareyo ando aani "maats na'u biish keniyo wotituwo faac'osh ind nihi dago kindo geyiratse" etiru k'umo boomooshi tooko woshde'ergit gaarewon kayede'er moosheyi terotsi korde'er bomooshetuwok'o k'ali.
2. Oona daniyiruwo daniruwo ts gitl taaw hanitse t'iintsets aatotsi s'iiliyit imets ariyotsatse tuwur it tooki k'umon k'anide'er daniruwo ts k'aat'otse maatsotsnat nemon s'iiliyit kiis'otsatse moosheyo bowoshituwok'o woro imr bomsosheyo sheengsh k'ewur wekin k'ororr kaatso geyiyit k'umots bobeyal sheengsh aayiyir kaatsono ime.

26^L Gawiya 2^L Aawa**K'aat' keeza; Guut'a*****Dani detsotsi;***

- Guut'a
- Aap'jawa

Dani k'aat' hanots tátsotsi; daniruwots k'aat' keezonat awudon bodane okon;

- Máátsots k'osh k'osh nemotsitse bodetsts k'alo s'iiliyr guut'o k'anide'er t'iintsituno.
- Máátsots kup'o s'iiliyr s'eegonat tiizi guut'o k'anide'e t'iintsituno.
- S'eenaw s'een natsi keewotsi bonaar naaron galituno.
- K'osh k'osh s'een mats keewi naarotsi galde'er kowituno.

Fiinowa

Oona daniyiruwono! K'aat' keezotse daniruwots k'osh k'osh nemotsitse máátsots bodetsts k'alo /fiino s'iiliyr k'osh k'osh t'uup'otsoke bok'ebtso maastawashon kakude'er guut'on bot'iintssh "Nemotse máátsots bodetsts k'alo" etiru tooko nime k'aat'otse nbabiyon booguut'o boshishitok'o woshi. S'eegonat tiizi keewo bok'aniyor jiishotsi boshoyituwok'o keewi.terwerotsi bofiinoro newere k'osh k'osh kup'shi málots flinats jiitsi.

Aap'jawa etiru k'aat'otse s'eenaw s'een matsi kewotsi az azo s'iilits maastawasho t'iinre. Maastawashonuwe borni noonotse uuts s'eenaw s'een

matsi keewi naarots bobeyok'o ariyotsnton t'iinre. Man b'wottsotse boda ftarats boguut'etok'o woshi. Err newere sheengsh k'ande'e waar sheengsh daniyi. Errnut'iints terwerotsi sheengsh fiinuwe.

K'aat' keeza; Guut'a

Fiinor

Oona daniruwono! K'aat keezan shirotse daniruwots k'osh k'osh máátsotsi s'iilits kis'otsi s'iiliyir guut'o bok'anituwok'o bomas'afatse t'iinre.

Man b'wottsotse;

1. Maatsots k'osh k'osh nemotse bodetsts k'alo k'osh k'osh t'uup'otsoke aatde'a wekin nababar k'awun guut'o bok'anituwok'o.
2. K'osh k'osh dúron teshts nemi terotse máátsots bodetsts beyoko kiitsiru guut'o nokoriyon bok'aniyituwok'o woshi.
3. Daniruwots bok'anitsonat bok'ebts k'úmatse k'aat'otse bot'iintsitok'o woshr gawun woro ímr, jám daniruwots fiindek't bowonat bok'azon k'ororr daniruwotssh kaatsi k'úmo ímr fiindek't waats daniruwotsi jejar kup'iyir sheengsh shaaniyide'er t'iintsuwe.

K'aat' awuda; Aap'i jawa

S'eenaw s'een mats keew fiina;

Fiinowo

Dy. Aap'jawa etiru k'aat'otse s'eenaw s'een mats keewi az azo s'iiliyit t'iints maastawasho fa'e. Maastawashonu borni noonon uuts s'eenaw s'een mats keewi naarotsi ariyon tep'dek't daniruwotsuwe bodaftarats boguut'etok'o woshr sheengsh k'ande'e daniyir bshiritsi terwerono bofmituwok'o washi.

S'eenaw s'een mats keew fiina;

Dr. Oona daniruwots haniye shin s'eenaw s'een mats keewo s'iilit bodetsts danatse tuwur borni noonon uuts s'eenaw s'een mats keewi naarotsi t'iintsets arayi weeron sheengsh shaaniyide'er daniyo niyoke kotetk b'wottsetse daniruwotsuwe bodaftarats maastawasho bodetsetok'o woshi.

uuts s'eenaw s'een mats keewi naarotsi;

1. Shúútsni s'eenaw s'een matsi keewa
2. But'otsi kitsiru s'eenaw s'een mats keewa
3. Tipni s'eenaw s'een mats keewa
4. Shuni s'eenaw s'een mats keewa
5. Golni s'eenaw s'een mats keewa

Hanotsi ik ikon daniruwots mas'afatse beezetsi weeron t'iints shaani ariyots weeron sheenagsh golide'er shaaniyir ik ikon daniyir daniruwotssh ndanire bodaftarats mastawasho deshde'eno.

Fiinor**1. S'eenaw s'een mats keewi naarotsi galde'er guut'aat aaniya;**

1. Tipni s'eenaw s'een mats keewi naara
2. Tip golni s'eenaw s'een mats keewi naara
3. Shúútsni s'eenaw s'een mats kewi naara
4. Golni s'eenaw s'een mats keewi naara
5. Shuniyi s'eenaw s'een mats keewi naare

2. S'een mats kewotsi aati, jiishi, nabi s'een matsi keewi naarno err aniyi aatots aaniya;

1. Aati s'een mats keewi naara

2. Jiishi s'een mats keewi naara
3. Nabi s'een mats keewi naara
4. Jiishi s'een mats keewi naara
5. Nabi s'een mats keewi naara

27^L Gawiya 1^L Aawa**K'aat' uutsá; Guut' tera*****Dani detso;***

- S'el s'eki keewa
- Jaawanat jewuri keewa

Dani dets tatso; daniruwots dani k'aat'an bodane okon;

- S'el s'eki keewotssh biitso ímetuno
- Badon need'iyets s'als'eki kawotsi s'antsde'er guut'etuno

Fiinowo

Dy. K'aat' uutsanitse guut' tera etiru kayanitse taw ikatse k'osh k'osh s'els'eki keewots biitso daniruwots bot'iintssh imets terwero nfiiniyor bogalotse ash een eenotsi aatde'er bowetok'o maa fiino im. Err jawonat jewuri keewotsi s'eentsde'er boguut'etok'o woshr, sheengsh k'ande'er waar daniyo niyoke kotetuwe.

Fiinor

A. Daniruwots bomas'afotse t'iints s'els'eki keewotsh biitso bo'imetok'o woshr haniye dashi weeron bo'aniyo ariyo niyoke kotetuwe.

1. Keew ááts shunawoni etosha
2. Ayidek't geenza etosha
3. Ayidek't biira etosha
4. Ayidek't naas'a etosh
5. Aash keewa, be'eraka etosha, gonad

6. Ayidek't woka etosha
7. Koot keewa /koota etasha
8. Ayidek't eena etosha

B. Badon need'iyets s'el s'eki keewotsi s'eentsde'er guut'a.

- A. Ank' danawo ket'a
- B. Eed'ere be'aka
- C. C'iishal daawuna
- D. Beshuwush maac'efa
- E. Jot'f indoka

27^L Gawiya 2^L Aawa

Fiinowo

C. Oona daniyiruwono! Dani k'aat' han shirotse daniruwots k'olbeshi keewotsh un aap'o kishr un aap' man abi biitsonat aash biitso bokishituwok'o washr newere sheengsh biyatse k'ande'er daniruwots mas'afotse beezetsotsiye k'osh k'osh k'osh k'olbeshi keew detest. K'umotsi azde'er waar k'aat'otse daniyuwe.

1. Keewi gondo koota

Mishi gondo boot'a

S'ootsi godo miila

Un aap'o = miila

Abi biitso = bodi gizi naara

Aash biitso = aya /jira

2. Eeal gaashona eehirane shaaki

Eeal na'ona eehirane máátsi

Un aap'a = eehirane máátsi

Abi biitso = k'osh nagushosh shuwurane eta

Aash biitso = taahirane, shitirane eta

3. Handre bogaali noonitse bogondi

Alfuri bogoshi aani s'ungutse bokami

Un aap'o = s'ungutse bokami

Abi biitso = kiske boweeshi

Aashbiitso = shoode bodaatsiye

Oona daniyiruwono orts k'olbeshotssh 4, 5, han weeran sheengsh nababar dambi fiinets ariyi weeron fiinde'er kiitsuwe. kiohono k'anide'er k'aat'otse keeweyar t'iintsuwe.

28^L Gawiya 1^L Aawa***Dani detso;***

- K'ot'oki guúpa
- Shuuts aanar s'iili fiina

Dani k'aat'an tatso; Daniruwots dani k'aat'an bodane okon;

- K'ot'ok hanitse t'iints jen jen dani tatsotsi gawituno
- K'ot'ok han dani detsotsi s'iilit t'iints guupi aatots bojiishok'on fiino falituno

Fiinowo

Oona daniyiruwono! K'ot'ok hantse haniye dashi dani detsotsjen jen dani detso wotat t'inno. Mantsuw s'enaw s'een mats keewi naarotsi, s'een matsi keewinaarotsi maastawash detsdetso, shiyeyonat moosheyo,jewuri keewotsi Jaawotsi, s'el s'eki keewotsi, k'olbesh keewotsi k'ebon, keewyon,guut'on nababon, bok'aat' k'aat'ok'on s'ilro man b'wottotse daniruwotsik ikonbogawituwok'o woshi. Err daniruwotssh galeraw dani detsob'beylo sheegsh shaaniyo niyoke kotetuwe.

Shuuts aanarsiili aatotsi

1. C
2. B
3. B
4. Gizo beyal jám keewo k'alo faletuwe etosha.

5. daniruwots máátsotsi s'iiliyir keewef jewuri keewotsi k'anide'er
k'aat'otse bokeewituwok'o woshi.

6. shuno wotala ump' shunewe

shiit'o wotal giish shiit'ewe.

Un aap'o = giish shit'ewe

Abi biitso = shunk'azo keewa eta

Aash biitso = giisho /shook'o shuneraka

28^L Gawiya 2^L Aawa

Dani detsa;

Bodanonat danbok'azon s'iilosh t'iink jaanda

Dani k'aat'an tatso; daniruwots k'ot'okan jen jen tatsotsi sheengsh bodano keewituno.

Fiinosa

Oona daniyiruwono! Dani k'aat'anitse k'ot'ok han dani detsotsitse jen jen dani tatsotsi s'iiliyit daniruwats sheengsh bodano, ayidek't dan bok'azo nat eegor b'jamon dan bok'azo danosh Jaandots t'iintsere. Man b'wottotse jam daniruwots shangsh bodants dani detsots shinats c'iir (✓) hani aayiyi bodanaw dani detsots shinatsc'iir (?) han b'jamon danatsno wotiyal c'iir (X) etiru c'iirotsi bobeezts dani detsotsi shuuts aanar aani ik ikon shaaniyide'er daniyir sheengsh bot'iiwintsituwok'o woshi. Err s'uwatsno jam daniruwotssh bgalonat b'k'azon s'iilr kup'iyó íme.

Ta.	Danonat dan ít k'azo s'ùlet daní detsotsí	✓	?	X
1	Máátsots nemots bodetsts k'alo tñababats nbabí weeron keewítuwe.			
2	Kosh k'osh naarí s'eenaw s'eenmatsí naarotsi fííno t'ííwíntsre.			
3	K'osh k'osh naarí s'eenmatsí keewotsn s'eenmatsí keewo fíínítuwe.			
4	Aap'ots kaaw bíítsonat gíítsí bíítso ímo falítuwe.			

5	Shíyeyo wosheyor shoyo taan bgeyít keewotsí t'íwíntsre			
6	Máátsotsí s'ílíyír s'eegonat tiizi keeweyo wosho falre.			
7	Ket k'olbeshotssh un aap'o aabí bíitsonat aash /gíítsí bíitso ímo falítuwe.			
8	Tnababtsotse wotere tk'ebtsotse awuk'o mastawshdetsdetso tfalítok'o danre.			

B. Haniye dambon t'íints Jaandotse (?) nat (X) c;íírotsí itbeezts daní detsotsí sheengsh ít danfetso shuuts aanar aaní aaní nababar s;íílr danr s'íílere

29^L Gawiya**K'ot'ok Jeed'iya; Suusiya****Baabeniys máshetsoni;*****K'ot'ok han dani detsotsi;***

- Suusi eeg wota
- Suusi miid' beetsi shire
- Aap'ots ik naari biitsa
- Aap'ots gonkerawu biitsa

k'ot'okan tátsotsi; daniruwots dan han danbok'riye okon;

- Suusiyo s'ilits shisheyeya
- Suusiyo s'ilits moosheya

❖ Aap' jawa;

- S'een matsi keewi málotsi
- Took falawu kayeraw aap'otsi

❖ Guut' tera

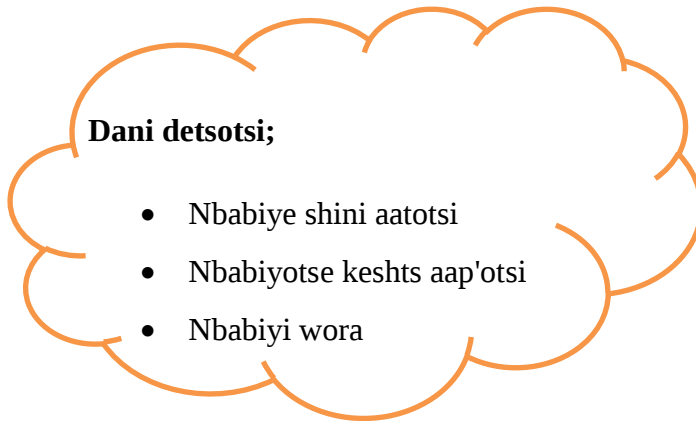
- Tiints s'een matsi keewatse tuwur tim guut'a
- Faacets tookots jangatse jááwu guut'a
- Aap'i kaaw biitsonat aash biitsa
- K'osh k'osh biits detsts k'olbeshotsi

K'ot'ok han jen tatsotsi; Daniruwots k'ot'ok han bodaniye okon;

- S'een matsi keewi málotsi shoyde'er s'een matsi keewo guut'etuno
- Took faltsonat took falawu kayeraw aap'otsi wot'de'er aap'o fiinítuno
- Timo guut'etuno
- Jááwo guut'etuno
- Un aap'o galde'er k'olbesho guut'etuno
- Terwerotsi bojiishok'on fiinituno

29^L Gawlya 1^L Aawa

Suusiya

Dani k'aat' han tatsots; Daniruwots dani detshan bodaniye okon;

- Nbabiyoniye shini aatotssh haniye shni bodetsts danatse tuwur aaniyo ímetuno
- Suusi eeg wotonat b'miid'on bogono ushi suusiyo b'betsit gond miid'o nababat bot'iiwintstsotse keewituno
- Nbabiyotse bodaatsts merejonat b'ari kawon nokoriyituno
- Nbabiyotse ik ik merejotsi de'er shaaniyo ímetuno
- Nbabiyotse keshts aap'otsnton danetuno

Fiinowo

Oona daniyiruwono! k'ot'okahanitse suusiyo s'iilits nbabiyo t'iinre. Nbabiyots itkindoniye shino dani tookonat dani tatson aak' marats guut'on beezr daniruwotssh daniyu. Nbabiyē shini aatatsi aatr daniruwots botooki k'úmo bokeewituwok'o woshi. Nbabiyotse keshts aap'otsntono bodanetuwok'o woshi . "Baabenitsi máshetso" etiru nbabiyo nnababere daniruwots sheengsh bok'ebetuwok'o woshi. Err nbabiyo taalitse need'ik'o need'iyir t'iints aatotsi aatr daniruwots bok'ebonat k'ebbok'azo k'orori. Err oorts nbabiyo nanabde'er

eeke, s'uwatsnowe nbabiyi jám k'úmo s'iiliyir daniruwots bokeewetuwok'o woshir guupo íme.

Nbabiyé shini aatotsi;

Fiinor

Oona daniyiruwono! daniruwots nbabiyé shini aatotsatse ik ikon shiyeyar aatotssh aaniyo ímo bofalituwok'o woshir, nbabiyotse keshts aap'otsmaand kindi.

Nbabiyotse kesht aap'otsi;

Fiinowo

Dy. Oona! Daniruwots "suusiya"etiru nbabiyotse keshts andr aap'ots biitso haniye dashi jaandots beezets weeron ik ikon bobiitsonton bodanetuwok'o woshir, mangit aap'ots bobeyalo sheengsh shaanide'e keewur nbabiyó bonababituwok'o woshi.

Ta.	Nbabíyotse keshts andr aap'otsí	Nbabíyotse bodetso bíítsa
1	Beek'eya	Kinde kasha
2	Duptsok'oyi	Wotaderiyok'oyi
3	Óóná	Ash jang keewa
4	Kash niha	K'esiya
5	Ac'iya	C'asha/shit'a
6	K'is'ere	Gaweere
7	Ooriyirno	Fariyirno

Nbabiya wora

Oona daniyiruwono! Daniruwots mas'afatse Baabeniyitsi mashetsoni etiru nbabiyo daniruwotssh sheengshde'er kaark'ayir nnababere daniruwots neen bok'ebetuwok'o woshi. Nnababoro nbabi k'úmman shaawushde'er daniruwots bonibotse bok'ebetuwok'o woshde'er nababo niyoke kotetuwe.

Err nbabiya taalats nbodor nbabiya wori aatotsi aatosh nnbabiyo nees'k'o need'iyir t'iints aatotsi aatr daniruwots neen bok'ebonat k'eb bok'azon k'ororr bo'ímet aatiyoni de'er oorts nbabiy timotsi aani sheengshde'er nnababere daniruwots neen k'ewuno. S'uwatsnowe daniruwots nbabiya jám k'úmo ik ikon bok'ebtsok'on bokeewituwok'o woshi. Err nweeron nbabiya k'úmman shaanide'er gúúpo niyoke koto geyiyituwe.

Nbabiya wora;

Baabenitsi mashetsoní

“Baabenítse danets baak jaakfo kone.” Err Daawu fokatse tur modadí Iík'moo bodfetso ashotsí no'aat íyal “Tebejey! Mashetso, Tebjey! Baak jaakfo Tebejeyerr keewítne. Ashan beyo k'eyo kíc'e. Ishanets asha b'wotora,b'tookí s'ííro mak'asíya wotere aatso t'awíy danke. Guuri noono keewani, t'armusí s'een arek'iyó uyb'k'ríye okan kooc' máshar b'c'ashor /b'waamator bfakaror, b'jááwar b'gararor b'k'ááro frenjí kan k'áároníye gerembefe.

B'dank ash wotere b'danaw ashonton kooc' b'míís'fo. B'jám aatí naaronu duptsokok'oyí wokín k'osh ashotskí naara.b'shuntsok'oyíye, jamo bí'aator keshíru k'ááro fa'e aap'mano dano faleratse.

Daníruwots danbí ítnababts ti`manítse Tebeje eeg naarí ashe?Ashots bíísh bodetsts s'íílo aawuk'one?

Mashíyíru keewotsí ush k'azosh ayí woro gawure b'tesh. Mashat b'k'eets t'uwo beshar bí'ere guur de'er "haniye okon usho uyatse" err aawu jámo b'taarfo. Jaatsok'o maníye bogo uwíde'e ayí b'mashít. Mashosh b'ushet, bín b'gene wístsok'a b'ushofo, B'níbk'úúno batiyosh b'ushíruwok'owa bísh bi'are.

Buno gufíyere uyífetsní ashan aro be'edanaw ashotsuwer Tebejeyats ítte'ení k'osh mashets ashotsí bo'onefoní.

"Nmashan k'ayatsne wotíyal neeshe kashí níhí woteratse" ett b'kashíního bíín bíízí haka múk'í eek'alatse b'teshí.

Bíish, fííno fíínosh waats ashotsu mashetsosh bíínton fííno jíítsíyítke ett acíyít amrno "usho nk'azala bako neesh máátso amatsone" ett mááts dek'osh bí'aatts máátsotuwere k'aze etrno. Sambetíyo wotere mahaberíyo boonton ushosh bí'aatts ashotsu bíín shít't k'aze etron. Máshat bí'ere ayí aawo bíín mootobílo k'ísre. Máshat k'eet guur bí'atso b'danor típí meyítsa b'fa'o. Baabenítsí weeri gúúratsí aatsí gop'ots máshat b'kínde ashots kuuhat b'ksho ooríyírno. Máshat bí'ere jooshí aatsí dí'o bíín b'dek'íye hakon ayí aawo tawí sababíyo bí'ats bodre. Máshat b'mook ambodo maawut díhít b'k'eyíru motobílí weeratse ayí aawo dí'o b'á'ats sha'ere.

Koní etets b'fííníru sheng fíín jamotsí ashots gondona bos'íílfó. Jeenon fíínere bí'etíru fíín jámotsí máshat b'k'alsok'owa bogac'efo. "ní'az doo gúc'o t'oolon aawashírne, minja ash wotowe, máátso d'er na'o shuwuwe" err bíín bok'oorfo.

Keew jámaono ketíyír kaakíyítka bákómangíyítkalíye. Jámon gond suusí detsts asho ashoníye dasha. Ashonu bíyok t'íínake, bíínton mashoo (tooho) wotonat jageyon shuneraka. Eshe b'beyonu jám aawo t'aluwo, máshetso Tebeje beyo k'eyo hank'owí.

29^L Gawiya 2^L Aawa

K'aat' ika; Nababar t'i iwintsa

Dani detsotsi;

- Nbabí weeron aatotsi fiina
- Aap'ots ik naari biits íma
- Aap'ots gonkeraw biits íma
- Keeweya

Dani k'aat' han tatsotsi; Daniruwots dani dets haotsi bodaniye okon;

- Aap'otssh ik naari biito ímetuno
- Aap'otssh gonkeraw biitso ímetuno
- Suusiyon detests ashots bosuusi manitse keshosh eeg k'alo bon b'geyiyuwok'o keewituno
- Suusiyo eed'iyo faleyonat falk'azeyon keewituno

Fiinowo

Dy. Oona! dani k'aat' han shirotse nababar t'i iwintsi aatots t'i inro. Manb'wottotse daniruwots nbabiyi weeron t'i ints aatotssh manit aaniyo bo'ímetuwok'o woshi.

K'aat' giti shirotse taaw iki shirotse t'i ints aato fiiniyesh wotituwe ni'etet málón daniruwotsi gaarewon beezr suusiyetsk ashots bosuusimanitse keshosh eeg k'alo boon b'geyiyuwok'o shiyeyi tero korde'er boshiyetuwok'o k'ali. Taaw gitatsi daniruwots moosheyo bot'i intsituwok'o t'i ints aato b'wotituwok'on woshde'er daniruwotsi gaarewon beezr suusiyo need'iyo

faletuwamo faleratsa etiru mooshi tookotsatse moosheyo bot'iintsituwok'o woshr, mooshi tero kotdek't bomooshono k'ororr' moosheman s'iilet k'osh k'osh ibotsi (ashotsi) s'eer bok'ebetuwok'o woshi.

A. "Ara" wekin "Koota" err aaniyi aatots aaniya;

1. Ara
2. Koota
3. Ara
4. Ara
5. Ara
6. Ara

B. Nbabiya weeron faac'de'er aaniyet aatots aaniya;

1. B
2. C
3. C
4. D
5. D

C. Aap'otssh ik naari biitsonton jagiyi aatots aaniya;

1. F
2. B
3. D
4. A
5. E
6. G

D. Aap'otssh goonkerawu biitsonton jagiyi aatots aaniya;

1. E
2. B

3. F
4. D
5. C
6. G

K'aat' gita; Keeweya

Dy. Oona daniyiruwoƙo! dani k'aat' han shirotse t'iints git aatotsi sheengsh bojiishok'on daniruwoƙs bofiinituwok'o woshɾ, manit asho suusimanitse keshosh k'alo b'fali keewotsi ik ikon bokeewituwok'o woshɾ, kaatsono ímo niyoke kotetuwe. Err daniruwoƙsi gaarewon kayiyir daniruwoƙs suusiyo eed'iyo faletuwamo faleratsa etiru k'úmatse bomooshetuwok'o woshɾ, bomoosheyoro' aayiyo ímo batk'aye.

30^L Gawiya 1^L Aawa

K'aat' keeza; Aap'i Jawa

Dani detsotsi;

- S'een mats keewi málotsi guut'a
- Took faltsonat took falts kayerau aap'otsi wot'de'er aap' fiina

Dani k'aat' han tatso; daniruwots dani dets han bodaniye oko;

- S'een mats keewi málotsi galde'er s'een matsi keewo fiinituno
- Took falawonat took falts kayerawu aap'otsi wot'de'er aap'o azituno

Fiinowa

Oona daniyiruwono! K'aat' keezo aap' i jawa etiruw k'aat'o k'ot'ok awudotse s'een keewi málotsi daniruwots danrno. Man b'wottsotse shuuts aanar gawiyir t'iints terwerotsi bofiinituwok'o woshi. Aat gitatse kuratsotse t'iints took falaw kayeraw aap'otsi faac'de'er dashanoke "A - G" borfetso t'iints took falts kayeraw aap'otsnton manituwonton wot'de'er aap'o fiinar took faltsonat took falaw kayeraw aap'o sheengsh shaanide'er daniyir terwerono fiiniyo niyoke kotetuwe.

Fiinor

1. Oona daniyiruwono! dani k'aat' han shirotse daniruwots mas'afotse s'een matsi keewi málots (naarots) t'iinrno. Man weeron daniruwots t'iints aatotsi ik

ikon beezets ariyi weeron keez keez s'een matsi keewo bofiinituwok'o woshr, jám daniruwots bofiinonat fiinbok'azon k'ororr kaatso b'geyiyal kaatso ímr, sheengsh shaanide'er daniyir fiiniyiw.

Ariyosh;

A. Nabi s'een matsi keewi málo wotit s'een matsi naarotsi;

1. Aberotsi daniyiruwo waare.
2. Gawiyotse kaaro tiizere.
3. Wodm jaakiruwo oot'o daatsre.

B. Jiishi s'een matsi málo

1. Ngásho muc'de'er nguuri misho móó.
 2. Neen woshets fiino káári fiina.
 3. Mas'afi moots amr nababor. Err ortso fiiniyu.
1. Oona daniyiruwono! took faltsonat took falaw kayeraw aap'otsi t'iintsets ariyi weeron daniruwots ik ikon botook tookon bofiinituwok'o woshr jám daniruwots bofiinituwok'o woshr kaatsonono ímr sheegsh shanide'er fiiniyu.

Ariyosh;

- A. Máshka
- B. K'os'ka
- C. Keewetsi
- D. Jagetsi
- E. Dárka
- F. Shuuwutsotsi
- G. Gizetska

30^L Gawiya 2^L Aawa**Dani detsotsi;**

- Ash keew b'woto kiitsiru c'irotsi guut'ots beeza
- Tim guut'a
- K'olbeshi keewa

Dani k'aat' han tátsotsi; daniruwoke dani detshan bodaniye okoni;

- Daniruwoke guut'otse k'andonat wot'ets ash keew kiitsi c'irotsi bomanit beyok beezde'e guut'etuno
- Timi shápo korde'er timo guut'o falituno
- K'olbeshi keewotse un aap'o galde'er b'biitso galde'e keewo falituno

Oona daniyiruwoke! dani k'aat'an shirotse aap' jawo s'iiliyit k'osh k'osh terwerots bojiishok'on t'iinno. Manb'wottotse ján daniruwoke ik ikon bofiino k'ororr haniye dashi t'iintsets aaniyots weeron ariyu.

1.Oona daniyiruwoke! daniruwoke suusiyo tohobeyotse, Ikonomiyotse',poletikotse b'detsts kís'o s'iiliyir timo boguut'etuwok'o wosh, boguut'its timotse ash keew b'woto kiitsi c'irotsi bokindit (bomanit) beyok beezde'er boguut'o k'ororr sheengsh s'iile. Err newere nweeron kaatso íme.

2. Oona daniyiruwoke! daniruwoke timi shápotsi s'iiliyir bokeewetuwok'o woshi. Err k'ot'ok keezotse bodantsi weeron shuuts aanar bogawituwok'o k'ali.

3. Daniruwots suusiyo s'iiliyit Kís'atse (júwatse) k'awun jááwo k'aniyide'er waar k'aat'otse boshishiyor k'ewude'er kaatso ímr kup'iyu.

4. K'olbeshi keewotssh un aap'o kishr bobiitso keewi aati aaniya

1. Un aap'o = k'áár k'an

Abi biitso = k'áári eenets asha

Gitsi biitso = b'k'eyo sheeng asha

2. Un aap'o = faayi c'uusha

Abi biitso = miti geenzi abatsa

Gitsi biitso = fayo shunaktana

3. Un aap'o = jini wosha

Abi biitsa = giz Jiina

Aash biitsa = ik aaw mec'rosha

4. Un aap'o = taali tiitsa

Abi biitsa = t'uwí taala

Aash biits= git mootsa b'k'eyirigit maatsotssh shira

31^L Gawiya 1^L Aawa

Dani detsotsi;

- Terwerotsi bojiishok'on fiina
- K'olbeshi keewi (jewuri keewi) biitson s'een matsi keewo fiino falituno
- Gúúpa

Dani tátsa ; Daniruwots dani detsan bodaniye okon;

- Terwerotsi bojiishok'on fiinituno
- Jewuri keewi abi biitsonat aash biitson s'een matsi keewo fiinituno

D. Jiish ika; k'osh biits detsts aap'o faac'a

1. Inda
2. Naanda
3. Nibats betsa
4. Dedna
5. Eepi jááwa

Jiish gita; Kaaw biitsonat aash biitson s'een maatsi keewo fiina

1. Aka = Tari gúúratse na'o aka b'giishir.

= Na'u aka bi'ar.

2. Dawunza = Dawunza bodotse ud'eyir.

= Ashan dawunza (ash gonad)

Oona daniviruwono! 3-6 borfetso beezetsotsi han weeron fiiniyu.

K'ot'oki gúúpa

Oona daniyiruwono! k'ot'ok hanitse suusiyo eegb'woto, ash keew kiitsi c'irotsi, aap'ots kaaw biitsonat aash biitso, took faltsonat took falaw kayeraw aap'o, s'een matsi keewi naarotsi, aap'i ik naari biitsonat gonkeraw biitson, moosheyo, timi shápotsi, k'olbeshi keewotsnat aretsotsi bok'aat' k'aat'ok'on ik ikon sheengsh shaanidek't t'iintsere s'iilro. Manb'wottsotse jám daniruwots shuuts aanar gawur ik ikon keewo bofalituwok'o woshi. Err niyoke kotet kaatso, aayiyo, kup'iyi b'beyal beshk'ayi kaatsi. Daniruwots aatit keewo b'beyalo shaanide'er daniyir aaniyo ímo batk'aye.

31^L Gawiya 2^L Aawa***Dani detsotsi;***

- Shuuts aanar s'iila aat fiina
- Bodanonat danbok'azon s'iili jaanda

Dani k'aat' han tatso; daniruwots dani k'aat han dodane okon;

- K'ot'ok hanitse keshet aatotsi bojiishok'on fiinituno
- K'ot'ok hanitse jen jen dani detsotsi keewo falituno

Faac' aatots aaniya;

1. C
2. B
3. B

Oona daniyiruwono! taaw 4 nat 5 aatotsi sheengsh daniruwots bokeewituwok'o woshi. Err aayiyo ím.

Bodanonat danbok'azon s'iili jaande;

Oona daniyiruwono daniruwots bomas'afotse t'iints Jaandots guut'ets dari detsotsi shengs danmo wota c'iir (✓) han' sheengsh danatsno wotal c'iir (?) han b'Jámon danatsno wotal c'iir (X) etiru c'iirotsi beezr bo'ere bodanonat bok'azon s'iilr sheengsh bodanetuwok'o woshuwe.

Ta.	Aríyí daní detsotsí	(√)	(?)	(X)
1	Susíyo s'íílít t'íínts nbabíyo n'íbndek're			
2	Tíínts aap'otssh ík naarí bíítsonat gonkora bííts ímetuwe			
3	S'een matsí keewi málí weerotsn k'osh k'osh s'ee matsí naarotsí fíínítuwe.			
4	Boweatse tur s'een matsí keewotsí fíínefotsí de'er tímo guut'etuwe.			
5	Tím íkí shapo tuwoki s'een matsí keewí beebeyo keewo falítuwe.			
6	Aap'otssh kaw bíítsonat aash bíítso ímetuwe.			
7	Jííshotsí fíínats jíítsítuwe.			
8	Taash ímets aap'otse took faltsonat took fala aap'í kayotsí galde' kíítsítuwe.			
9	K'osh k'osh k'olbeshí keewots abi bíítsonat gítsí/aash bíítson ímetuwe.			

B. Haníye dambon t'íínts jaandotse (?) nat (X) c'íírotsí itbeezts daní detsotsí sheengsh ít danfetso shuuts aanar aaní aaní nababar s'íílir danr s'íílere.

32^L Gawiya

Ímets woro 6 k'/w

K'ot'ok tátsa; Fiinonats b'k'awuntsona***Dani k'ot'okan detsotsi;***

- Nnabiya /fiintso daatsituwe
- Nababar t'iwintsa
- Keeweya
- Guut'a
- Aap'i jawa
- Guut'i tera

K'ot'okan dani tátsotsi; Daniruwots dani k'ot'okan danbok'riye okon;

- Fiinonats b'k'awuntson bodetsts goonkewo keewituno
- Tipatse k'ash k'osh shúútsotsnat golotsn fiinituno
- Guut'otse ketonats eehets s'eenmatsi keewotsi galde'er kishituno
- Jaaki fiini debdabiyo guut'etuno
- Jaandon t'iints merejo bad'k guut'omaand woniyituno
- Bod'iyidek' beezets meerejo jaandon t'iitsituno
- Keew iki wotosh jewuro keewituno

32^L Gawiya 1^L Aawa

Dani detsots;

- Nbabiye shini aata
- Nbabiyotse keshts aap'a
- Nbababiya /Fiintso daatsituwe
- Nababar t'iwintsa

Dani detsan tátsotsi; daniruwots hambetsi dani detsan danbok'riye okon;

- T'iints nbabiyo nababar fiinonat b'k'awuntson bodetsts goonkeyo keewituno
- T'iints nbabiman wásho k'awonon keewituno
- Aatotsi aaniyituno /terwerotsi fiinituno

Fiinowo

DY. Dani k'aat'an detsonat tátso aak'merats guude'er nana'otssh daniyi /shaaniyi. Fiinonat b'k'awuntsona etiru shirotse t'iints nbabiye shini aatotsi aatr, naana'ots atso giwushi. Ernu nbabiyots kindftse shino nbabiyo boosh b'kup'erawok'owa ett biitse kishets andr aap'otsnton naana'otsi sheengsh daniy.

Taawa	Nbabiyotse keshts andr aap'otsí	Nbabiyotse bodetso biitsa
1	Eeniruwotsi	Jawetsotsnat baarotsna
2	Bo'enetuwok'o	Bodabituwok'o /bobe'etuwok'owa
3	Ditsiruwots	Eenshiruwotsi /k'eziruwotsi

4	Bobee k'eya	boKinde kesha
5	It shuwawu keetala	Shuwo it geyituwe
6	Tugura	T'ut'a
7	K'ants shirats	Sheeng beyokats

Err nana'ots nbabiman k'ááro múk'shde'er bonababituwok'o woshr, git timo bonababiye okon nbabiman eed'ik'o eed'iyir git timmanitse bot'iwintsts /bodants k'úmo bokeewish gowo ím.

Err nbabiyo nababde'er bo'ishiye okon nbabiyimanb'beshiyiru wósho doniruwots botookik'úmo bo'ímetuwok'o k'ali.

Nbabiyo wora

“Fiintso Daatsituwe”

Itop'íyu ayí naana'otsnat eeníruwotsn íkats detsk datsí. Eeníru naana'anotsí dítsíru índního, gálo, danímoo, polísí kishíruwotsnat poletíkí ashots fíín azíruwots bo'ayítuwok'o wosho bo'atse kotetuwe. Naana'ots shínomaandísh sheeng k'úmo desh de'eenr sheengkeewats bobodísh, ayí fííní naaro danr bo'eenetuwok'o k'alosh bo'índ níhatse ayí fííno kotetuwe. Jám keewo deshde'e b'eenísh dítsíru índ níhí fííno k'ants bee k'eyo maandb'wonetuwok'o woshonat bonaana'osh aríy wot falít índ níhí detsts naana'ots bo'índ níhoníye bog shíno maandík'úm detsk wotítuno.

Beyo k'eyo ayíweer wokín faac' b'detstok'o bonaana'osh daníyítune, t'awashde'e bobee k'eyo hambetsere yaats wonefe, k'anefe bí'amor , moowotse beyíru ík gít ashots ttookíka bo'ett fííno bo'azor bofííní shuno eenetuwe. “Ayí dan detsts índ níhowots bonaana'otssh dan mano!”

Andí woran nos'ílor índ níhots shíno maadísh bodetsts k'úmo múk'a. Bo'ats bodíru kíc' jámo maa ashontonat na'í beyonat aalonton gonkiruwots fa'ano. Wotowa bako naana'ots índ níhosh noon ít shuwural keetala ett angnon shuweknalí. na'o shuwir noona bo'atsats bodet keew jámosho atet noonaind nihotsi. Nomeyiru, no'ushiruwoniyebugo fíínosh tuwít índ níhots maa jámotse beyírutuguro t'aawash t'afítuwe. Itop'íyu eeno bfalítí b'maa moowostse beyíru ash jámo k'ants shírats b'bodora.

Daníruwots! ít nababts tímanítse eebí ít dan? Itop'íyí een gaalo eeníruwotsí jawetsots k'úmo sheenga, k'ees' ango detsfno, een azí falo detsfno, ketno, íknon b'detsts keewo aaní aaní fíínar íshosh woníyosh sheeng nat detsts ashno. Koniyere bogo sheeng beyosh geef eeníruwotsí jám han woshosh ayífííno fíínít eníruwotsí Ayotsoke gíze bo'atse aalo/bodeshawo ayi asho sheeng beyo falatse. K'úmí tuguro naatíts naana'ots gaaleto woterats /woteratsa. Han b'wottotse fíín azk wotosh bog goo detsts eeníru naana'otssh shunonat fíínosh tuwon daníwo.

Fiinor

Dy. Nababar t'iwintsa etiru terweri shirotse daniruwots terwerman bofiinora bok'úmo sheengsh shaanide'er bokeewituwok'o kúp'iyiwe.

Terwerots Aaniya;

A. *"Ara " wekin "koota" err aaniyet aatotsi*

1. Koota
2. Ara
3. Ara
4. Ara
5. Koota

B. Nbabiyetse keshts aap'ots s'eenmatsi keewots biitsa;

1. Shino maandish eenetuwe, hank'o k'alituwe, fiinan hank'o k'alr meketuwe err k'úm k'alituwe,
2. Shino maandish hank'o k'alr eenetuwe err gawintsde'e k'úm k'aza
3. Sheeng fiin daniya, sheeng weer kiitsa
4. Ayo teshewori /ayi nateyor daatseyiru /besheyiru keewotsi
5. Ayi keewotsi danka, gondono, sheengono dant beshtsoni

C. Aap'on aaniyet aatots aaniya;

- A. Ind niha /maa ashotsi
- B. Angetsk, na'a /fiini wor detsk bowotsosha
- C. Naana'ots botookon bo'aaniyituwok'o k'ali
- D. Ayi dano bodetstsotse booke ayi merejo daatsetuwe eta
- E. Fiineya /shinomaandish sheeng eenetuweti k'úmo detseyal eenfaletuwok'oni

32^L Gawiya 2^L Aawa**K'aat' gita; keeweya****Fiinowo**

Dy. Dani k'aat' hanits nbodora nana'ots bogálotse daatseyiru tooho fiini mahaberi yok amr mahaberimanfiini giw giwo merejo kakude'er boweyish git giton wot'i. Bodaatsts marejono matsde'e k'aat'otse bot'iintsish k'ali /weero kiitsi. Fiinonat b'k'awuntson s'iiliyir s'eegonat t'iizikeeweyo botook tookon k'aniyide'er k'aat'otse bot'iintstuwok'o kup'iwe. Keeweman bot'iintsiruwok'o s'iiliyir k'aat'itsi botoohots kaatsi k'úmo bo'ímetuwok'o woshi.

Oona daniyiruwono! neewe t'iintsets keewemanatse nt'iwintsts sheelotssh kaatso íme.

Aatots aaniya;

1. Oona daniyiruwono! naana'ots bogál gálotse daatseyiru tohofiini mahabari mook amr merejo aatde'e waar guut'o k'anide'e k'aat'ots bot'iintsituwok'o jiisho ím.
2. Abawo tep'o s'iilir fiinonat b'k'awuntson keewit s'eegonat tiizi guut'o k'anide'e waar k'aat'otse botiintsituwok'o k'ali.

K'aat' Keeza; Guut'a

Daniyiruwono oona! daniruwots goonkiyiru aap'otsi fiinats jiitsr tim guut'o boterwerit tewurero t'iinre. Err nana'ots aap'man b'geyit beyokok bobeezo s'iilr, terwero fiiniw. Jaandon t'intsts merejo guut'omaand bowoniyiftse shino nee k'awun ariyi iko k'anide'e kiitsi. Maniye okono terwero fiiniyi.

Guut'on t'iints merejatse tuwr jaandots kindit k'úmotsi faac'de'ejaando bos'eentsituwok'o woshi. Daniruwots mas'afatse t'iints jaaki fiinidebdaabiya etiru guut'o sheengsh bos'iiliye okon b'tero korde'e jaaki fiini debdabi iko boguut'etuwok'o woshi. B'tero kotdek'boguut'onat bok'azon botooho toohonton s'iileyar kaatso bo'imetuwok'o k'alr, neewe bosheeloko s'iilr kaatsi.

33^L Gawiya 1^L Aawa

K'aat'an dani detsotsi;

- Nbabiya
- Jaaki fiini debdabiya

Dani detsan tátsotsi; daniruwots dan han danbok'riye okon;

- Nbabiyo nababar b'k'úmo keewituno
- Jaaki fiini debdabiyo guut'ctuno

Fiinowo

DY. Daniruwots mas'atatse Abaw tep'ijango beezets nbabiyo fa'e. Nbabiman nana'ots nababbok'riye okon bo'aanit aatotsu t'iinrno. Manb'wottsotse nbabi man sheengsh bonababituwok'o keewur, bonababoro k'aat'otse gúúrar s'iilr, jámots b'nababituwok'o woshr, nababbok'riye okon b'shitsi jaandman bos'eentsituwok'o k'alr, bosheeloko b'beyalo kaatso ím. Oona daniyiruwono! danik'aat'an kindftse shino nee nababde'e sheengsh dande'e jaando s'eentsde'e amo neen geyituwe.

Dy. Jaaki fiini debdabi guut'i naaro nana'ots mas'afatse ariyosh t'iintsere. Shino jaakifiini debdabiya etoeg b'wotok'o bodanish woro ni'íme bomas'fa tse beyiru guut'o nababono. Maniye okono guut' man shirotse beyiru jaaki fiini debdabi shipo sheengsh bot'iiwintso ariyir boosh galerawo b'beyalo aato botuzituwok'o woshr, boosh b'galefetso ikn boonton shiyeyar manweeron t'iints aatotsi bofiintuwok'o woshi.

33^L Gawiya 2^L Aawa

K'aat' awuda; aap'ijawa

Dani k'aat'an detsotsi;

- Aap'i jawa
- Nbabiya
- Ketonat eehets s'eenmatsi keewotsi
- Tipatse shúútsonat golotsi fiina

Dani k'aat'an tátsotsi, daniruwots dani k'aat'an dan bok'riye okon;

- Nbabiyo nababar nbabiman k'úmo k'awunon keewituno
- T'iints nbabiyotse ketonat eehets s'een matsi keewotsi galde'er kishituno
- Imets tipatse shúútsonat golin kishitun /fiinituno

Fiinowo

Dy. Oona daniyiruwono!haniye shin ketonat eehets s'eenmatsi keewotsi nana'ots bodantsok'o danefe. Eshe s'eenmatsikeewi naarmanotsi naana'otshs gawiyir sheengsh galbodek'etuwok'o k'ali. Maniye aanar bomas'afatse t'iints guut'man bonababituwok'o k'ali. Nbabimano ja'm naana'ots bonababituwok'o keewur, nababbo'ishiye okono ketonat eehets s'een matsikeewotsi galde'er bokishituwok'o keewi. Eshe jámetsots nbabiman bo'ishtsok'on git git wotde'er nbabi shiritsi ketonat eehets s'een matsi keewa etiru jaando bos'eentsish aati. Bofiints /s'eentstsjaandmano botooh toohotsnton wonawoneyar s'iileyar boshééloko kaatsbodek'etuwok'owoshi. Manoro nee boonaayiyir boosh

galerawo b'beyal kaatso ím. Daniyiruwo nana'ots mas'afatse ariyo beezere. Man s'iilr manweeron nana'ostsi aayiyuwe.

Fiinor

Dy. Haniyere shin nana'ots ketonat eehets s'een matsi keewotsi bodants weeron uuts eehets s'eenmatsi keewotsi mooke fiinde'er boweetuwo'ke keewi.

K'oshonu tipatse shúútsinat goln fiino faletuwok'o haniyere shini bodantso bogawituwo'ke k'alr, bomas'afatse beyiru ariyiweeron oor beyiruwotsi bos'eentsish aati.

Tipatse shúútsinat goli fiini aatots aaniya;

Tipa	Tipatse fiinets shúúts arts aap'otsi	Tipatse fiinets golotsi
a. Máshere	Másha	Máshatsi
b. T'oolere	T'oola	T'oolka
c. Kedere	Keta	Ketka
d. Mááre	Máá	Mááka /mááfoni
e. Kiirere	Kiira	Kiira /kiironi
f. Ayere	Aya	Ayika /ayoni

34^L Gawiya 1^L Aawa**K'aat' uuts'a; Guut'i tera*****Dani k'aat'an detsotsi;***

- Guut'i tera
- Terwerotsi fiina

Dani k'aat'an tátsotsi; daniruwots dani k'aat'an danbok'riye okon;

- Shapts jewuri keewotsi s'eentsituno
- Fiin kup'iyosh keewef jewurotsi keewituno
- Jewuri naarotsi galde'e keewituno

Fiinowo

Dani k'aat'anitse jááwanat jewurots t'iinmo. Jááwonat jewurmanotsu s'eentsdek'tiintseknali wekin it s'eentsish ooriyets keewo detsfno. Fiino s'iiliyit /fiinkup'iyosherr jááwefjááwi naaratsik'osh k'osh ash eenotsnat mas'afotsi nababar kakude'er bowetuwok'o wosh, git giton wot'r kakudek' bowaats jewuri keewotsi k'aat'otse botoohotssh bokeewituwok'o k'ali.S'uwatsnojagiyi weeron t'iints jewuriterwerotsi fiiniyir keez jewuri naarotsi /aatniya, aatsniya, k'ees'niya/etefotsi bodanetuwoko woshi.

Aaniyotsi;**1. Shapts jewuri keewotsi s'eentsa;**

- a. Oot'al gizosh, aats Abawikima
- b. Asho bi'ashoka daazo b'tulatsa

- c. Dets gardo deshe eze nas'o aak'a
 - d. Óón danaw, ind shuwo óónefe
 - e. Shiint'o ímawo, noono mááraka
2. Dambi ímets jiishi weeron nana'ots fiino s'iilits jewurotsi kakude'e waar bowoshon bokeewish woshi. **Ariyosha;** Beemanzfo t'iya, k'aak'o waare k'us'efo t'iyá. B'woshonu; fiino fiino nok'azala, k'aak'o waare nokic'ituwok'oni b'beshiyir.

3. Jagiyi aatots aaniya;

- 1. Aatniyi jewurotsi
 - (B) Aatso Abawo and eebini'eti?
 - (C) Ashosh kiro múk'e etrane waanguni.
 - (H) Eege aawune nshiitso hank'o bi'aak'i?

2. Aatsiniyijewurotsi;

- (A) Na'a s'aadmani "kiiroshe" ett s'eegrno
- (E) Fadatse dihits na'osh "nee tawunene" etre

3. k'ees'niyijewurotsi;

- (D) Geweshok'o waako daatsre
- (F) Ashan gurok'o wotutsere
- (G) Bnooni geenzosh asho biyok t'iinaka

34^L Gawiya 2^L Aawa**K'ot'oki Gúúpa*****Dani detsotsi;***

- Gúúpa
- Shuuts aanar s'iila
- Bofalonat bok'azon ariyi aatotsi

Dan detsan tátsotsi; daniruwots danan danbok'riye okon;

- Gúúpo k'ewur /nababar bosh galera wo aatituno
- Terwerotsi fiinitune
- Jaando s'eentsituno

Fiinowo

Dy. K'ot'okanitse ayi keewotsi tuzetsok'o sheengsh nana'otssh keewi. Err k'ot'oki gúúpan sheengsh bonababituwok'o woro ím. Err bodants keewo tuwur k'aat'otse bookeewituwok'o gowo ím. Mannk'aloro daniruwots mas'afatse beezets k'ot'okan gúúpo/34^L Gawiya 2^L Aawa/ etirudanidetso sheengsh nababde'er b'biitsi k'úmotsi tiizr shiyewere.

Fiinor

Dy. Daniruwots k'ot'akantse ayi keewotsi s'iilt waat haniye dambon gúúpo s'iilrno. Eshe, bomas'atatse shuuts aanar s'iil aata etiru terwero gaare gaareyon wotde'er k'aat'otse bofiinituwok'o woshi. Bofiintsman ariyosh gaare iki fiintso k'osh gaareyosh ímr, wonawoneyar s'iilr bokaatsdek'etuwok'o k'ali.

Shuuts aanar s'iili aatots aaniya;

1. Nabi s'een matsi keewa
 - a. Jaaktsi
 - b. Gaaletsi
 - c. Máshetsi
 - d. Keewetsi
2. Eshe/manb'wottsotse/
3. Guud'de'e boweet, laapoliyo s'éélr kaatso ím
4. Guud'de'e boweet,jewur naarotsi s'iilr kaatsi, err aak'marats guud'r keewi

Dy. Oona neesha! k'ot'akan daniruwots sheengsh dant bobeshonat bok'azo s'iilosh ett beezets jaandan ik ikon nababar ni'aatre bofaltso k'ayibeshat, bomaawok'o/boosh galerawo/jiik' aanar s'iilr sheengsh shaaniyir daniyiwe.

Bodanonat dank'azo s'íílosh k'aníyek jaanda

1. Haníye dashon k'ot'ok shmtotse t'íínts dano awk'o ítdanok'o s'íílosh ít falít jaando t'íínre. Han weeron jám danosh beezets k'úmotsí sheengsh ít dano ít danal (✓) sheengsh danatst wotal (?) b'jámon eegor danatst wotal (X) c'íro beezr Jaando s'eentsuwor.

Ta.	Bodanonat dan bok'azon t'iiwintsosh t'iints dani detsa	✓	?	X
1	S'een matsí keewí naarotsí galre			
2	Típatse shúútsonat goln fíínítuwe			
3	Goonkíyíruwotsant kímshíru aap'otse fíínats jíítsat boosh manít beyokk beezde'e tímo guut'etuwe			
4	Shíyeye íko k'ewude'er shíyeye man k'úmo (wósho) keewítuwe			

5	S'eegonat tíízí keeweyotsí fíínonat b'k'awuntson s'íílíyír keewo falítuwe			
6	Jaandotse arííotse (fotogrofíyotse) kaaratset'íínts merejotsí guut'on t'ííntsítuwe.			
7	Jaakí fííní debdabíyo bguut'eyí shápí weeron guut'etuwe.			
8	Aatníya, aatsnííonats k'ees'níyí jewurotsí galde'er keewo falítuwe.			

C. Haníye dambon t'íínts jaandotse (?) nat (X) c'íírotsí itbeezts daní detsotsí sheengsh ít danfetso shuuts aanar aaní aaní nababar s'íílir danr s'íílere.

Andr aap'otsnat bobiitsona

Ta.	Andr aap'a	Domni biitsa
1	Ashonat noonona	ቋንቋና ህብረተሰብ
2	Nemi de'eya	ባህላዊ ጋብቻ
3	Azde'e guut'a	ልብ ወለድ
4	Ashonat jeenona	ማህበረሰብና ጤና
5	Dó k'úma	ቀና አመለካከት
6	Jááwa	ግጥም
7	Gaawerots fiina	የአረጋዊያን ሚና
8	Nemotse máátsotsi	ሴቶች በባህል ውስጥ
9	Suusiya	ሱስ
10	Fiinonat b'k'awuntsona	ስራና ምርት
11	Aari k'úm	እዉን
12	B'tooki k'úma	የግል አስተያየት
13	Kayerawu aap'a	ምዕላድ
14	Took falawu aap'a	ጥገኛ ምዕላድ
15	Took falk aap'a	ነፃ ምዕላድ
16	Merejiya	መረጅያ
17	Nooni waa waa	የቋንቋ አጀማመር
18	Aant'osha	መጀመር
19	T'inatiyotsi	ጥናቶች
20	Ash na'i jaango at'ana	ሰነ- ሰብ
21	Keeta	ዋሻ
22	Shala	ሽክላ
23	Bod aaniya	በቂ ምላሽ
24	K'úmon keewiruwotsi	ሀሳባዊያን
25	K'aac'on keewiruwotsi	ቁሳዊያን
26	Gaala	ፀጋ/ሀብት

27	Bera	አንድ ሺህ
28	Janga	መላምንት/መገመት
29	Meec'a	ማምረት/ ማርባት
30	T'aawash woneya	አዝጋሚ ለዉጥ
31	Geya	ፍላጎት/ማበድ
32	Azre	ፋጥር/መፈጠር
33	Tooho beya	ማህበረዊ
34	Shuneya	ተቀባይነት
35	Nooni janga	ስነ- ልሳን/ጥናት
36	Datsi danka	ጋህድ
37	K'aanza	ማቃሳት
38	B'waatsok'ona	ዘፈቀዳዊነት
39	S'een b'wota	ሙሉ-ዑነት
40	Ashk b'wota	ሰብእአዊነት
41	Wushreya	ተዋዋሽነት
42	Teretska	ስርዓታዊነት
43	Jawa	መዋቅር
44	Bek'osheya'eraka	ረቂቅነት
45	Nooni k'osheya	ዜየ
46	T'iina	ጥገኝነት
47	T'iintstsoni	አስጠጊ
48	T'iintso	ጥገኛ
49	Zeegnetiya	ዘግነት
50	Taawa/medebiya	መደብ
51	Aap' jááwa	ቃላዊ ግጥም
52	Dingaton	ምናልባት/በአገጣሚ
53	Gasha	ክብረንፅህነት
54	Ind niha	ቤተሰብ
55	Aawu geda/detsa	ቀጠሮ
56	S'ila s'ila	ጌጣጌጥ

57	Shuya	ማጫ
58	Goonfa	ጥሎሽ
59	B'mashi	ስር ሚዜዉ
60	Bmashi	ስር ሚዜዋ
61	Kaaya	ባል
62	Guuyi guupa	ጫጉላ
63	Biits im ima	ፍትህ ቤት
64	Tooho beyi biirowa	ማህበራዊ ጽ/ቤጽ
65	Nemi guut'i maa	ባህልና ቱሪዝም ጽ/ቤት
66	Jiishi aap'a	መሪ ቃል
67	Úra	ታታሪ
68	Mááts naata	የዉርስ ጋቢቻ
69	Tep'a	ግድብ
70	Kup'k'úma	ሀይሌ ቃል
71	S'el s'eka	ፈሊጥ
72	Goomkiyiru aap'a	አያያዝ ቃል
73	B'tookon azde'er guut'a	ምናባዊ
74	Guut'tso	ደራሲ
75	Kishi dana	ኪነ-ጥበብ
76	Beshiyets keewi jaanga	ጥረካ
77	Ariyi doya	ገፁ-ባህሪ
78	K'and k'awuntsa	ነጠላ ዉጤት
79	K'uzeyona	ቁጥብነት
80	Shuu'a	መዳሰስ
81	Nibi jaada	ንቃተ ሂሊና
82	Awuronat ewukona	መቼት
83	Gaazet'anya	ጋዜጤኞች
84	Ma'adiniya	መኢድን
85	Baatsi k'aac'ots kemi maa	የዉበት መደብር
86	K'ec'etuwe	ይወስናል

87	Márá	ቅጀት
88	Aap' kaawu biits	እማሬያዊ ፍቺ
89	Alabawiyaniya	አለባዊያን
90	Tuwokonat k'awuntsa	ትልም /ሴራ
91	Taarikiya	ታሪክ
92	Aap' aash biitsa	ፍካሬያዊ ፍቺ
93	Gaweya	ግጭት
94	Beshiru wósha	ጭብጥ
95	Ko'eyi aap'a	ቃለ-ጉባኤ
96	S'eegonat tiizai keeweya	የቅስቀሳና ማነቃቅያ ንግግር
97	Maramaref nbabiyi mála	ምርመራዊ ምንባብ
98	Hambr hambri nbabiyi mála	የገረፍ ገረፍ ምንባብ
99	K'eb fal eensha	የማዳመጥ ክህሎት ማዳበር
100	Nabi s'een mats keewa	ሀተታዊ ዐ.ነገር
101	Wotituwe eti s'een matsi keewa	አወንታዊ ዐ.ነገር
102	Woteratse eti s'een mats keewa	አሉታዊ ዐ.ነገር
103	Jiishi s'een mnats keewa	ትዕዛዛዊ ዐ.ነገር
104	Deshiyi s'een mats keewa	አገኛኝ ዐ.ነገር
104	K'aashe mááya	ጥራጥሬ
105	Dani maa taha	የደንብ ልብስ /የኒፎርም
106	Nookoriyi guut'a	አመዛዛኝ ድረስተ
107	Tookotse	ከአእምሮ
108	Ac'iya	ስድብ ማጥላላት/ መናቅ/
109	B'tookon beek shúútsa	ጥሬ ዘራዊ ስም
110	Desheyat waak shúútsa	ሰቢ ዘራዊ ስም
111	Tookni shúútsa	ርዕሳዊ ስም
112	K'ali shúútsa	ግልጋሎታዊ ስም
113	K'awuntsni shúútsa	ዉጤታዊ ስም
114	Gaatsa	የሚወግን
115	Kiic'a	የሚጥር

116	Aatni jewura	አንቶኔ ዘይቤ
117	Danka	ሙሁራን
118	Múk'sha	ምጣኔ
119	K'uzza	ቁጥብነት
120	Shint' kiis'a	ሙስና
121	Weeri gonad	ምቀኝነት
122	Msha	እርካታ /ጥጋብ
123	Danetuwotsi	ግልባጭ
124	Aap' kaawu biitsa	እማሬያዊ ፊቺ
125	Aash biitsa	ፍካሬያዊ ፍቺ
126	Shayira	መንፈስ
127	Shaana	የጎላ
128	S'uniya	መፈተን/ማጠናከር
129	K'ola	መጨለፍ
130	Giitsa	መርገብ/ ማስታረቅ
131	Gawá	ማስረጃ
132	Aap' tera	ስነ-ቃል
133	Etuno	አሉሽ
134	Tururo	ተረት
135	K'olbesha	ቅኔ
136	Naanda	ጥፋት
137	Goyina	ፀፀት/ማበሰልሰል
138	Lela	መስበክ /መናገር
139	Tewudi gonad	ንፋግነት
140	Gonda	ክፋት/ንፋግ
141	Okora	ምቀኛ
142	Gac'a	መታዘብ
143	Ayira	እንክብካቤ
144	Kota	ጥበቃ
145	Giila	ድፍርስ

146	Maac' uwa	ሚስጥር/ሀሴት
147	S'iilosh	ገፅታ
148	ik' k'ona	እምነት
149	Azeyotsi	ፈጠሪዎች
150	S'iilon	በግምት /በእይታ
151	Nibi s'eenon	ልብ-ሙሉነት
152	Dek'kazi k'úma	የተቃወሞ ሳብ
153	Shúútsni s'enawu s'een matsi keewa	ስማዊ ሀረግ
154	But'niyi s'eenawu s'een matsi keewa	ቅጽላዊ ሀረግ
155	Tipniyi s'eenaw s'een mats keewa	ግሳዊ ሀረግ
156	Shuniyi s'eenaw s'een matsi keewa	መስተዋደዳዊ ሀረግ
157	Tipgolniyi s'eenaw s'een mats keewa	ተወሳክ ግሳዊ ሀረግ
158	Goliyotsi	አንፀባራቂ
159	S'ungura	ድንግል
160	Aretsk guut'a	ስዕላዊ ድረስት
161	K'awuta	ስግብግብ
162	Waas' kasha	ጉድ ማድረግ
163	Udonat mangiya	ምስጋናና ክብር
164	Mumuda	እንጉርጉር